

БЕЛЕЖНИЦА

Часопис за библиотекарство, књижевност и културу
Година 12, 2010, број 22

ISSN 1451-2378 = Бележница

Издази два пута годишње

ИЗДАВАЧ

Народна библиотека Бор

19210 Бор

Моше Пијаде 19

За издавача

Весна Тешовић

Главни и одговорни уредник

Ана Јанковић

Телефон: 030/458-120

E-mail: nbbor@open.telekom.rs

Редакција

Слађана Ђурђекановић-Мирић

Милен Миливојевић

Бранислав Димитријевић

Драгица Радетић

Виолета Стојменовић

Горан Миленковић

Драган Стојменовић

Лектура и коректура

Виолета Стојменовић

Припрема и прелом

Александар Живуловић

Дизајн корица

Новица Станковић

Штампа

Штампарија Харт

Тираж

300 примерака

Фотографије

Марија Јанковић

На корицама

„Wordless“, Бојана Лукић

БЕЛЕЖНИЦА

Часопис за библиотекарство, књижевност и културу

Година 12, 2010, број 22

РЕЧ ЗАБЕЛЕЖЕНА

Саша Стојановић

BOG & BATINA BLUES (одломак из драме) 5

ЖИВОТ БИБЛИОТЕКЕ

Драгана Милуновић

БИБЛИОНЕТ – ИНФОРМАЦИЈА О ОДРЖАНОМ СКУПУ 9

Милан Грба

БИБЛИОНЕТ – ПОГЛЕД ИЗ ЛОНДОНА..... 10

Весна Стевановић

ОРГАНИЗАЦИЈА НАЦИОНАЛНОГ COBISS ЦЕНТРА У СРБИЈИ – ВБС ЦЕНТАР 12

Драгана Милуновић

КВАНТИТАТИВНО И КВАЛИТАТИВНО ИСТРАЖИВАЊЕ ОБРАЗОВНИХ
ПОТРЕБА ЈАВНИХ БИБЛИОТЕКА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 20

Весна Петровић

БИБЛИОТЕКАРИ О БИБЛИОТЕКАРИМА 26

Елизабета Георгиев

БАКО, ЈА БИХ ХТЕЛА... ИЛИ У КОРАК СА ЖЕЉАМА КОРИСНИКА 32

Дубравка Илић

БИБЛИОТЕЧКИ ОГРАНЦИ – ДА ИЛИ НЕ?..... 35

Оја Кринуловић и Сања Антонић

ЦИТИРАНОСТ РАДОВА ПАВЛА САВИЋА 38

Рената Минић

СУМЕРСКО ПИСМО 42

Драган Мрдаковић

MONS AUREUS: ДВА НОВА БРОЈА 47

ШТА СЕ ДЕШАВА

Драган Стојменовић

ЕДУКАТИВНИ ПРОГРАМ УПОЗНАВАЊА СА НАЈЗНАЧАЈНИЈИМ
ЗАВИЧАЈНИМ ЛИЧНОСТИМА – ВЛАДИМИР ЂОРЂЕВИЋ 49

Весна Ињац-Малбаша

ДВОЈИЦА БРАЋЕ И ДВЕ СЕСТРЕ 52

Душан Кабић

ИЗЛОЖБА СЛИКА БРАНИСЛАВЕ И МИЛОША СТОЈАНОВИЋА ИЗ БОРА..... 54

Виолета Стојменовић

О ИЗРЕЦИВОМ И НЕИЗРЕЦИВОМ 56

КЊИГЕ, КЊИЖЕВНОСТ

Џ. Д. Селинџер

„ПОСЛЕДЊИ ДАН ПОСЛЕДЊЕГ ОДСУСТВА“ (превео Бранислав Димитријевић) 59

Бранислав Димитријевић

МИСТЕРИЈА КОЈА ТРАЈЕ..... 70

САДРЖАЈ

Маријана Николајевић	
ДВЕ НЕОБЈАВЉЕНЕ ПРИЧЕ	73
Јелена Радовановић	
„КРАЈ МАСКЕНБАЛА“ И ДРУГЕ НЕОБЈАВЉЕНЕ ПЕСМЕ	80
Горан Миленковић	
„ТРИ МРТВЕ ЖЕНЕ“	87
Милен Миливојевић	
ШИМО ЕШИЋ	89
ОДЛАЗАК (приредио Милен Миливојевић)	92

НА НАШОЈ СТАЗИ

Драгољуб Ђуровић Ђуша	
СТАРИ БОР – СЕЋАЊА (одломак)	97
Стеван Молнар	
О ЛАСЛУ ЛУКАЧУ	101
Владана Стојадиновић	
ВРЕМЕПЛОВ ВАРОШИ КЊАЖЕВАЧКЕ И ДРУГЕ ПРИЧЕ	102

ПРИКАЗИ, ЧИТАЊА, РАСВЕЉЕЊА

Виолета Стојменовић	
ЗАПИСИ О МАЛТЕУ ЛАУРИДСУ БРИГЕУ	109

ИЗБОР БЕЛЕЖНИЦЕ

Милица Црнојевић	
БИБЛИОТЕКА КАО ОГЛЕДАЛО ВАСЕЉЕНЕ – НЕОПХОДНА КЊИГА	119
Драгослава Барзут	
ПОД „КИШОБРАНОМ“	124

СТВАРИ КОЈЕ СУ ПРОШЛЕ	127
------------------------------------	-----

ЛЕТОПИС	131
----------------------	-----

БЕЛЕШКА

Марија Јанковић	
ШТА САМ ТРАЖИЛА У БОРУ?	137

Реч забележена

Саша Стојановић, Лесковац

Bog & batina blues

(одломак из драме)

Када се Дебели у рану зору вратио у своју гајбу, последње што је очекивао био је отац који га је бундан чекао. Тачније, његов глас, јер никада нису ни причали очи у очи, посебно не у ово доба. Буцмастом дечаку није било лако с њим ни преко дана, а неочекивано очево присуство у дечјој соби само је наговештавало болну размену мишљења.)

ГЛАС ОЦА: Седи, треба да ти испричам нешто. Мислим да грешим зато што као отац чешће не разговарам с тобом.

ДЕБЕЛИ: Сео сам, тата (Рече, смештајући овећу гузицу у фотељу преко пута очевог гласа.) и слушам те.

ГЛАС ОЦА: Негде далеко... Неки вредни и добри људи жуљевитих дланова обрађују земљу у зноју лица свог, сваког часа погледавајући у небо и молећи Бога да жетва успе. А тако мало тога зависи од њих...

ДЕБЕЛИ: Да, оче (Заклима потврдно главом чекајући наставак приповедања.) – и?

ГЛАС ОЦА: Ако имају среће и ако их добри Бог погледа да благовремено уберу свој род, дају га другим, ништа мање вредним и добрим људима да од плодова свог рада направе нешто ново, боље и другачије. Сврсисходније! О лепоти причам, то ти је јасно?

ДЕБЕЛИ: Јесте, тата. Ми увек о томе причамо.

ГЛАС ОЦА: Неким чудним путевима – који су чуднији чак и од путева Господњих – та дивота пронађе своје место и на овим просторима, у овом граду, у овом дому. Разумемо се, зар не? Надам се да је очигледан знак једнакости између среће, љубави и лепоте?

ДЕБЕЛИ: Потпуно, оче!

ГЛАС ОЦА: И онда, ми треба само да пронађемо тај волшебни пут да би еликсир среће дошао до оних којима је стварно потребан. До људи жељних лепоте. Оне исте од малопре, је л' тако?

ДЕБЕЛИ: Тако је, тата!

ГЛАС ОЦА: А онда (Отац подиже тон устајући и скидајући каиш.) ја направим сина дебила који не уме да пружи ту божанску љубав свима. Штавише, дозволи да му неки фрикови за један једини дан униште систем који је његов отац ноћима стварао.

ДЕБЕЛИ: Немој, тата, (Рече, пошто га је први ударац каишем баш заболоо.) пусти да ти објасним...

ГЛАС ОЦА: Да ми објасниш, идиоте, (Настави отац да удара дечака по глави, телу, ногама.) него шта! Од чега да плаћам мурију, политичаре, (Викао је отац дахћући и бијући свог сина.) воду, струју, телефон, кад тебе напуштају дилери к'о да си последња пичкица, а? Причај, пиздо мала!

ДЕБЕЛИ: Немој, молим те, (Вришти сав крвав.) нико не зна ко су, ни одакле су! Само су се појавили... Однекуд.

ГЛАС ОЦА: Тек тако (Није престајао отац да шиба своје дете.) пали са неба, а? Крилима анђела долепшали на земљу? И то баш у мој крај? Да мени сјебу вековно солитерско огњиште и блиставу перспективу са четрнаестог спрата? Баш их ја занимам. О, Боже!

ДЕБЕЛИ: Доста, тата, (Викао је све док отац није престао да га удара.) достааа! Мооооооо теее!

ГЛАС ОЦА: Немој да ме молиш, пичко, (Рече, пошто је опет сео у фотељу.) већ марш на улицу! То је школа коју си прескочио. Признајем, и мојом кривицом, (Настави отац сада већ много смиренијим гласом.) али сам желео да те заштитим од недаћа које сам ја прошао. Сада видим да је узалудно. Не вреди да причам, мораш сам да осетиш! Да их пронађеш! Одмах! Шмрки је већ добио своје, надам се?

ДЕБЕЛИ: Јесте, оче! Већ се вуче на штакама. Ушке и бубуљичави су дали све од себе, татице!

ГЛАС ОЦА: Немој да нам брукаш часно породично занимање, јеси ли ме чуо?

ДЕБЕЛИ: Јесам, тата! Све сам чуо... (Креће ка вратима.)

ГЛАС ОЦА: Где ћеш?

ДЕБЕЛИ: Па, рекао си ми...

ГЛАС ОЦА: Сачекај... Нисам ти завршио причу.

ДЕБЕЛИ: Слушам, тата... (Одговори бришући крв са лица и поново седајући у фотељу преко пута.)

ГЛАС ОЦА: Тамо далеко... Расту биљке чије семе срећу црпе из плодне земље. Непобедиво сунце и не-проспавање ноћи вредних сељака само помажу да тај нектар угледа светло дана. Наша је света дужност да прокрчимо пут од среће до...

ДЕБЕЛИ: До душе, тата!

*(Мама, на овом свету више нема невиних,
Тридесет сребрњака за једној је скупо, мама,
Мама, поред оволико душа већ проданих,
Продаће и твоје чедо ускују, о, мама, мама!)*

(Чак ни ледени ветар – што се пробијао до кости – није успевао да угаси Човеков полемички жар, док је Жени нешто објашњавао. Нешто важно? Пааааа... Како се узме.)

ЧОВЕК: Зашто си то дозволила, реци ми? Које је пало на памет да Матејев извештај стави пре Марковог? И ког сте питали да у благовести уврстите и Лукине шкрабине? Пискарарања једног паганина?

ЖЕНА: Ни мене нико ништа није питао... Петар је преузео организацију, а Павле маркетинг и паблик рилејшн. Против мене су им се придружили и Андреј и Јаков... Други Јаков, не твој брат...

ЧОВЕК: Петар – рибар и Павле – цариник? Први ни мрежу није умео да закрпи, а камоли да... А овај епистоларни беше бацао камење на светог Стефана... Тад се још одазивао на Савле, ако се добро сећам...

ЖЕНА: Твоја струја је одмах гурнута на страну... Мене и твоју мајку, најпре... Чак су и твоју браћу Јуду и Јакова потпуно изопштили... Наши списи су намерно разбацивани по свету, колико год се ми трудили да кажемо праву истину... Постали смо обични апокрифи!

ЧОВЕК: И нико од вас да се не запита како то да само Јован доживи дубоку старост? Једног на коњима вукли сокацима до смрти, другог каменовали к'о сецикесу, трећег обесили о маслину к'о последњу фукару, ееј! И коме сам ја то рекао да је једини неопростиви грех неверовање у мене? Откуд та идеја да ће мој долазак бити катаклизма, ако већ треба да симболизујем веру и наду? Наду у шта? У смак света? Па, зашто сам ја...

ШМРКИ: (Дотрчава до њих и стаје, покушава да нешто каже, дахћући изbezумљено.) Зашто, то те и ја питам? За-штооо?!

ЧОВЕК: (збуњено) Шта, зашто? Бојим се да те не разумем.

ШМРКИ: (вичући) Ко те је терао да ми зацељујеш ноге? А тек сам се навикао на штаци... А?

ЖЕНА: (такође збуњено) Сад и ја ништа не разумем... Баш ништа.

ШМРКИ: (И даље виче.) Ма, није ваше да разумете, већ да нас оставите на миру, бре! Лепо су ми Клемпа и Митисер поломили ногаре... Јес' да је мало болело, ал' бар сам знао зашто ме звекећу по коленима. Још су ме и одвезли у хитну... Ко је вас звао?

ЧОВЕК: (Присећа се, пријатно изненађен поновним виђењем.) Сад се сећам, драго дете! Видео сам те међу болеснима како скакућеш на тим штакама... И реших да ти помогнем.

ЖЕНА: Да, био си најмлађи од свих болесних који су тражили исцељење...

ШМРКИ: (разочарано и љутито, у исто време) Ма, то сам вежбао... Шефови су оном са слином и утовљеном наредили да ме осакате, па сам се трудио да делујем што јадније.

ЖЕНА: Е, успео си! Признајем.

ШМРКИ: И, сад, због вас двоје, ја морам да се цео дан штекујем у својој гајби, је л' да? Је ли, бре, јесам ли ти тражио да ме лечиш, а?

ЧОВЕК: Ниси, али...

ШМРКИ: Па, кој се курац мешаш? Или да се затворим у кућу или да сам себи опет ломим ноге... То ми преостаје!

ЖЕНА: Нисмо знали! Заиста нисмо знали...

ЧОВЕК: (театрално) Заиста, заиста ти кажемо...

ШМРКИ: Ђут', бре! И да вас више не чујем! А и да вас не видим више. Да ме видите како умирем, испуштам душу, гази ме ваљак, било шта... Не прилазите ми. Само што даље од мене! Јасно?

ЖЕНА: Али... Ми смо само хтели...

ШМРКИ: Баш ме заболе, бре, шта сте хтели! Мене ће опет да ломе, не вас. Је л` јасно, питам?

ЖЕНА: (муцајући) Ј-ј-ја...

ШМРКИ: Молим? (Шмрки им се опасно приближи дижући пиштољ на Човека и Жену.)

ЧОВЕК: Јасно (Беше то последња реч коју је Човек изговорио, пре него што се, држећи Жену за руку, дао у бег шапућући као за себе.) Али... Зашто сам ја умро? Зашто?

*(Мама, осећам да ме сврбе дланови и сјојала,
Време је за нове клинове, о, мама, мама,
Мама, само на крстју још моја жртва није јројала,
Исјод венца од шрња срећан сањам, о, мама!)*

Живот библиотеке

Мр Драгана Милуновић, Народна библиотека Србије

Четврти годишњи стручно-научни скуп Заједнице матичних библиотека Србије

Библионет – информација о одржаном скупу

Залажући се за очување, афирмацију и промоцију српске писане баштине, Заједница матичних библиотека Србије, у оквиру свог четвртог годишњег стручно-научног скупа, организовала је 2 и 3. јуна 2010. године, јединствену изложбу под називом: „Скривено благо библиотека Србије: најдрагоценији експонати из завичајних збирки јавних библиотека у Србији“.

Скуп и изложбу отворили су Небојша Брадић, министар за културу у Влади Републике Србије, Миодраг Милосављевић, градоначелник Пожареваца, Сретен Угричић, председник Заједнице матичних библиотека Србије и управник Народне библиотеке Србије и Беба Станковић, директор Народне библиотеке „Илија М. Петровић“, Пожаревац.

Овом изложбом, по први пут у историји српског библиотекарства, на једном месту је окупљено и јавности приказано најзначајније писано завичајно наслеђе.

Поред изложбе у простору, коју чини 26 изабраних највреднијих примерака грађе српских библиотека, по један за сваки политичко-територијални округ, ова изложба је посебна и по томе што има и своје проширење у електронској форми, путем које је виртуелно представљен по један примерак из завичајних збирки свих јавних библиотека у Србији. Обухватност виртуелног дела изложбе омогућава не само целовитост презентације највећих библиотечких драгоцености Србије ван уских локалних оквира, већ и унапређење сарадње свих библиотека у земљи на пројекту од изузетног стручног, уметничког и националног значаја.

Поред представљања збирки, на скупу су организована и предавања по позиву на тему принципа и проблема формирања, вођења, обраде, презентовања и заштите ових збирки, а посебна пажња је посвећена и приказивању остварених резулата рада на пројекту „Српска дигитална библиотека“, који се бави дигитализацијом завичајних збирки библиотека у Србији.

Гост из Британске библиотеке, мр Милан Грба, водитељ збирки југоисточне Европе, говорио је о фонду сербике у Британској библиотеци.

На Библионету 2010. додељена је и награда „Ђура Даничић“ Заједнице матичних библиотека Србије за допринос развоју библиотекарства и културе Србије у 2009. години. Награда је додељена Весни Ињац-Малбаша, заменику директора Народне библиотеке Србије и преводиоцу са енглеског и француског језика.

У пратећем делу програма приказана је представа Радионице „Интеграције“ из Београда „Ходници жути, пурпурни, плави“, чије је извођење имало хуманитани карактер, односно сав приход од продаје улазница намењен је набавци посебне хардверске и софтверске подршке за слепе и слабовиде кориснике пожаревачке библиотеке.

Традиционално, другог дана скупа организован је и излет, овога пута у археолошко налазиште Виминацијум, а уприличен је и обилазак Галерије Милене Павловић-Барили.

Мр Милан Грба, Британска библиотека, Лондон

Библионет – поглед из Лондона

Четврти годишњи стручно-научни скуп Заједнице матичних библиотека Србије,
Пожаревац, 2–3. јун 2010)

Концем 2009. године чинило се да је следећа радна година сасвим испланирана. Са предстојећим обавезама, 2010. година јесте најиспуњенија и најзахтевнија од свих претходних десет година проведених у Британској библиотеци. У години крцатој обавезама, позив за учешће на четвртом Библионету није отежао моје планове. Управо супротно, углед и значај Заједнице матичних библиотека Србије и Народне библиотеке Србије, дали су ми подстицај и инспирацију. Организација и комуникација која је уследила, у свему је оправдала дужну пажњу и важност коју придајемо Библионету.

О Библионету сам слушао, а сада, када ми је требало више информација о годишњем скупу, лако сам долазио до њих. Од јануара до јуна и до самог поласка на пут био сам обавештен о свим детаљима скупа. Информативан сајт Заједнице с разлогом је спомињан као веома корисна платформа. Међутим, мој основни ослонац био је у материјалима који су с мером стизали један за другим електронском поштом.

Од доласка у Београд па у Пожаревац и до повратка у Лондон, придавана ми је као госту посебна пажња. Био сам почаствован том пажњом и осећао сам исту наклоност према организаторима и домаћину скупа, Народној библиотеци „Илија М. Петровић“. Од раније стечено мишљење о српском библиотекарству, сасвим је утврђено корисним боравком у Пожаревцу. По знањима, стручности, професионализму, обавештености и праћењу и занимању за савремене токове у библиотекарству и информационим наукама, стручњаци у Србији стоје раме уз раме, а у много чему и предњаче над колегама из Европе. Једна од њихових предности је у вишефункционалној обучености и широком занимању за све аспекте посла којим се баве. Неретко, у Србији ћете срести стручњака добро упућеног у традиционално и дигитално библиотекарство са свим вештинама које се подразумевају: поред широких знања, он поседује и информационо технолошку обавештеност, техничку и рачунарску спремност. Уз библиотекарство често се подразумева да стручњаци у Србији имају и ужу специјалност у уметностима, хуманистичким, друштвеним, природним или техничким наукама. Неки од њих су афирмисани аутори у разним областима и ван основног поља рада у библиотекарству. Зато се награда „Ђура Даничић“, коју Заједница додељује за допринос развоју библиотекарства и културе у Србији одлично препознаје и вреднује.

Прилика коју сам имао у Пожаревцу у много чему је јединствена. Преко стотину библиотекара из 26 матичних библиотека Србије испунило је свечану салу Скупштине града Пожаревца. Питања која су учесници скупа поставили, умногоме потврђују тезе мојих запажања о стању библиотекарства у Србији. Питања колегиница и колега била су драгоцено искуство и нека од њих је корисно споменути у овом ос-

врту. На пример питање о моделу партнерства, између Британске библиотеке и електронског издавача „Brightsolid“, за дигитализацију 40 милиона страница новинске штампе у наредних десет година.¹ Или оно о стратегији дигитализације Британске библиотеке² и Велике Британије³. Подједнако важно било је српским библиотекарима да чују и о економском утицају и месту Британске библиотеке у привреди британског друштва.⁴

Поред четири подстицајна и садржајна излагања које смо чули о завичајној баштини Србије, леп резултат овогодишњег скупа је и изложба „Скривено благо библиотека Србије“. У оквиру ње смо разгледали разноврсну библиотечку грађу која се чува у фондовима завичајних библиотека Србије. Представљено је 26 најзначајнијих примерака: од старих рукописних и штампаних књига, врло ретких новина, плаката, разгледница, фотографске и визуелне грађе, а ту се нашла и једна фино извезена заставица на свили. Изложба је у виртуелној презентацији доступна заинтересованима на веб сајту Заједнице⁵. Изложбом је обухваћено 245 година српске културе и локалне традиције, од 1764. до 2009. године. Избор експоната урађен је зналачки и с пажњом, а поједини експонати визуелно и документарно су просто фасцинантни. Један такав експонат је плакат „Ногометна утакмица између мршавих и дебелих и трка магараца“ Народне библиотеке „Раде Драинац“ у Прокупљу. Плакат са симболичним датумом – 4. јул 1968 – пружа обиље података о не тако давној, а већ заборављеној, заиста сјајној традицији прокупачког краја. Колеге из библиотеке у Прокупљу посведочиле су ми у разговору да је ова лепа традиција данас готово сасвим заборављена у њиховом граду.

Ако је скуп потврдио високе домете српског библиотекарства, пратећи програм потврдио је хуману лепоту Србије и њене културне потенцијале. Позоришна представа Радионице „Интеграције“ из Београда „Ходници жути, пурпурни, плави“ јесте тријумф људске лепоте и најлепшег уметничког израза. Исти доживљај и уживање у врхунском уметничком стваралаштву пружа Галерија Милене Павловић-Барили у Пожаревцу. Излет у Виминацијум и Костолац био је прилика да се настави дијалог о завичајној баштини, али и да се види универзална баштина римске цивилизације коју Србија чува и изучава.

Велика је част и задовољство учествовати на Библионету и у мом послу је од изузетне важности да пратим догађаје и достигнућа у библиотечком животу Србије. Та достигнућа нису мала. У људским ресурсима и аутентичним пројектима попут Библионета, Србија се налази у врху светског библиотекарства. Та сазнања дају ми важан подстицај и инспирацију у послу кустоса збирки југоисточне Европе у Британској библиотеци.

Лондон, 8. јун 2010. г.

1 <http://news.bbc.co.uk/1/hi/england/london/8690919.stm>, претражено 7. јуна 2010.

2 <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/digi/digitisation/>, претражено 7. јуна 2010.

3 www.bl.uk/digital/pdf/digitalbritain.pdf, претражено 7. јуна 2010.

4 <http://www.bl.uk/aboutus/stratpolprog/increasingvalue/publicvalue/confpres/#2>, претражено 7. јуна 2010.

5 <http://zajednica.nb.rs/scc/biblionet-2010-eskponati%20zavi%C4%8Dajnih%20zbirki.html>, претражено 8. јуна 2010.

Весна Стевановић, Народна библиотека Србије

Организација националног COBISS центра у Србији ВБС центар

Одомаћени називи за национални COBISS центар у Србији су: Виртуелна библиотека Србије, ВБС центар, ВБС сервис, COBISS центар, COBISS сервис. Најчешће се употребљава скраћеница – ВБС. Кад је реч о организацији Центра, можемо је посматрати са више различитих аспеката.

Најпре се појавио пројекат ВБС по коме је требало да се изгради систем узајамне каталогизације у Србији.

Да би се обезбедила реализација пројекта, формиран је ВБС центар, као један од сектора Народне библиотеке Србије. Приказаћу вам основне делатности везане за његова одељења која су утврђена систематизацијом установе. Као Центар који је формиран како би одржавао и развијао систем узајамне каталогизације у Србији, он има неке приоритетне задатке који се сами по себи намећу и који су дефинисани системом бројних, стандардизованих активности које је до танчина разрадио IZUM (Институт информацијских знаности Марибор).

ВБС је, између осталог, повезан систем библиотека чланица које активно учествују у изградњи система, па велики део активности Центра представља рад с библиотечким радницима. Та комуникација с библиотекама се не завршава прописаним активностима које мора да прође свака библиотека чланица, нити на стручној помоћи око уноса библиографских записа.

У ширим круговима, ВБС се често поистовећује са свеобухватном виртуелном библиотеком из које се црпе различити типови информација, које се касније прерађују у оквиру специфичних анализа.

Покушаћу да вам приближим активности које обављамо, а које нису наведене у систематизацији и које су многим непознате, јер кад неки систем функционише релативно добро и успешно, сви сматрају да то иде само од себе. Волела бих да пренесем свима утисак, како брига око овако комплексног система подразумева велико ангажовање сваког појединца у ВБС Центру уз скоро свакодневну стручну помоћ IZUM-а.

ВБС Пројекат

Неколико срећних околности ишле су у прилог формирања националног COBISS Центра, оваквог какав је данас.

Народна библиотека Србије (НБС), Библиотека Матице српске (БМС), Универзитетска библиотека у Београду (УБСМ) и Југословенски библиографски и информациони систем (YUBIN) користили су стару верзију COBISS/ATLASS програмске опреме на VAX серверима, још од 1988. године.

Године 2003, ове четири установе су користиле уједначену софтверску и хардверску платформу за обраду библиотечке грађе. При том су постигле сагласност о уједињавању четири локалне електронске каталожке базе у узајамни каталог. Заслугом директора НБС, IZUM-а и УБСМ, пристигле су донације Фонда за отворено друштво и Темпус пројекта, са којима смо могли да инсталирамо опрему за почетак рада система узајамне каталогизације. Како је YUBIN престао да ради каталогизацију, остале три библиотеке, назване ВБС оснивачи, постале су средиште окупљања свих осталих библиотека чланица. При том, НБС је преузела двадесетак искусних COBISS каталогизатора из YUBIN-а, чиме је допунила постојећу стручну екипу.

Значи, на самом почетку, библиотекари из НБС, БМС, УБСМ су били верзирани у каталогизацији на COBISS платформи. Била им је потребна само једна краћа обука како би упознали неке новине у тада напреднијој верзији програмске опреме.

Током 2003. г. формиран је ВБС сектор, који је одмах окупио неколицину стручњака из области библиотекарства и рачунарства, и који су у истом тренутку могли, уз помоћ IZUM-а, да обављају стручне послове око одржавања COBISS база, укључивања нових чланова и њихову систематску обуку за стицање каталогизаторских лиценци.

ВБС Центар – сектор НБС

Основна идеја о формирању ВБС Центра, везана је за потребу постојања централног извршног органа, с циљем да координира активности и пружа стручну помоћ у раду и развоју онлајн библиотечког система. Касније, функције Центра су постале многобројне, па је у његовом саставу формирано пет одељења, у оквиру којих се обављају посебене групе послова. Та одељења су: Редакција базе, Одељење за одржавање система, Хелп деск, Образовни центар и Матично одељење. Притом, прва три одељења, са руководиоцем, чине COBISS језгро које се брине о ширењу и одржавању система узајамне каталогизације на COBISS платформи.

ВБС Центар има дванаесторо запослених стручњака. Ако посматрамо само поменути ужи део ВБС-а, тај број је још мањи, свега шесторо. Та малобројна екипа је компактан тим који се састоји од два члана библиотекарске струке, три члана техничке струке и једног сарадника и библиотечке и техничке струке, па својим знањем и искуством покрива или може да покрије скоро све основне функције система.

Одељење редакције узајамне базе

Запослени у Одељењу редакције узајамне базе баве се углавном редакцијом централног електронског каталога, као и сарадњом са стручним радницима библиотека чланица узајамне каталогизације. Поред ове основне делатности, они учествују и у:

- стручној обуци библиотекара,
- организацији експлоатације узајамног каталога: израда библиографија, нормативне контроле, разне конверзије,

- надзору над стручним радом каталогизатора,
- праћењу и проучавању библиотечких стандарда и прописа,
- аналитичко-статистичкој обради података о COBISS базама.

Одељење за одржавање система

Стручњаци запослени у Одељењу за одржавање система брину се о функционисању хардверске опреме и рачунарске мреже у оквиру ВБС система. Као прво, сарађују са IZUM-ом око инсталације апликативног софтвера и набавке препоручене опреме, одржавају контакт са разним дистрибутерима и сервисерима опреме, а затим врше њену инсталацију. Од свакодневних послова, најбитнији су: анализа конзистентности база, израда сигурносних копија системских и радних дискова, оптимизирање системских процедура и параметара, обезбеђивање сигурности система од нелегалних приступа.

Хелп деск

У оквиру Одељења Хелп деск омогућена је комуникација (путем електронске поште, телефона или директног сусрета), са библиотекарима учесницима у изградњи узајамног електронског каталога. Преко једне мејл адресе, учесници система ВБС шаљу захтеве за хитну стручну помоћ, а преко друге постављају разноврсна питања и шаљу молбе за решавање разних проблема за чије решавање није могуће тренутно реаговање.

Матично одељење

Матично одељење реализује матичне функције у библиотекарству, а оне нису директно везане за рад COBISS сервиса. Ипак, многе активности које су под ингеренцијом овог одељења се преплићу и допуњују са пословима COBISS сервиса. Ако је у питању надзор над стручним радом библиотека или аналитичко праћење рада библиотека, врло је битна саветодавна улога овог одељења у прикључивању библиотеке у систем узајамне каталогизације или у оптимизацији рада већ укључених у овај систем. Ово одељење увек ради у координацији са остатком сектора кад су у питању предлагање мера за унапређење делатности. Запослени у овом одељењу су библиотекари с дугогодишњим искуством, већина има COBISS лиценцу.

Образовни центар

Образовни центар припада ВБС Центру, али је његова област деловања много шира. Образовни програми који се израђују у овом одељењу су намењени библиотекарима из целе Србије, не само чланицама ВБС система. Као основне функције овог одељења, могу се набројати:

- организовање и реализација стручног библиотекарског испита (2 пута годишње);
- припрема и организовање COBISS курсева (око 20 курсева годишње);
- статистичко праћење и проучавање библиотекарских захтева ради евалуације едукације;

- сарадња са институцијама у земљи и иностранству на плану професионалног усавршавања корисника и библиотечких стручњака из целе Србије.

ВБС као систем узајамне каталогизације

Ако посматрамо ВБС као систем узајамне каталогизације, као систем који се састоји од библиографских база и лиценцираних каталогизатора који уједначено примењују библиотечке стандарде, онда он превазилази поље деловања једног сектора у НБС. Проблем је што се упоредо са ширењем система, повећава и број неопходних интервенција различите природе. Уз то, поједине одлуке треба да се решавају на вишем нивоу, учешћем библиотека оснивача или целог система.

ВБС обухвата и редакторске тимове за сваки тип библиотечке грађе. У оквиру ових тимова се договара око усвајања разних стандарда у обради појединих типова грађе, око уједначавања обраде на нивоу система, о дотеривању шифрарника и о свим осталим питањима обраде која превазилазе локална обележја, тј. о правилима понашања у систему узајамне каталогизације.

Уређивачки одбори се за сваку врсту библиографије договарају о формату исписа библиографије, критеријумима за избор библиографских јединица, о потребним редакцијама.

Предавачи на COBISS курсевима чине посебну групу сарадника ВБС. То су најискуснији каталогизатори и редактори у библиотекама оснивачима, који поред тога имају склоности за преношење знања и стварање повољне климе и елана у мешовитим екипама за које се изводе COBISS курсеви.

Комисију за доделу COBISS лиценци каталогизаторима чине одабрани представници оснивача.

За сада постоје две мејлинг листе које су у функцији. На мејлинг листу УЗАЈАМНА, укључују се главни редактори база у систему и указују на пропусте у библиографским записима, као и о креираним дупликатима. ТЕЛ мејлинг листа повезује различите профиле стручњака кад год се укаже неки проблем или тема за расправљање, а односи се на функционисање приступа електронским каталозима Европске библиотеке.

За сваки специјализовани посао или нови пројекат, формира се радна група или стручни тим. Неки тимови су трајнијег карактера и опстају годинама, а неки само док се не уведу потребне оптимизације у поједине процесе рада. Неки су активни у континуитету, а неки периодично.

Чланови стручних тимова су искусни каталогизатори из библиотека оснивача (НБС, БМС, УБСМ). Сматрам да ће се временом у ове тимове укључивати и библиотекари из осталих учесника система, јер треба више искористити ранголика искуства библиотекара из различитих типова установа.

ВБС систем – систем библиотека чланица

Тренутно, ВБС систем обухвата 112 установа чије библиотеке припадају различитим типовима. Те библиотеке се разликују и по томе ко их финансира: Министарство културе, Министарство просвете, Министарство науке или су на буџету општина. Неке новоукључене библиотеке су аутоматизовале поједине

процесе у библиотечкој делатности, а неке прво искуство у раду с компјутерима стичу баш на почетном COBISS курсу.

У таквим условима, тешко је обезбедити уједначени рад система, а он је битан како би се брже усвајали нови стандарди, започињали нови пројекти и како би систем брже растао. Не сме постојати велики раскорак између појединих библиотека чланица, зато ВБС има улогу да својим активностима с једне стране пружа могућност свим чланицама да прихвате нове садржаје и функције, а с друге стране да напреднијим чланицама даје на знање какве су потребе и проблеми у појединим локалним окружењима. Један од важнијих активности ВБС-а је рад са сваком библиотеком посебно, како би се очувале неке њене специфичности у раду, а ипак усвојили основни општеприхваћени стандарди. При том, велики труд улажемо да међу библиотекарима ширимо позитивну радну атмосферу где постоји међусобна колегијална сарадња уз здраву конкуренцију.

Првобитно, цео систем је замишљен како би се библиотекарима олакшао рад у каталогизацији, тако што би преузимали већ креиране библиографске записе. Од такве концепције јавне библиотеке имају највише користи и било је очекивано да масовније приступе систему. Међутим, у почетку су више прилазиле високошколске библиотеке, а тек кад је Министарство културе преузело на себе обавезу финансирања COBISS чланарине за јавне библиотеке, оне су постале најбројнији тип чланица. Највише труда око промовисања система се уложило баш на ова два типа библиотека. Зато јесте велико изненађење што су значај и богатство система препознале специјалне и стручне библиотеке института, музеја, државних институција, јавних предузећа, чији број у систему није занемарљив. И поред тога што је очекивано да оне имају већи проценат самостално креираних библиографских записа у односу на друге библиотеке, схватиле су значај да се каталози њихових фондова нађу у COBISS националном сервису. Нажалост, у систему нема школских ни манастирских библиотека.

У истој години се максимално двадесет две библиотеке укључе у систем узајамне каталогизације. То је уједно и максимум капацитета који ВБС поседује, јер је потребно да се ураде многе припремне радње за укључење једне библиотеке у систем. Доста се ангажујемо око школовања кандидата за стицање COBISS лиценце и око стручне помоћи каталогизаторима непосредно по стицању лиценце. У сваком тренутку двадесетак библиотека је у припремној фази укључивања у систем.

Тренутно, у ВБС систему активно учествује 700 лиценцираних каталогизатора. Од тога, више од трећине су из библиотека оснивача: 122 из НБС, 81 из БМС и 47 из УБСМ.

Колико је тежак материјалан положај у неким библиотекама, говори податак да од 112 чланица, 27 партиципирају своје у учешће у систему само са једним лиценцираним каталогизатором. Углавном, постоје 2 разлога за такву појаву. Први се односи на библиотеке из унутрашњости које немају финансијских могућности да пошаљу своје колеге на почетни COBISS курс који траје 5 дана. Други разлог није ништа мање забрињавајући: неке библиотеке запошљавају само једног библиотечког радника са положеним стручним испитом. Двадесет две библиотеке поседују по 2 лиценце, а само по једна више од 10 лиценци.

ВБС – библиотека без зидова

Ако Виртуелну библиотеку Србије посматрамо као једну свеобухватну библиотеку без зидова, онда се она базира на узајамном каталогу COBIB.SR, који је нераскидиво повезан са свим локалним каталозима у систему, са обједињеним информацијама о фондовима у библиотекама и са могућношћу богатог WEB OPAC претраживања.

Примарне активности, везане за овакву библиотеку без граница, односе се углавном на одржавање рачунарских компоненти, мреже и стабилне комуникације, како би се обезбедиле функције овакве виртуелне библиотеке у оптималном стању. Одмах после одржавања система, по важности је стална оријентација према библиотекарима, активним члановима, као и прилагођавање широком кругу корисника, како би се свима омогућила бржа, једноставнија и разноврснија експлоатација електронских каталога 24 часа дневно, 7 дана у недељи.

Скоро све библиотечке активности се односе као надградња у односу на овако дефинисану виртуелну библиотеку. Све библиографије се израђују из узајамног или локалног каталога. Лиценцирана обука библиотекара за рад у COBISS-у, поред постојећег, законом дефинисаног стручног испита, толико је прихваћена, да се многи незапослени библиотекари јављају на волонтирање, само да би стекли помену ту лиценцу и тако себи обезбедиле веће шансе за налажење сталног запослења у библиотеци. Дигитализована грађа се повезује са библиографским записима у базама система. Српски узајамни каталог COBIB.SR је претражив преко сајта Европске библиотеке. Иницијални записи за нормативне базе се узимају из узајамног и локалних електронских каталошких база. Размена библиографских података са OCLC каталогом се може остварити једино преко база COBISS система. Различити извештаји о домаћој издавачкој продукцији се генеришу из узајамног каталога. Статистике из COBISS апликација нам дају или би могле да дају добру основу за различите извештаје о пословању библиотеке као и за праћење евалуације рада у библиотекама.

Како је централно место ВБС узајамни каталог COBIB.SR, представићу вам његову структуру. Централни каталог је формиран 2003. г. и настао је обједињавањем четири COBISS каталога који датирају из периода 1988–1989. г. Запажа се да је у просеку већи годишњи прилив грађе био у периоду пре формирања српског узајамног каталога. То се образлаже тиме што је до 2003. године знатан удео у креирању записа имао YUBIN. Најслабији прилив је био баш те 2003. г. и поред истовременог укључења 12 високошколских библиотека, поред 3 библиотеке оснивача. Ова чињеница показује колико може да буде болан прелазак с једног система на други, иако се овде радило само о различитим генерацијама истог система. Највећи прилив је био 1993. године због велике акције ретроспективног уноса у БМС. Од 2003. г. број записа принова је у сталном порасту, а од 2006. године прелази 100.000 записа на годишњем нивоу.

Од укупног броја библиографских записа у COBIB.SR, 65,5% се односи на монографске публикације; 30,7% чине записи чланака, а 3,1 % чине записи серијских публикација. Како би библиографије истражива-

ча биле потпуније, и како би српски узајамни каталог, а самим тим и COBISS.Net систем били богатији и разноврснијег садржаја, у наредном периоду се очекује пораст записа чланака, што због планираних конверзија записа чланака стручних часописа у COBISS, што због планиране расподеле периодике за аналитичку обраду међу чланицама система, како не би дошло до преклапања послова.

Што се тиче учешћа библиотека чланица у креирању нових записа у централном каталогу, највише удела у том послу имају НБС и БМС. Ове две библиотеке од укупног прилива грађе у локалним каталозима, уносе око 88% новокреираних записа. Код стручних библиотека, проценат самостално креираних записа у њиховим локалним каталозима иде од 26% до 68%. У просеку, треба очекивати да овај проценат буде око 50%. Овако велика одступања зависе и од разлике у принципу обраде публикација у појединим библиотекама. Неке библиотеке углавном преузимају готове записе, док за то постоји могућност, а тек касније креиру да креирају нове записе, док неке одмах обрађују најфреквентнији део фонда. Јавне библиотеке претежно преузимају готове записе, а њихов удео у уносу нових записа је око 3%.

Највише прегледаних записа са WEB OPAC-а је било у мају 2009. године — 514.000, а највећи број претрага у марту исте године — 256.000. Контакти са широким кругом корисника су свакодневни. Корисници нам се јављају телефоном и мејловима. Имају питања, замерке, указују на грешке у обради библиографских записа, предлажу побољшања система. Упућују нам чак и питања која немају везе с библиотекарством. Ако смо у могућности да их упутимо на извор тражених информација, ми то и чинимо.

Рад на побољшавању система

Од почетка увођења COBISS система, постојао је проблем око неуједначене обраде библиотечке грађе међу различитим библиотекама, а и међу каталогизаторима из исте библиотеке. Адекватно решење за овај проблем је увођење нормативне контроле за лична имена и предметне одреднице. За сада смо одрадили припремне радње за увођење нормативне базе за лична имена. Поред помоћи IZUM-а, који нам је указао на своја искуства у овом пројекту, морамо да разрађујемо властито решење које се заснива на две паралелне одреднице за лична имена, у оригиналној ћирилици и латиници, као и два правописна принципа: етимологији и фонетици.

Побољшање квалитета база у систему изводимо свакодневно ажурирањем појединих записа и брисањем дупликата. Други, ефикаснији начин се односи на увођење системских рутина за детектовање дупликата, исправљање серије неправилно унетих података или програмски унос података у старије записе, који се раније нису користили. За овај начин очекујемо помоћ од IZUM-а. Нарочито су битне планиране конверзије које обухватају исправљање кода за српски језик на нивоу COBISS.Neta, као и периодично импортовање конвертованих записа чланака стручних часописа који се креирају ван COBISS система.

Кад је реч о контакту с члановима система, организацији образовања и вођење картотеке о свим лиценцираним каталогизаторима, од велике помоћи ће нам бити IZUM-ова серверска апликација

ОБРАЗОВНИ ПОРТАЛ за формирање и одржавање базе лиценцираних библиотекара уз праћење свих релевантних података и њихову системску проверу, за чије увођење су обављене скоро све припреме.

Планови за наредни период – COBISS3

Планови за инсталацију нове генерације COBISS3 су за сада неизвесни и непопуларни, због нестабилне финансијске ситуације у Србији. Све се углавном своди на реализацију евентуалних донација које би омогућиле набавку потребне рачунарске опреме. Упркос очекиваним почетним проблемима везаним за прилагођавање пословања у новом окружењу, ова нова верзија би унела побољшања у многе сегменте рада. Као прво, очекујемо удобније коришћење Unicode табела, лакше администрирање и бекаповање система и оптимизацију параметара за разне исписе. Такође, сматрамо да ће тај систем функционисати и на Windows и Linux платформи. То је битно, јер се у неким библиотекама све више разматра прелазак на open source решења. Сада је скоро извесно да ћемо, у оквиру Темпус пројекта, моћи да добијемо средства за набавку потребне опреме за почетак рада на COBISS3 платформи у првој фази, која подразумева одржавање у функцији и COBISS2 и COBISS3 програмске опреме. Када ће се прелазак на нову генерацију програмске опреме реализовати, не може се поуздано предвидети, јер то зависи од више фактора. Ако не искрсну већи проблеми, вероватно ћемо имати чиме да се похвалимо на следећој COBISS конференцији.*

НАПОМЕНА:

* Текст у Бележници је излагање Весне Стевановић на Министарској конференцији о информационој инфраструктури науке, образовања и културе COBISS 2009. у Марибору, од 10. до 12. новембра 2009. године.

Мр Драгана Милуновић, Народна библиотека Србије

Квантитативно и квалитативно истраживање образовних потреба јавних библиотека у Републици Србији

1. Опис истраживања

У складу са потребама Народне библиотеке Србије, током 2008. и 2009. године, Народна библиотека Србије и Заједница матичних библиотека Србије спровеле су квантитативно и квалитативно анкетно истраживање образовних потреба јавних библиотека у Републици Србији.

1.1. Циљеви истраживања

Утврђивање потребе за ревизијом постојећег јединственог и стандардизованог каталога програма стручног усавршавања, који Народна библиотека Србије нуди јавним библиотекама у Републици Србији. Образовна понуда састоји се из различитих едукативних програма, обуке и консултација са дефинисаним темама, наставним материјалима и најстручнијим предавачима из Народне библиотеке Србије.

1.2. Теме истраживања

- 1.2.1. Утврђивање обима заступљености образовних потреба јавних библиотека у Републици Србији (властити семинари, семинари Народне библиотеке Србије, семинари других субјеката)
- 1.2.2. Утврђивање степена информисаности јавних библиотека о образовним програмима Народне библиотеке Србије
- 1.2.3. Утврђивање постојања буџета јавних библиотека за континуирано стручно образовање
- 1.2.4. Утврђивање односа према континуираном стручном образовању и пожељне форме организације образовних програма
- 1.2.5. Утврђивање техничких могућности јавних библиотека за организацију образовних програма
- 1.2.6. Утврђивање садржаја образовних програма у области библиотечко-информационе делатности у којима постоји потреба за континуираним образовањем (каталогизација монографских публикација, каталогизација серијских публикација, предметна и стручна класификација, обрада некњижне грађе, обрада мултимедија, ревизија библиотечке грађе, каталогизација електронских серијских публикација и текућих интегративних извора, дигитализација у библиотекама, заштита старе и ретке књиге, Интернет за библиотекарe, управљање фондовима и набавна политика, основе библиотечког законодавства, библиотечка

статистика и мерење успешности рада библиотека, пројектни менаџмент, fundraising, управљање људским и финансијским ресурсима, маркетинг у библиотекама, стратешки менаџмент, интелектуалне слободе, из-рада и одржавање веб презентација библиотека, ауторска права и дигитална грађа, односи локалне самоуправе и библиотека).

1.3. Тип, метод и техника истраживања

Анкетно истраживање је спроведено путем електронске поште, засновано претежно на затвореним питањима. Одговори су обрађивани статистички, у смислу израчунавања аритметичке средине. Такође је вршена и квалитативна анализа одговора код питања отвореног типа.

1.4. Узорак

- 1.4.1. Територија: Република Србија (без АП Косово и Метохија)
- 1.4.2. Циљна група: јавне библиотеке у Републици Србији
- 1.4.3. Величина: 120 јавних библиотека које су доставиле одговор на упитник
- 1.4.4. Напомена: Због значајних разлика у величини, организацији, финансијским капацитетима и развијености струке у целини, евалуација обрађених анкета извршена је посебно за групу матичних народних библиотека, а посебно за преостале општинске јавне библиотеке.

2. Евалуација

2.1. Утврђивање обима заступљености образовних потреба јавних библиотека у Републици Србији

На достављене упитнике одговорило је укупно око 75% свих народних библиотека укључених у истраживање, међу којима и све матичне народне библиотеке.

Све матичне народне библиотеке имале су полазнике образовних програма које је организовала Народна библиотека Србије.

Када су у питању општинске народне библиотеке, 24% са територије Централне Србије, односно 6% са територије АП Војводине није имало полазнике образовних програма.

Око 73% матичних народних библиотека из Централне Србије, односно око 43% са територије АП Војводине до сада је организовало образовне програме у сарадњи са предавачима из Народне библиотеке Србије.

Међу општинским народним библиотекама, свега 4% библиотека учесница у испитивању организовало је образовне програме са предавачима из Народне библиотеке Србије.

Све матичне народне библиотеке потврдно су одговориле на питање да ли планирају да и убудуће организују образовне програме у сарадњи са Народном библиотеком Србије, док чак 10 општинских библиотека (7 са територије Централне Србије и 3 из Војводине) нема намеру да у будућности на овај начин сара-

ђује са Народном библиотеком Србије. Неке од поменутих библиотека навеле су и образложење оваквог става, позивајући се на мали број запослених, недостатак финансијских средстава и техничких услова. Две библиотеке које су на ово питање одговориле потврдно, ограничиле су одговор допуном да би сарадњу реализовале ако се за тим укаже потреба.

Око 56% матичних народних библиотека из Централне Србије, односно око 72% са територије АП Војводине до сада је и самостално организовало различите образовне програме са властитим предавачима. Међу општинским народним библиотекама, овај показатељ креће се око 12% у обе територијалне јединице.

Број одржаних програма библиотека био је у просеку два по библиотеци.

2.2. Утврђивање степена информисаности јавних библиотека о образовним програмима Народне библиотеке Србије

Матичне народне библиотеке на различите начине су се информисале о образовним програмима које организује Народна библиотека Србије.

- Преко веб презентације НБС – око 73%
- Преко ВБС центра – око 50% библиотека
- Преко Одељења за развој библиотечког система – око 50%
- Преко колега – око 34%
- Преко предавача лично – око 28%
- Преко Центра за континуирано стручно образовање – око 27%

Матичне народне библиотеке обавештене су у вези са организацијом ECDL курсева у Народној библиотеци Србије (око 72% библиотека из Централне Србије и исти проценат на територији Војводине). Исти проценат библиотека показао је интересовање да има полазнике ових курсева.

Међу општинским народним библиотекама, око 30% није обавештено о могућности похађања поменутих курсева у Народној библиотеци Србије, нити је уопште упознато са појмом ECDL-а.

Око 84% матичних народних библиотека са територије Централне Србије, односно око 34% са подручја АП Војводине досадашњи начин информисања оценио је као задовољавајући.

Општинске народне библиотеке у око 35% случајева досадашњи начин информисања у вези са одржавањем образовних програма Народне библиотеке Србије оцениле су негативно. Међу додатним коментарима библиотека било је оних који сугеришу на то да мање библиотеке у Србији ни на који начин нису информисане у вези са организовањем образовних програма у националној библиотеци.

Резултати анкете:

- Преко веб презентације НБС – око 28%
- Преко ВБС центра – око 20% библиотека
- Преко Одељења за развој библиотечког система – око 30%
- Преко колега – око 12%

- Преко Центра за континуирано стручно образовање – свега око 2%

2.3. Утврђивање постојања буџета јавних библиотека за континуирано стручно образовање

Све матичне народне библиотеке имају буџет за организовање образовних програма јер ове трошкове покривају из средстава које примају од Министарства културе Републике Србије за обављање матичних функција као функција од општег интереса.

Готово 90% матичних библиотека са територије Централне Србије и преко 70% библиотека из Војводине изразило је спремност да својим радницима омогући боравак на дводневним семинарима који би били организовани у Народној библиотеци Србије.

Преко 70% матичних библиотека из обе територијалне јединице изразило је спремност да својим запосленима омогући присуствовање образовним програмима које би изводили страни предавачи.

Ситуација је битно различита када су у питању општинске народне библиотеке. Свега нешто више од 20% одговорило је да поседује ставку у буџету која покрива трошкове стручног усавршавања запослених.

2.4. Утврђивање односа према континуираном стручном образовању и пожељне форме организације образовних програма

Матичне народне библиотеке у Србији осећају потребу за континуираним стручним образовањем које су оцениле као „углавном потребно“ или „веома потребно“.

Опредељујући се за најадекватнији модел организовања образовних програма, матичне народне библиотеке су навеле облик радионица (34% библиотека из Централне Србије, односно чак 72% библиотека са територије Војводине).

У Централној Србији око 17% библиотека сматрало је предавања *ex cathedra* веома пожељним моделом преношења знања, а 6% изразило је став да за оваквим обликом организације уопште не постоји потреба. Библиотекари војвођанских матичних библиотека имали су умеренији став и у вези са предавањима се изразили као „релативно потребним“.

Највећи број библиотека, како у Централној Србији (67%), тако и у Војводини (72%), комбиновани метод који подразумева укрштање предавања и радионица оценио је као најкориснији облик преношења знања.

Ниједна матична народна библиотека у отвореном делу упитника није навела да је заинтересована за неки други, ненаведени облик организовања образовних програма.

На питање да ли библиотека има потребу за презентацијама прегледа и анализа актуелног стања библиотекарства у Србији, ова потреба претежно је оцењена као „умерена“. Овакав став изнело је око 37% библиотека у Централној Србији, као и око 43% библиотека у Војводини.

Општинске народне библиотеке су оцениле да и даље постоји велика потреба за предавањима као обликом одржавања наставе, али и потреба за одржавањем радионица, као практичне обуке. Комбиновани модел наставе као најадекватнији навело је око 50% библиотека. При том, неке библиотеке навеле су у својим

одговорима постојање „велике потребе“ за континуираним образовањем, док су, са друге стране, све понуђене моделе оцениле негативно, а у отвореном делу упитника нису предложили ниједан други могући облик одржавања обуке.

2.5. Утврђивање техничких могућности јавних библиотека за организацију семинара

Велики број матичних народних библиотека (готово 80%, како у Централној Србији, тако и у Војводини) оценио је да поседује техничке могућности за самосталну реализацију образовних програма.

2.6. Утврђивање садржаја образовних програма у области библиотечно-информационе делатности у којима постоји потреба за континуираним образовањем

Анкетним упитником Народне библиотеке Србије требало је утврдити и степен заинтересованости библиотекара у Србији у конкретним областима у оквиру којих постоји потреба за организовањем образовних програма. Упитником је испитиван став библиотекара у вези са следећим областима: каталогизација монографских публикација, каталогизација серијских публикација, предметна и стручна класификација, обрада некњижне грађе, обрада мултимедија, ревизија библиотечке грађе, каталогизација електронских серијских публикација и текућих интегративних извора, дигитализација у библиотекама, заштита старе и ретке књиге, Интернет за библиотекаре, управљање фондовима и набавна политика, основе библиотечног законодавства, библиотечка статистика и мерење успешности рада библиотека, пројектни менаџмент, *fundraising*, управљање људским и финансијским ресурсима, маркетинг у библиотекама, стратешки менаџмент, интелектуалне слободе, израда и одржавање веб презентација библиотека, ауторска права и дигитална грађа, односи локалне самоуправе и библиотека.

У читавој Републици, најзаступљенијом се показала потреба за образовним програмима у областима:

1. обраде некњижне грађе (око 73% библиотека у Србији, односно 57% библиотека у Војводини истакло је овакав став);
2. обраде мултимедија (73%, односно 57%);
3. каталогизације електронских публикација (56%, односно 57%);
4. дигитализације библиотечке грађе (око 50%)
5. *fundraising*-а, обуком за конкурисање за финансирање пројеката и прикупљање средстава (око 50%)
6. стратешког менаџмента (око 50%)
7. израде и одржавања веб презентација (у Војводини чак око 86%, у Централној Србији знатно мање, око 35%).

Заинтересованост за области заштите старе и ретке књиге, управљање фондовима и набавном политиком, управљања људским и финансијским ресурсима, маркетинга у библиотекама, интелектуалне слободе, кретала се око 40% у обе територијалне јединице.

Живот библиотеке _____

С друге стране, чак око 40% матичних библиотека изразио је став да у њима уопште не постоји потреба за образовним програмима у области каталогизације монографских публикација, предметне и стручне класификације, као и ревизије библиотечке грађе и области библиотечког законодавства.

Општинске народне библиотеке, како на територији Централне Србије, тако и АП Војводине, високим бројем бодова оцениле су потребу за одржавањем сваке од 22 понуђене стручне теме.

Весна Петровић, Библиотека „Глигорије Возаровић“, Сремска Митровица

Библиотекари о библиотекарима

Секција за матичне библиотеке, март 2010.

„Ако не знаш куда идеш, свеједно је који ћеш пут изабрати“, каже наша народна пословица. И заиста, ако немамо довољно знања у струци, све нам се чини једноставно и свеједно нам је како ћемо организovati рад у нашој библиотеци. Иако је прошло више од сто педесет година од времена када је указом кнеза Милоша у Србији уведено занимање библиотекар и постављен први библиотекар у Народној библиотеци у Београду, библиотекарство је професија која још увек није довољно призната и на нама је да је подижемо на виши ниво и да јој дамо значај који јој припада.

Секција за матичне библиотеке, имајући у виду да се под менаџментом тоталног квалитета подразумева непрестано усавршавање процеса рада организације, у 2006. години је преко анкета читалаца матичних библиотека сагледала све аспекте везане за библиотеку и запослене у њој: спољашњи изглед библиотеке, утисак приликом уласка у библиотеку, како изгледа пуат и иза њега, амбијент, квалитет боравка, каква је услуга, стање фондова, интересовање корисника, а потом добијене резултате презентује библиотекарској јавности. Резултати анкете и мишљења читалаца упућивала су на то да пре свега набавка и обнова књижних фондова мора бити квалитетнија и актуелнија, док су амбијенти библиотека и љубазност особља били за похвалу. Мишљење читалаца је прва степеница ка професионализацији делатности.

Ове, 2010. године, поново је урађена слична анкета, али је циљна група био стручни библиотекарски кадар. Повод за спровођење анкете био је потреба да се уради анализа рада библиотека, која би дала неке показатеље о условима за рад, квалификационој структури запосланих, обнови и стању књижног фонда, организацији одељења и огранака, квалитету културних програма и транспарентности рада библиотека кроз оглашавање у медијима. Први пут је анкета спроведена међу библиотекарима са циљем да стручни радници процене и оцене наведене параметре успешности рада својих библиотека.

У анкетирању је учествовало укупно 79 библиотека (16 матичних и 63 општинске) и 608 библиотечких радника.

Први део анкете састојао се од процене десет ставки везаних за рад и услове рада библиотека оценама: лош, делимично добар, добар, изузетно добар.

1. Квалификациона структура и број запослених по мишљењу библиотекара (195 или 33%) су добри. Образовна структура запослених је веома задовољавајућа. Стручни радници су редовни учесници саветовања и семинара који се тичу струке. Посебно се наглашава изузетан однос према послу, колегијалност, тимски рад, жеља за стручним усавршавањем. Изречене су похвале за ангажовање директора („улаже велике напоре да библиотека опстане у јако тешким финансијским условима и да се стручни рад одвија по

свим правилима библиотечког пословања“ или „директорка библиотеке је завршила курс Cobiss“) ... Оцена лош (42 или 7%) односила се углавном на недовољан број стручних радника у појединим библиотекама.

2. Библиотечки простор је већином одговора анкетираних библиотекара оцењен као лош (203 или 35%), а само 42 или 7% сматра да је простор изузетно добар. Простор је или недовољан, или ненаменски сређен, а појаљује се проблем својине. Из анкете произилази да се о проблему простора мора посебно разговарати и у стручним круговима и са оснивачима, које треба упознати са усвојеним *Стандардима за јавне библиотеке*.

3. Библиотечка опрема оцењена је као добра (198 или 32%), а чак 184 или 31% анкетираних библиотекара сматра да је изузетно добра. Само 54 или 9% сматра да је опрема лоша и то или због застарелости или због недовољног броја рачунара. Библиотекари су задовољни техничком опремом и бројем радних станица, целодневним приступом интернету за кориснике, опремом и могућностима за дигитализацију збирки и коришћењем савремених технологија у раду... Иако се под библиотечком опремом подразумева и намештај, и техничка опрема, одговори библиотекара односили су се углавном на техничку опрему.

4. Библиотекари нису задовољни набавком нових књига, свега 48 или 8% сматра да је изузетно добра, а 126 или 22% сматра да је набавка лоша. Библиотекари нису задовољни бројем набављених књига, у појединим библиотекама књиге се набављају искључиво поклоном (90%), што не омогућава библиотекарима избор тражених и актуелних књига. Похвале су изречене за број књига и квалитет књига које библиотеке добијају откупом од Министарства културе, а и истакнута је сарадња са Народном библиотеком Србије и њеним поклоном из „сувишака“. Повезивање библиотечког рада са издавачком делатношћу и оснивање Клуба књиге, такође се повољно одражава на набавку и обнову књижних фондова.

5. Постојећи књижни фонд је у већини библиотека добар (388 или 66%), док је по мишљењу 19 или 3% библиотекара лош. Необично је то да су набавка нових књига и постојећи књижни фондови оцењени потпуно супротно. Као изузетно добри оцењени су: набавка (48 или 8%) и постојећи књижни фонд (46% или 8%). Али, ако имамо у виду да су књижни фондови у већини библиотека добро формиран (структура и број примерака) могуће је и мањим бројем набављених актуелних наслова одржавати и сматрати га добрим у краћем временском раздобљу. Библиотеке које имају веома квалитетне књижне фондове, континуирано их допуњавају било куповином из сопствених средстава (чланарина) или из средстава оснивача.

6. Мрежа огранака је оцењена као лоша (340 или 58%), а изузетно добра је само по мишљењу 30 библиотекара или 5% анкетираних. Одговори библиотекара поново указују на чињеницу да треба преиспитати оправданост постојања огранака с обзиром на трошкове одржавања, грејања, књижног фонда, стручног кадра. Проблеми простора и његовог одржавања, неквалитетни књижни фондови и незаинтересованост корисника, а често и библиотекара, прате рад већине огранака. Огранци који изузетно добро раде (9) су мале библиотеке и велики културни центри у својим срединама.

7. Иако 217 или 37% библиотекара сматра да је завичајна збирка у њиховим библиотекама добра, не треба занемарити чињеницу да имамо 98 или 17% одговора да је (у њиховој библиотеци) лоша. И старим, а и

новим стандардима предвиђено је да свака општинска библиотека организује рад завичајне збирке, а одговори указују на то да у појединим библиотекама ове збирке још увек нису формиране. У неким библиотекама није издвојен завичајни фонд, неке немају посебан простор, а неке стручни кадар. Ако узмемо у обзир да завичајна збирка чува свеукупне историјске, културне и привредне вредности једног краја, овом питању се мора посветити посебна пажња. У библиотекама (119 или 20%) у којима су завичајне збирке изузетно добре, истакнуто је да се редовно попуњавају, да је добра организација збирке, да је фонд веома вредан, нарочито старе и ретке књиге, да је укључена у процес дигитализације како старих и ретких књига, тако и новијих завичајних књига, периодике, и ситног материјала.

8. Изненађује и чињеница да, иако је рад дечјих одељења оцењен као добар (304 или 54%), постоје библиотеке које нису издвојиле дечје фондове и немају организован рад са овом значајном читалачком популацијом (66 или 11% библиотекара је ово оценило са „лоше“). Новим стандардима предвиђено је да јавна библиотека треба да има одељење за децу и младе са читаоницом. Без обзира на просторне или кадровске проблеме, свака библиотека, па и огранак мора да има посебан кутак за децу, јер ако се у раном детињству не изгради правилан однос према књизи, читању и библиотеци, поставља се питање сврхе нашег рада. Ипак се у већини библиотека дечјим одељењима и раду са децом, поклања посебна пажња. Традиционално су добри дечји програми и активности на популаризацији књиге. Ђаке-путнике, који време до поласка аутобуса проводе у библиотеци уз читање или рад на рачунарима, библиотекарке послуже „библиотечким чајем.“ Установљене су награде за највише прочитаних књига на годишњем нивоу за децу предшколског узраста, децу од првог до четвртог и од четвртог до осмог разреда. Креативне радионице су омиљена форма дружења са децом, и старијег и млађег узраста. Успешна је сарадња са Друштвом пријатеља деце и омладине, која се огледа кроз бројне програме и семинаре где се врши едукација младих. Последњих година издвајају се фондови за младе, од 14 до 19 година, и организују се најчешће делови читаоница као Кутак за младе или Зона младих или Моја библиотека...

9. Библиотечки програми су развијени, богати и разноврсни: књижевни сусрети, промоције, трибине, такмичења, књижевне награде, изложбе, уметнички и научни... Оцењени су са добар (271 или 46%), а са лош (88 или 15%). Библиотекари сматрају веома важним што велики број пријатеља помаже библиотечке активности, да је добра сарадња са читаоцима, а кроз непосредни рад одражава се и стално повећава број уписаних. Рад са корисницима на популарисању читања је веома успешан, а сарадња са локалним заједницама је развијена. Библиотеке се све чешће опредељују да бесплатно упишу поједине структуре грађана: студенте са редовно овереним семестром, децу предшколског узраста и првог разреда, па чак и основне школе. Попуст имају пензионери, грађани који су преко својих радних организација колективно уписани, свако треће дете, породичне чланарине. Популарни су ускршњи, светосавски и летњи попусти, као и акције типа „књига за чланску карту“. Библиотеке организују наградне конкурсе: „Слободан Стојановић“ и „Борислав Михаиловић Михиз“ за најбољу необјављену драму, манифестације : „Савремена проза“, „Дисово пролеће“, „Драинчеви дани“, „Глишићеви дани“, „Дани Филипа

Живот библиотеке _____

Вишњића“, „Сабор библиотекара Срема“; објављују стручне и књижевне часописе: *Савремена библиотека*, *Жуйски зборник*, *Пиротски зборник*, *Бележница*, *Крајујевачко читалиште*, *Зборник Сусрећи библиотерафа*, *Годишњак библиотеке Срема...*

10. Наступ у медијима је по мишљењу 152 или 27% анкетираних библиотекара изузетно добар, али и 107 или 18% сматра да је лош. Медији најчешће пишу или говоре о промотивним активностима библиотека, о организовању књижевних вечери и других програма, о манифестацијама, о новим књигама о издавачкој делатности... Најбоље информације о раду су када их пишу библиотекари. У срединама у којима је лоша сарадња са медијима, као разлози наводе се или непостојање и мали број медија (локалне новине), или незаинтересованост истих за рад библиотеке и за културу уопште.

	ЛОШ	ДЕЛИМИЧНО ДОБАР	ДОБАР	ИЗУЗЕТНО ДОБАР	БЕЗ ОДГОВОРА
КВАЛИФИКАЦИОНА СТРУКТУРА ЗАПОСЛЕНИХ	42 7%	171 29%	195 33%	153 27%	25 4%
БИБЛИОТЕЧКИ ПРОСТОР	203 35%	184 31%	134 23%	42 7%	20 4%
БИБЛИОТЕЧКА ОПРЕМА	54 9%	160 28%	198 32%	184 31%	-
НОВЕ КЊИГЕ	126 22%	220 38%	165 28%	48 8%	27 4%
ПОСТОЈЕЋИ КЊИЖНИ ФОНД	19 3%	133 23%	388 66%	46 8%	-
МРЕЖА ОГРАНАКА	340 58%	109 19%	67 11%	30 5%	40 7%
ЗАВИЧАЈНЕ ЗБИРКЕ	98 17%	152 26%	217 37%	119 20%	-
ДЕЧЈА ОДЕЉЕЊА	66 11%	117 22%	304 52%	73 13%	12 2%
БИБЛИОТЕЧКИ ПРОГРАМИ	102 17%	88 15%	271 46%	117 20%	8 2%
НАСТУП У МЕДИЈИМА	107 18%	99 20%	180 31%	152 27%	20 4%
УКУПНО ОДГОВОРА	1157	1463	2107	978	155

Други део анкете има четири целине:

1. чиме сте задовољни у раду библиотеке,
2. чиме нисте задовољни у раду библиотеке,
3. предлози за бољи рад и
4. коментари.

На постављена питања библиотекари су одговарали текстуално и често давали објашњење за наведене оцене из првог дела анкете.

Чиме су библиотекари задовољни у раду библиотеке?

Највише библиотекара је задовољно COBISS програмом и чињеницом да је целокупни књижни фонд библиотека у електронској форми, доступан корисницима преко Интернета. Великим успехом сматра се када матична библиотека и све народне библиотеке на матичном подручју раде у систему COBISS и самим тим остварују вођење централног каталога.

Посебно је истакнуто: добра сарадња са корисницима, међуљудски односи у колективима, програмске активности, новоопремљени простор у реновираним огранцима, нове зграде библиотека, оснивање америчких и британских кутака, сарадња са библиотечким организацијама, асоцијацијама и библиотекама појединачно и за нас врло значајно – сарадња и надзор матичних библиотека.

Чиме библиотекари нису задовољни у раду библиотеке?

Библиотекари су незадовољни најпре односом локалне самоуправе као оснивача према библиотекама, јер не постоје јасно дефинисани критеријуми на локалном нивоу за расподелу средстава опредељених за културу. Маргинализовањем рада библиотека, ионако недовољна финансијска средства се сваке године смањују, што доприноси немогућности реализовања планираних програма у целини.

Као најнеповољнији услови за рад истакнути су: скучени простори, недостатак адекватне опреме, неједначена примена компјутера у претраживању база и задуживању и раздуживању корисника. За њима следе проблеми огранака који не раде пуно радно време, немају свој простор и недовољно су укључени у дешавања у матичним кућама.

У сваком погледу потцењује се не само статус библиотекара, већ и његов стручни рад, образовање, знање, професионалност и зарада, поистовећује се професија библиотекара са административним, чиновничким апаратом и необјективно се вреднује стручни рад.

Стандарди никога не обавезују, не постоје дугорочни планови рада и стратегије развоја.

Шта библиотекари предлажу за бољи рад библиотека?

Анкетирани библиотекари предлажу: решавање проблема смештаја, учешће на стручним семинарима и едукативним састанцима, успостављање међубиблиотечке сарадње, потпуно отварање фондова постављањем на сајтове библиотека, формирање базе full текстова, активирање рада огранака, информисање о позитивним светским искуствима у библиотечарству и њихова примена у раду.

Даље, библиотекама треба обезбедити стручно руководство, да знање, стручност и резултати рада буду једини параметри при избору директора библиотеке. Библиотеке морају водити стручни људи који ће бити посвећени раду установе, а не сопственом интересу и положају.

Коментари анкетираних библиотекара: неопходне су веће ингеренције Министарства културе у односу на локалну власт, да библиотеке не би трпеле због личних ставова и анимозитета актера локалних власти. У том смислу, треба повећати и ингеренције Народне библиотеке Србије, Библиотеке Матице српске и матичних библиотека у односу на оснивача.

Библиотекарство треба вратити са маргина, јер иако постоји кадровски потенцијал, који може да трансформише библиотекарство у професију каква треба да буде, наше јавно библиотекарство далеко је од савременог, посебно по питању нових технологија, пружања нових услуга, обезбеђивања нових медија и формата. То би требало да буде заједнички посао библиотекара, оснивача и Министарства културе, јер једино заједничким залагањем библиотеке могу да добију оно место које им у друштву и припада.

Рад свих запослених мора да се вреднује објективно, доследно и равноправно. Неопходно је перманентно подизати знање запослених, кроз сталне едукације које морају да буду обавезујуће за све.

Библиотекари су имали шта да кажу по свим предложеним питањима у анкети, те, судећи по одговорима, анкета је добродошла, јер изгледа да библиотекари немају где да изнесу своја размишљања о стручном библиотекарском послу, о организацији рада унутар институције, о руковођењу, о свом незавидном положају, предлозима, критикама...

Анализа одговора, предлога и коментара које је дало 586 стручних радника, оценила је услове рада и стручни рад наших библиотека као: изузетно добре 978, лоше 1157, делимично добре 1463, добре 2107 одговора. Значи, према мишљењу већине библиотекара, библиотеке раде добро, али се никако не сме занемарити чињеница да 1157 колега сматра да оне раде лоше. Одговори анкетираних јасно су истакли у први план проблем рада огранака и просторних услова за рад. И једном и другом проблему у наредном периоду требало би посветити посебну пажњу. *Стандари за јавне библиотеке*, иако још увек нису обавезујући, јасно дефинишу и један и други проблем. Треба их проучити, са њима упознати осниваче, локалне самоуправе и започети њихову примену.

Резултате анкете треба презентовати директорима библиотека и локалној самоуправи у свим општинама и инсистирати да се неки корисни предлози и усвоје и одређене промене учине. Само на тај начин може се наша реч чути, а можда и поштовати, јер ако желимо да библиотекарска професија опстане, а потом и буде професија будућности, у њу морају ући најстручнији и најобразованији људи из средине у којима библиотека делује, што подразумева остваривање далеко бољег материјалног статуса библиотека и библиотекара.

Елизабета Георгиев, Народна библиотека „Детко Петров“, Димитровград

Бако, ја бих хтела... или У корак са жељама корисника

О дечјој телевизијској библио-емисији „Клинци и хлапета“

Замислите један дечји цртеж... На цртежу је насмејана девојчица која весело скакуће чврсто стежући за руку једну старицу благог погледа, која тешким корацима каска за дететом. На лицу старице огледа се мудрост, али и једна сенка несигурности која полако овладава целом сликом. Девојчица у једној руци држи књигу, а другом ручицом упорно вуче добру старицу која као да са сваким кораком све више заостаје. Испод девојчице неспретним словима је исписано – „ја“ (ми додајемо корисник), а испод старице пише – „моја библиотека“. Овако отприлике изгледа цртеж једне девојчице, члана Песничке радионице у библиотеци „Детко Петров“ у Димитровграду. Нечекивани одговор детета на питање зашто тако доживљава своју библиотеку био је: „Зато што је стара! Замисли баку од 110 година!“

Ова прича се дешава прошле 2008. године, када библиотека уистину прославља свој 110. рођендан. Међутим, дечја искрена констатација да је библиотека стара и да је потребно неко да је повуче за руку да би кренула напред, подстакла је нека нова размишљања и наметнула једно велико питање – колико истине има у једном обичном дечјем цртежу?

Свака библиотека живи свој живот, који се с једне стране своди на обавезу и стереотип – свакодневно библиотечко пословање, а с друге стране ослања се на посебност и оригиналност која је ипак плод ентузијазма и креативности што запослених у библиотеци, што саме средине која намеће и ствара нове услуге. Управо активно учешће корисника у креирању новог имиџа библиотеке, који се заснива на неким новим услугама, чини да библиотека постаје библиотека без зидова, дом за све, ризница добрих идеја које је могуће остварити активним залагањем свих. Символика цртежа са почетка приче да дете вуче своју библиотеку која мора да се потруди да иде у корак с њим, може да добије и једно друго тумачење – право огледало истине.

Добра библиотека је вредница која послушкује потребе сваког свог корисника. Добра библиотека се прилагођава тим потребама. Добра библиотека се труди да ухвати корак са сваким својим корисником. За то јој је потребна добра подршка средине (у идеалним условима) или прост ентузијазам и креативност запослених (много чешће). Овде пре свега мислим на осмишљавање нових програма, радионица и сличних активности за кориснике, односно оних које не захтевају много новца, а дају добре резултате. (Све чешћи библиотечки усуд!)

Водећи се тим моралним библиотечким принципима – послушнути, запамтити и (покушати) реализовати, библиотека „Детко Петров“ већ годинама се држи – сад већ библиотечке – пароле *снађи се!* Девојчица вуче тако за руку своју стару библиотеку и, иако није као у стрипу написано, можемо да замислимо обла-

чић над њеном главом – „Треба да ме слушаш ако хоћеш да будемо добре другарице!“ Да, задатак је, првенствено јавне библиотеке, да испуни жељу сваког свог корисника, а посебно деце и младих, који чине и већину њених чланова.

Живимо у времену када нам се намећу нова начела и закони опстанка. Информације су све мање у форми добре старе хартије. Компјутер, слика, бесконачна путошћивија виртуелним светом терају нас, библиотекаре, да, осмишљавајући нове услуге, другачије прилазимо својим корисницима. Опет понављам, да хватамо корак са њиховим корацима од хиљаду миља.

Тако, ослушкујући потребе својих најмлађих корисника, а онако наивно библиотечки „злоупотребљавајући“ специфичност средине и постојање само једне телевизије у граду, у библиотеци смо направили и креирали прву библиотечку децу емисију „Клинци и хлапета“ („хлапе“ на бугарском језику значи – клинац). „Клинци и хлапета“ је пре свега емисија која на забаван начин представља деци књигу, истраживање, библиотеку. Покушавамо кроз један, за наш посао, необичан медиј као што је телевизија да приближимо библиотеку што широј популацији, наравно пре свега деци и да помоћу емисије уђемо у сваку кућу, подсетимо их да „постојимо“, упутимо их на то где могу доћи до информације, забавимо их. Жеља нам је да срушимо мишљење о библиотеци као синониму за досаду, тишину, једноличност. У средини као што је Димитровград, где је главна тема голи опстанак људи, култура није баш у центру пажње. Ипак, библиотека је последњих десетак година, пре свега кроз рад са децом и младима у Песничкој радионици, затим кроз своје издаваштво и организовањем културно-образовних програма, доста порадила на свом представљању.

Ново „чедо“ библиотеке, ТВ емисија „Клинци и хлапета“, има шест рубрика. Емисија се ради на српском и на бугарском језику, тако што неке од рубрика иду на оба језика, јер обрађују рецимо две теме, а неке наизменично иду на српском и на бугарском.

1. Од књиге до књиге / От книга до книга – деца водитељи представљају по једну књигу на српском и на бугарском језику, односно по једног српског и једног бугарског писца за децу. Упознају гледаоце са животом и радом писца, са његовим делима, посебно се осврћући на одређено дело, које представљају кроз драмску причу.

2. Свет и ја / Светът и аз је рубрика која се бави одређеним проблемом, појавом или нечим што је тренутно актуелно. Подаци о томе (рецимо – екологија, хумор, информатика, мода, наука, астрономија и сл.) налазе се у књигама и деца их сама откривају.

3. Ја ћу да ти кажем / Аз ще ти кажа је рубрика у којој деца водитељи траже одговор на одређено питање од најмлађих Димитровграђана, предшколаца.

4. Вести из Заврзламе / Новини от Шмекерия је рубрика у форми „правих“ вести где се представљају занимљивости које деца проналазе у енциклопедијама, *Полишкином забавнику*, *Националној географији* и слично.

5. Цариброцанче је прича о Димитровграду кроз истраживање прошлости града, обичаја људи, живота, историјских проблема, приче о појединим деловима града, улицама, зградама и слично. Циљ ове рубри-

ке је да деца упознају своје другаре са прошлошћу родног града, са његовим врлинама и манама.

6. Прича о / Приказка за је рубрика која се бави актуалним дешавањем за месец када се емитује емисија. Она је резервисана и за разговор са неком познатом особом.

Емисија „Клинци и хлапета“ емитује се једном месечно. Реакција гледалаца ТВ Цариброда после емитовања прве епизоде била је веома позитивна, рекло би се чак — неочекивано позитивна. Прича из библиотеке је успела да уђе у сваки дом и да изазове велику симпатију код свих, а нарочито старијих.

Да би све изгледало крајње „озбиљно“, направили смо децју редакцију коју чине углавном девојчице и за сада један дечак! Деца су озбиљно схватила улогу рада на једном таквом пројекту (копирају изразе одраслих) и вредно припремају следеће епизоде емисије. Друже се с књигом, енциклопедијама, истражују прошлост свог града, „новинарски“ траже нове и интересантне вести.

За целу ову причу потребно је много љубави и једна велика жеља да стара библиотека ухвати корак са сваком девојчицом и сваким дечаком у граду. Надамо се да ће цртеж неке нове девојчице бити – старица библиотека, подмлађена и у супер форми, како вуче за собом веселу и раздрагану децу!

Када не знаш где се осмех скрива,
Кад је свака сенка ружна, сива,
Кад те јури туга трећа пета,
Гледај „Клинци и хлапета“!

Вярвай в радост, в слънце вярвай
Скачай, тичай смех създавай,
Радост пѣстра, на раета,
Гледай „Клинци хлапета“!

Дубравка Илић, Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, Чачак

Библиотечки огранци – да или не?

Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“ у Чачку је 2008. године прославила 160 година постојања. Матична је за Моравички регион и функцију матичности остварује у 52 библиотеке у општинама Чачак, Горњи Милановац, Ивањица и Лучани. Чачанску библиотечку породицу чине одељења библиотеке у Чачку, као и огранци у Пријевору, Мрчајевцима, Прељини и Заблаћу.

Последњих година својим радом издвојио се најмлађи огранак у Заблаћу. Ово село удаљено је око осам километара од Чачка и има 1.226 становника, а ка њему гравитира осам села са око осам хиљада становника. Ту је рођен један од највећих српских песника Владислав Петковић Дис, чије име носи основна школа у овом месту, као и библиотека у Чачку. Такође, песнику у част, библиотека организује „Дисово пролеће“, светковину Дисове поезије, али и целокупног завичајног и српског културног наслеђа.

Одељење у Заблаћу отворено је на Савиндан 2003. године. Смештено је у просторији од 25 квадратних метара, а читаоничку опрему чине два стола са осам места. Иако је кућа тесна, када су читаоци жељни књиге, знања и лепе речи, угостимо их истовремено и више од тридесеторо, и нико се не жали, а углавном се сви хвалимо. Поносни смо на књижни фонд који броји више од 4.000 књига и велики број атрактивних сликовница, часописе *Полиџикин забавник*, *Школарка*, *Ђачко доба* и друге. Као посебан квалитет фонда истичемо нове и актуелне наслове и за децу и одрасле, којима сваке седмице обрадујемо читаоце. То је резултат добре набавне политике наше матичне куће, која подједнако уважава потребе и жеље за новом књигом свих својих читалаца, како одељења у Чачку, тако и у огранцима.

У току 2007. године у одељењу у Заблаћу уписано је 250 корисника, а на крају 2008. године књига уписа завршена је бројем 354! Дневна посета уторком, радним даном у овом одељењу, била је од 100 до 150 читалаца, што је био врло убедљив разлог да се одреди још један радни дан за заједничке сусрете и дружење. Почев од 2. априла 2008. године, среда је други радни дан у седмици у овом огранку.

Како смо успели?

Пут од скоро беспосленог библиотекара уторком у овом одељењу и малог броја уписаних корисника, па до посете од 150 читалаца дневно, пређен је упорним радом и анимацијом полазника предшколског програма, ученика основне школе, као и одраслих. Питали смо се да ли је проблем у томе што читање није баш у моди, или што наши потенцијални читаоци нису обавештени шта уопште могу да нађу у библиотеци, или нису ни заинтересовани да то открију. Свесрдно и плански смо рушили предрасуде, градили мостове поверења и неверне Томе разоружавали све већим бројем уписаних читалаца. После две године доказали смо да је читање IN!

Императив рада у овом огранку постао је – довести читаоце у библиотеку и информисати их шта ту могу да нађу и сазнају. Црвено светло упалило се у моменту када се на питање библиотекара ко од присутних 25 предшколаца зна приче о Црвенкапи или Пепељуги, стидљиво јавило тек петоро! Такође, врло мали број основаца чуо је за Стојковићевог *Хајдука*, или неког другог јунака актуелних дела за младе (изузетак је чинио неизбежни *Хари Потер*). За највећи број родитеља, који би довели децу да замене књигу и узму „само оно што је за школу“, врата наше просторије била су све што су од библиотеке сматрали за потребно да виде.

Ова апсурдна ситуација била је знак за узбуну! Библиотекари су кренули у борбу за читаоце, за децу која ће знати напамет „Три прасета“ уместо најновијих ТВ хитова, за ученике који ће пут од 50 метара, колико дели школу од библиотеке, често прелазити, али и за одрасле, који ће хтети да сазнају где то иду њихова деца.

Уторак је почињао са „Добро јутро“ у оближњем вртићу, у коме предшколске дане проводи педесетак малишана, и где је, уз договор са васпитачима библиотекар читао приче и чика-Јовине песме, причао шта има ново у Чачку, шта је то „Сајам књига“ и какве су сликовнице скоро набављене за библиотеку. Како су сви пожелели да их што пре виде и прелистају, сусрет у библиотеци убрзо је остварен.

Када су малишани добили бесплатне чланске карте, поносно су их понели да покажу код куће, јер смо их у библиотеци уверили да им је то прва и најважнија „лична карта“! Пресрећни су били када су сами изабрали сликовнице, уз најозбиљније обећање да ће их следећег уторка заменити за друге. Могућност да их врате неотворене, избегли смо тако што смо их обавезали да при идућем сусрету испричају шта се коме највише свидело из задужене сликовнице. Захваљујући том нашем малом „лукавству“, маме, тате и баке добиле су врло озбиљан задатак: да сазнају да су им деца уписана у библиотеку и да им и више пута прочитају изабрану причу. Уз то, хтели су и да виде место где има пуно књига и бомбона и где се њихова деца такмиче у рецитовању, укратко, место које је баш уторком постало битан детаљ приче о дану проведеном у вртићу!

Други дом

На сличан начин, у библиотечку причу ушли су и основци, доласцима најпре само на одморима између часова да би позајмили књигу за школску лектуру, а потом остајали док чекају превоз или када губе часове.

И одрасли су све чешће загледали понуђене књиге, потом их и позајмљивали, најпре уз чланску карту свог детета, а онда се и сами уписивали у библиотеку.

Ето, тако смо почели да се дружимо сваког уторка, па и среде, и да у међувремену, недостајемо једни другима.

Зближиле су нас и заједничке тајне – ко је заљубљен, ко би да прочита и неку озбиљнију књигу, и како се спремити за рођенданску журку своје симпатије! Они који пишу песме, желели су да нам их прочитају. Обезбедили смо пано, на коме су почели да се роје стихови, али и цртежи предшколаца, као илустрације „прочитаних“ сликовница.

Неки су хтели да понесу и по три књиге, такмичили су се ко ће брже да их прочита и лепше преприча. Ето, то је тајна и кључ успеха! Како су најбољи промотери сваке књиге они који су је већ прочитали, добили смо и помоћнике. Уторком и средом су доносили своје текстове о тек пристиглој књизи, а у међувремену су опомињали другове из школе, комшије или маме, да се књига мора вратити на време! Ови ученици су и чланови наше библиотечке секције, чији рад заједно планирамо и кад се сретнемо, уз осмех, идеје о сарадњи саме навиру!

Овако садржајно дружење крунисано је у децембру 2007. године, организовањем - по први пут - свечаности доделе награде „НАЈ читалац“ у огранку. Иако је било тешко издвојити најактивније, дипломом и књигом награђено је осам основаца и пет предшколаца. Сви су били задовољни и једва чекали „нови такмичарски круг“.

Крајем 2008. године поново су награђени најбољи, на приредби, за коју су се и деца и одрасли из Заблаћа и околине, месец дана унапред са задовољством припремали. Поново је најтежи задатак био да се из дружине која броји око 400 чланова и увек жели књигу више, изабере најактивнији читаоци. Награђених пет основаца и три предшколца, постали су „звезде“ дана, и одмах поделили савете вршњацима како се постаје „НАЈ читалац“. Тако је завршена година у којој је, према нашој библиотечкој статистици, у овом огранку, 5.468 читалаца позајмило 6.005 књига и сликовница.

И током 2009, око књига и лепе речи, окупило се око 450 активних читалаца у овом огранку. Уз задовољство дружења са предшколцима у библиотеци, али и њихове потребе да испричају или нацртају утиске о свему што виде и што им се догађа, стигле су и награде. Наиме, цртежи малишана о првом сусрету са Београдом и ЗОО вртом, уз свесрдно ангажовање њихових библиотекара, нашли су се пред жиријем 21. Фестивала хумора за децу у Лазаревцу. На заједничку радост, стигла је прва групна награда у категорији „Будућност фестивала“!

Такође радује податак, да одласком из основне школе, наши чланови не заборављају да врате књиге у библиотеку, већ и као средњошколци остају верни читаоци, траже препоруку за читање и задовољни су оним што могу да нађу у полицама одељења.

До 1. октобра ове године, у одељењу у Заблаћу, 5.072 читаоца позајмила су 5.450 књига и сликовница. Ове бројке потврђују да је поштовање потреба читалаца да уз жељену књигу добију и осмех и доброг саговорника, вратило у моду читање у Заблаћу и околном местима.

На питање „Библиотечки огранци – да или не?“, нека буде одговор песма Дарка Пауновића, ученика седмог разреда Основне школе „Владислав Петковић Дис“ у Заблаћу.*

* БИБЛИОТЕКА

Библиотека је мој други
дом,
увек је носим у срцу свом.
У њој стичеш пријатеља
правог,
она те никада не оставља
самог.
Књигом се боримо,
књигу волимо.
Књигу желимо
и сви је делимо.
Кад књигу читам,
у томе уживам.
У библиотеци растемо,
и њој се дивимо.

Оја Кринуловић, УБ „Светозар Марковић“, Београд

Сања Антонић, УБ „Светозар Марковић“, Београд

Цитираност радова Павла Савића

Поводом стогодишњице рођења

„... По моме схваћању, најважнији моменати у ономе што је Никола Койерник оставио у наслеђе, уградио у наслеђе следећим генерацијама и уградио у историју науке, то је она неодољива снага којом се човек по цену самоодрицања, великих жрицава, бори за истину, за ону првобитну истину коју откривају закони природе.“

(Павле Савић: „Беседа о Николи Копернику“, одржана 19. фебруара 1973. године у Српској академији наука и уметности)

Павле Савић (Солун, 10. јануар 1909 — 30. мај 1994, Београд) је био српски физикохемичар, који је светски реноме стекао када је са Иреном Жолио Кири 1937. и 1938. у Паризу открио изотопе познатих елемената бомбардовањем атома урана спорим неутронима. Маријина кћерка Ирена Жолио-Кири је предложила Савићу да ради са њом на проблему порекла радиоактивности које настају неутронским озрачењем урана, које је годину дана пре тога запазио италијански физичар Енрико Ферми са сарадницима. Савићева шестомесечна стипендија се на крају протегла на скоро пет година. По дотадашњим знањима, требало је да буду створени на Земљи непостојећи трансурански елементи, атомских бројева 93 и 94, који би на основу Менделеевове периодне таблице елемената требало да буду слични ренијуму односно осмијуму. Међу познатим створеним радиоактивностима, откривена је дотада непозната, с временом полураспада од 3,5 сата, названа $P_{3.5h}$, која је због свог продорнијег зрачења могла да се мери, а да остале не смећају. Изгледало је да се $P_{3.5h}$ понаша слично актинијуму (атомски број 89), али је током истраживања нађено да ова радиоактивност по својим хемијским особинама готово потпуно одговара хомологу актинијума, елементу лантану, који је за 35 места испод урана. Овај је резултат објављен септембра 1938. године. Ото Хан, реномирани радиохемичар, бавио се у Берлину истом проблематиком као и Павле Савић и Фредерик Жолио у Француској. Ото Хан је написао писмо нобеловцу Фредерику Жолиоу, Иренином супругу, у којем га моли да демантује своје резултате, према којима се радијум са временом полураспада од 3.5h, $R_{3.5h}$, понаша слично актинијуму (атомски број 89), и по својим хемијским особинама готово потпуно одговара хомологу актинијума, елементу лантану, који је за 35 места испод урана. Уколико Жолио то не уради, он ће бити принуђен да их демантује.

Аутори своје резултате нису демантовали. У покушају да резултате оповргне, Хан и његов сарадник Штрасман морали су у јануару 1939. признати да су они исправни и да је радиоактивност од 3,5 сата стварно један изотоп лантана. Поред овога установили су да једна друга радиоактивност у потпуности припада суседном елементу баријуму. Ово је било откриће нуклеарне реакције која је убрзо добила назив фисија. У јануару 1939. Савић је покушао да експериментално провери да ли се распадом урана поред баријума (атомски број 56) добија племенити гас криптон (атомски број 36). Експериментом је показао да се приликом неутронског озрачивања урана, заиста ослобађа гасовит радиоактивни производ с временом полураспада од 20 минута. Очекивало се да ће Ирена Жолио-Кюри и Савић добити Нобелову награду, али је избио Други светски рат, па неколико година награда није додељивана.

Награда за откриће фисије додељена је тек 1944. године, али је припала само Оту Хану, који је доказао њихову претпоставку да је радиоактивност потицала од лантана.

Након почетка Другог светског рата, Французи су Савића као странца протерали из земље и поред тога што се био пријавио као добровољац за фронт. Вратио се у Београд на Медицински факултет, где је постао професор физичке хемије на Фармацеутском одсеку. После рата, Савић је постао један од првих предлагача идеје о изградњи Института за нуклеарне науке у Винчи. Био је Директор Института „Винча“ (тада је носио име Институт за нуклеарне науке „Борис Кидрич“, од 1960. до 1966.)

Од 1971. до 1981. године био је председник Српске академије наука и уметности у којој је био активан скоро до краја живота. Последњи научни рад је објавио неколико месеци пре смрти, у 85. години. Умро је у Београду 1994.

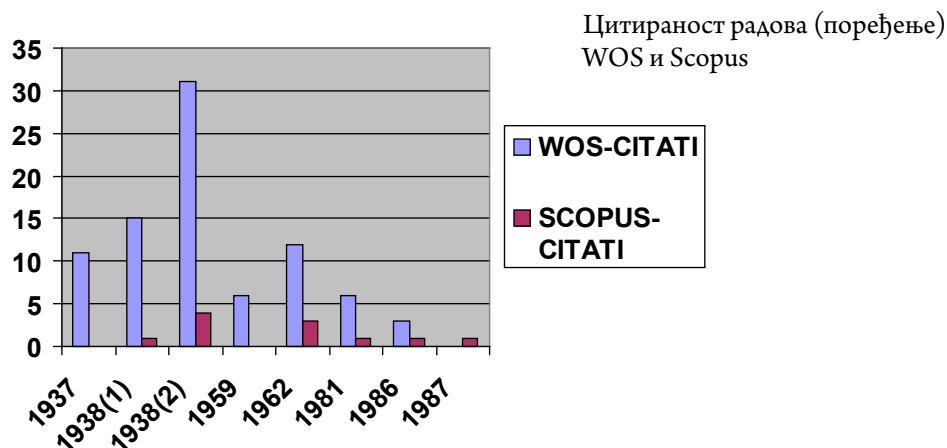
У Универзитетској библиотеци „Светозар Марковић“ у Београду се израђују библиографије цитираних радова за академско и научно особље према бази података „Science Citation Index“, односно према ISI „Web of Science“ (WOS), које признаје Министарство за науку и заштиту животне средине.

Тако је у децембру 2009. године урађена листа цитата за познатог физикохемичара Павла Савића и нађен је 141 цитат, што је импозантан број, с обзиром на то да је највећи број радова писао у периоду од 1937. до 1994. године, а да се и дан-данас цитирају његови радови.

Све више су актуелни нови извори података за цитираност радова, као што је „Scopus“ (Elsevier). Базу података „Scopus“ припремио је Elsevier, главни конкурент Thompson ISI на тржишту информационих производа. Обухвата приближно 15.000 часописа, већином из медицине, природних и друштвених наука. Могуће је наћи цитате у литератури објављеној после 1996. Карактеристика ове базе је да много боље покрива биомедицинске науке од свих осталих, али није систематична и конзистентна у потпуности. Недостају поједини бројеви и године.

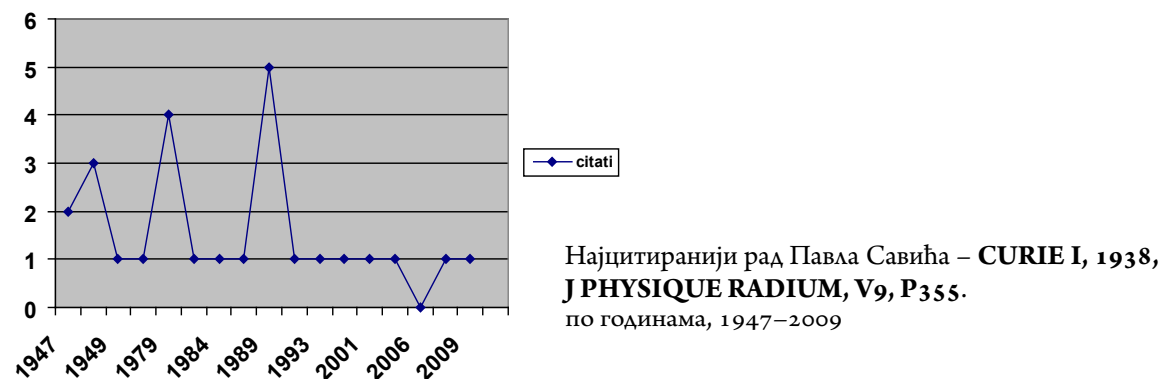
На графикону бр. 1 дато је поређење две базе података „Scopus“ и „WOS“, где се види да је знатно већи број цитата у „WOS“-у него у „Scopus“-у.

ГРАФИКОН БР. 1

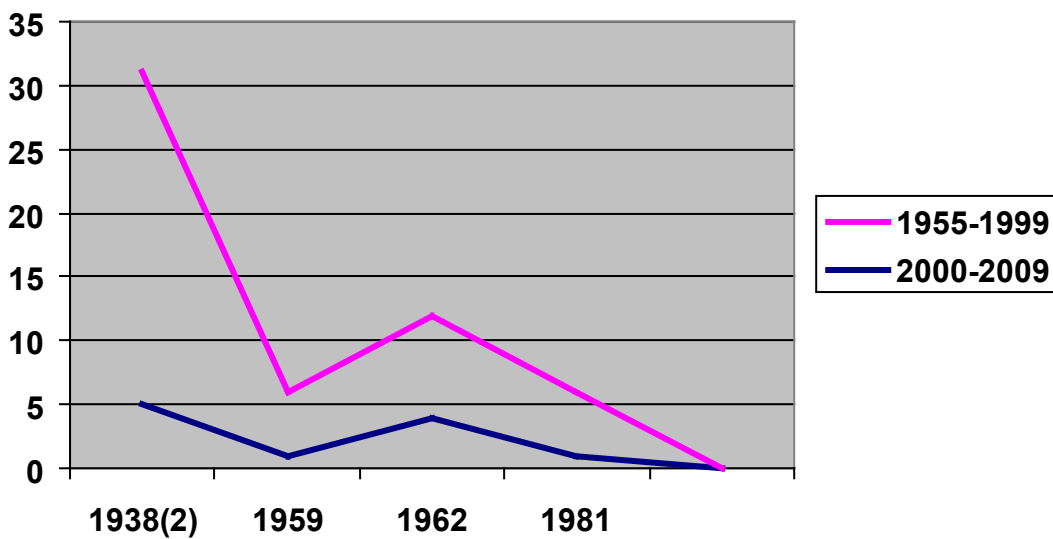
На графикону бр. 2 је приказан најцитиранији рад Павла Савића, који је радио са Иреном Кири, који се цитира и данас.

ГРАФИКОН БР. 2

На графикону бр.3 су приказани радови са највише цитата по годинама.

ГРАФИКОН БР. 3

На основу свега приложеног, можемо закључити да праве вредности никад не одумиру и увек се неко на њих враћа.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Слободан В. Рибникар, „Павле Савић“, у: Живот и дело српских научника, САНУ, Београд, 1999, стр. 415–442.
2. Павле Савић, *Наука и друштво: изабрани радови – прилози животној науци*, Српска књижевна задруга, Београд, 1978.
3. Thomson Reuters ISI Web of Knowledge. <http://apps.isiknowledge.com> (преузето 5. 3. 2010)

Рената Минић, Народна библиотека „Илија М. Петровић“, Пожаревац

Сумерско писмо*

* Текст је прилог уз семинарски рад на тему „Интернет и јавне библиотеке“ као подсећање на историју писма и настанак првих јавних библиотека.

¹ Ранко Бугарски, *Писмо*, Чигоја штампа, Београд, 1997.

² Доња Месопотамија се налазила на територије данашњег Ирака (Југозападна Азија).

³ Зигурати су били велике степенасте грађевине, са храмом на врху, високо изнад земље. Храм је био посвећен градском божанству. Градски зигурат је био огромних димензија, постављен на највиднијем месту и могао је јасно да га види свако ко прилази граду. У Хамурабијево време зигурати су достигли висину од 45 метара. Зигурат није био само верски центар, већ и центар грађанског поноса. Ниједан грађанин није могао да не види зигурат. Неке од првих зигурата је изградио Ур-Наму (2112–2095. г. пре н. е.), а касније зигурате је изградио сумерски краљ Ура. Ови су били грађевине у три нивоа, док су каснији имали и по седам. Грађевине сличне зигуратима откривене су и на другој страни света, у централној Америци.

„Почев од првог сусрета са букваром, ми одрастамо у једном графичком окружењу са којим скоро срасамо, доживљавамо га као нормалан и неопходан део свакидашњице, па га најчешће нисмо ни свесни, као ни ваздуха који удишемо. Али чим се мало заинтересујемо за свет писаних знакова, чим се од њега психолошки одмакнемо како бисмо га боље сагледали, откријемо да у њему има много занимљивог и још увек тајанственог. Тек тада ћемо заправо да схватимо колики је значај писма у животу човека.“¹

Писмо је најважнији систем који је човек икад изумео. Дефинисали смо га као скуп договорених знакова довољних за писање неког језика. У току свог развитка писмо је прошло кроз 3 фазе :

- а) пиктографско (сликовно)
- б) идеографско (појмовно)
- в) фонетско (гласовно)

Пиктографско писмо представља најстарији начин на који су људи покушали да помоћу цртежа забележе своје мисли. Сам израз потиче од латинске речи *pictus* – сликан и грчке речи *grafo* – писати. Ови знаци (пиктограми) означавају управо оно што цртеж представља и нису везани за специфични гласовни склоп речи у поједином језику. Чине основу писма код старих Сумера, Египћана, Кретићана, Кинеза и Маја, али се у извесним приликама користе и данас (на пример у саобраћајној сигнализацији). Пошто су прве цивилизације и први градови настали у Доњој Месопотамији², у долини река Еуфрат и Тигар, сасвим се подразумева да су и први писани записи настали баш на том поднебљу. Постоје трагови да су прве библиотеке настале пре више хиљада година. Сумерска цивилизација се сматра најстаријом цивилизацијом и налазила се на територији данашњег Ирака.

Сматра се да су се Сумери, око 5. миленијума пре нове ере, спустили са севера и населили у Доњој Месопотамији. Према истраживањима, сумерска цивилизација је нагло напредовала – имали су зграде, улице, пијаци, школе, храмове, металургију, медицину, хирургију, текстилну индустрију, пољопривреду, наводњавање, међународну трговину, развијено кулинарство, музику, зоолошке вртове, бродове, стратегију ратне вештине, судове... Сваки град је имао своје божанство и степенасте храм – зигурат³. Сумери су зачетници најстарије сачуване културе, али једно од најкрупнијих достигнућа сумерског народа, био је проналазак писма које се појављује негде око 4. миленијума пре нове ере. У то време, није постојала појмовна разлика између просторије за записе (или архиве) и библиотеке и у том смислу се може рећи да библиотеке постоје већ онолико дуго колико су записи били сачувани.

Сумерски језик је први познати писани језик и први записи су били писани клинастим писмом. Око три хиљаде година, сумерски језик је био језик литературе и школовања (нешто као латински језик) и слу-

жио је као међународни дипломатски начин споразумевања. Није био сродан ни са једним језиком који је нама данас познат. Као народ, Сумери су нестали у другом миленијуму пре нове ере, стопивши се са бројним семитским народима који су их окруживали, али језик којим су говорили и писмо којим су писали сачувани су у религиозним обредима и писмима још дуго година након њиховог нестанка. Последњи записи на сумерском језику потичу из првог века пре нове ере, а након тога су сумерски језик и клинасто писмо дефинитивно нестали.

Клинасто писмо (клинопис) спада у групу пиктографских писама јер је првобитно постало од цртежа. Клинасто (cuneiform) му није оригинално име и прво је било представљено као *litterae cuneatae*, од латинског *cuneus* што значи клин.

Првобитни записи су били на камену, да би се касније камен заменио глиненим предметима неправилних облика, такозваним глиненим симболима (clay tokens), да би коначно добиле облик глинених таблица због лакшег чувања. Основа писма су биле глина и трска. Клинасти пиктограми су утискивани на влажним глиненим таблицама у вертикалним колонама, писаљком од трске са троугластим врхом (stylus) што је давало изглед клина.

Да би отисак био што трајнији, глинене таблице су се пекле у специјалним пећима. Многе таблице, које су археолози пронашли, сачуване су баш из разлога што су изгореле у зградама приликом напада разноразних армија на градове. Глинене таблице су могле и да се рециклирају, ако би се показало да записи на њима нису употребљиви.

Прве глинене таблице су биле веома мале и квадратног облика. Писало се од врха ка дну таблице. Тек у касније доба, користе се веће таблице правоугаоног облика, што је натерало сумерске писаре да промене положај своје леве руке у којој се раније налазила плоча приликом исписивања текста.

Тада је почело да се пише и чита с лева на десно, у хоризонталној равни. Записи на таблицама који су били дужи, захтевали су нумерисање плочица, па можемо рећи да су тада настали почеци данашње пагинације. Први записи клинастим писмом су били трговачки записи, религијски и магијски текстови и разноразни законици и прогласи. Тек касније помоћу клинастог писма бележе се и записи поучног, научног и забавног карактера.

Само по себи такво писмо је било сложено, гломазно и неподесно. Ако би писар хтео да напише неке сложеније представе помоћу клинастог писма, морао је да спаја неколико различитих знакова. За реч *илакайи*, морао је да споји знакове *око* и *вода*. Реч *киша* могао је да прикаже када споји знакове *звезда* и *вода*. Појава великог броја речи у језику и појава граматичких облика захтевали су упрошћавање самог писма. Потреба за брзим писањем докумената, довела је до поједностављивања сликовног писма Сумераца. Због немогућности еволуирања у неке дуже или заобљене линије (било је веома тешко писаљком правити заобљене знакове), отисци су груписани по одређеним правилима у групе сложенијих знакова који су означавали слоге или чак поједине фонеме. Када је сваки појединачни знак до танчина разрађен и доведен до свог коначног облика, постављена су и строга правила о начину њиховог писања.

Мали и једноставни знаци, у својим строго одређеним формама могли су бити део већих и комплексних знакова. Уместо целог предмета, почели су да цртају само његов најкарактеристичнији део, постепено претварајући цртеж у линеарну шему.

Знаци који су се утискивали на некој глини, изгубили су свој ранији сликовни лик и током времена добили облик разних комбинација вертикалних, хоризонталних и косих клинова.

Тај преокрет је омогућио брже и лакше писање и читање. Писмо је стилизовано из правца логографског (појмовног) у правцу силабичког (слоговног) писања,⁴ па је добило примесе фонетских елемената, тако да су касније староперсијски писари њихов силабиј довели скоро на праг алфabetског писма.

Многи знаци у записима су били поливалентни (више различитих вредности или примена) – имали су и логографско, фонетско и силабичко значење. Овакав систем клинастог писања, са три врсте знакова, био је у потпуности развијен и задовољавао је потребе тадашњег друштва. Логографски знаци су били носиоци звука и значења, слоговни знаци и њихови фонетички додаци у служби звука и детерминативи који су објашњавали широко значење самог знака. Употребом ових знакова, могло се доћи чак до неких 600 појмова у писаној форми, што је захтевало од тадашњих писара веома добру меморију. При ископавању, пронађене су поједине глинене таблице са списком знакова које су служиле тадашњим писарима као велика помоћ при писању. Претпоставља се да је то била претеча данашњих речника.

Сумерско клинасто писмо, заједно са основним елементима сумерске културе, преузели су Вавилонци, а затим се, захваљујући развоју вавилонске трговине и културе, то писмо проширило по читавој Предњој Азији. Клинастим писмом су се служили у старом Акаду, Асирији, у Хетској држави, у Урарту, Сирији и Персији. Египатски фараони су такође водили преписке са царевима Предње Азије и са кнежевима Сирије и Феникије уз помоћ клинастог писма. Сумерско писмо, књижевност и култура су извршили велики утицај на асирско-вавилонску књижевност. Многа књижевна дела која су настала у сумерском добу, касније су преведена на вавилонски и асирски језик и самим тим сачувана до данас. Религијско-магијска веровања владала су свешћу људи у том времену, зато је сасвим природно да је религија као основни мотив прожимала читаву књижевност. Већина књижевних дела, насталих у то давно време, само је уметничко уобличење религијских митова, легенди, басни и идеја из тог времена. Најпознатије сачувано дело је *Еп о Гилгамешу*, који је најстарије књижевно дело за које знамо. Сматра се праизвором епске поезије и да је доста старије и од Хомерових епова, Старог завета, Веда и Упанишада. Претпоставља се да је дело састављено између 13. и 21. века пре нове ере, а пронађено је 1849. године, када је О. Х. Лејард⁵ откупио Ниниву и претражујући рушевину библиотеке асирског краља Асурбанипала⁶ (668–627. г. п. н. е.), пронашао обиље глинених таблица исписаних клинастим писмом. Тек је 1874. године Џорџ Смит⁷ успео да среди и прочита гомилу поломљених таблица и да сложи тај величанствени еп, за који свет још увек није чуо. Еп је написан на 12 таблица и првобитно је имао 3.000 стихова од чега је око 1.200 остало цело и исто толико оштећено.

Бројна су налазишта глинених таблица исписана клинастим писмом на територији некадашње Месопотамије. Захваљујући веома отпорном материјалу од кога су прављене (глина), велики број глинених табли-

⁴ У слоговном писму се знак за појам (идеограм) или реч (логограм) односио само на први слог речи или су се више идеограма кратких речи сложили заједно да би се добио приближни фонетски састав неке дуже речи.

⁵ Sir Austen Henry Layard (1817–1894), археолог и историчар који је пронашао глинене таблице са *Еп о Гилгамешу*.

⁶ Ashurbanipal (668–627. г. пре н. е.) је био последњи асирски краљ. Направио је прву систематски организовану библиотеку у Ниниви.

⁷ George Smith (1840–1876), енглески научник, познат по томе што је превео клинасто писмо.

ца сачуван је до данас. Око 3300. године пре нове ере, у граду Уруку су пронађени у изобиљу најранији записи на глиненим таблицама. У древном сумерском граду Нипуру, који је у 3. миленијуму пре нове ере био један од најважнијих политичких и древних средишта Месопотамије, нађене су бројне просторије испуњене глиненим плочицама, исписане клинастим писмом (укључујући и неке које представљају вредне изворе о древним сумерским законима), наговештавајући добро снабдевену архиву или библиотеку. Претпоставља се да су колекције глинених таблица које су функционисале као библиотеке, користиле само вође тадашњег друштва, који су били поред свештенства, једини описмењени чланови друштва. У Нипуру је нађен и најстарији план града на свету, који датира из средине 2. миленијума пре нове ере.

Клинасто писмо има специјалан формат за превођење. Због поливалентности текста, само превођење може да пружи више података од оригиналног текста. Постоји више различитих договора за превођење сумерског, акадског (вавилонског) и хетитског клинастог писма. Сумерско клинасто писмо је, пре него што је редукковано на неких 600 знакова, имало преко 1.500 различитих варијанти знакова. Нису сви сумерски знаци коришћени код акадског писма и нису сви акадски знаци коришћени код хетитског писма. Упркос дешифровању, сумерски, акадски и хетитски језик није било лако разумети. Чак и данас нема поузданог и целовитог речника тих језика, а сви преводи који су објављени пре 1939. године доста су непоуздани. Последњих година, научна истраживања језика и писма су доста напредовала. Напредак компјутерске технологије је умногоме олакшао превођење старих језика и писама. Постоје компјутерски програми уз помоћ којих текст писан клинастим писмом са глинене таблице може да се прочита, преведе, а затим и сними у трајну банку података. Такође, ти исти програми могу да се користе и у обратном смеру – могу да генеришу текст који oponaша знаке клинастог писма са глинених плоча. Подаци које добијамо, проучавајући старе записе, од непроцењивог су значаја, јер стичемо увид у начин живота, у културу, књижевност и правни систем једне давно ишчезле цивилизације.

ЛИТЕРАТУРА:

1. "Sumerian Writing" // Encyclopedia Britannica, Ultimate Reference Suit DVD, 2006.
2. „Cuneiform“ from *Encyclopædia Britannica Online*: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/146558/cuneiform> (retrieved February 10, 2009)
3. „Pismo“ // <http://sr.wikipedia.org/sr/Pismo> (посећено 10.2.2009)
4. „Sumerian“ from Lo, Lavrence, *Ancient Scripts* : <http://www.ancientscripts.com/sumerian.html> (retrived February 10, 2009)
5. Batajić, Olivera, „Kratka priča o klinastom pismu“ // <http://www.tipometar.org/tema/KlinastoPismo/IndexLat.html> (посећено 10.2.2009)
6. „Sumerian Cuneiform Writing“ from Crystal, Ellie, *Crystalinks* : <http://www.crystalinks.com/sumerwriting.html> (retrived February 10, 2009)
7. Richard Hooker, „Cuneiform“ (1996) // <http://www.wsu.edu/~dee/GLOSSARY/CUNEI.HTM> (retrived February 10, 2009)
8. Halloran, John Alan, „Symbolic Counting Tokens from the Early Near East“ (1996) from Sumerian Language Page : <http://www.sumerian.org/tokens.htm> (retrived February 10, 2009)

9. Halloran, John A., *Sumerian Lexicon version 3.0* : <http://www.scribd.com/doc/3698954/Sumerian-Lexicon> (retrived February 10, 2009),
10. Mesopotamia, 8000–2000 B.C.". In Heilbrunn Timeline of Art History. New York: The Metropolitan Museum of Art, 2000–. <http://www.metmuseum.org/toah/ht/?period=02®ion=wam> (retrived February 11, 2009),
11. „The decoding of cuneiform“ // <http://writetheletter.com/thedecodingofcuneiform.html> (retrived February 12, 2009)
12. Sitchin, Zecharia, „Leave It the Way the Sumerians Had It“ (2006) // <http://www.sitchin.com/index.htm> (retrived February 20, 2009)

Драган Мрдаковић, Народна библиотека Смедерево

***Mons Aureus*: два нова броја**

***Mons Aureus*, 27/2010**

Први овогодишњи број смедеревског часописа за књижевност, уметност и друштвена питања, *Mons Aureus* бр. 27/2010, отвара се „Орфејевим траговима“, у којима је представљена поезија македонског песника Славета Ђорђа Димоског, пољског Александра Навроцког и јерменског Бабкена Симоњана, у избору академика Ристе Василевског. Избор из поезије Живорада Митраса Језавског омаж је овом недавно преминулом смедеревском аутору који је највећи део живота провео у иностранству.

У „Скрипторијуму“, *Mons Aureus* доноси одломак из необјављеног романа Драгана Драгојловића, под насловом *Рођендан*, и кратку причу „Невидљиви човек“ Дејана Тадића. За „Аристотелов дурбин“, Ала Татаренко пише о наративним стратегијама Драгослава Михаиловића, Мила Стефановић о поезији Татјане Осречки, Славица Гароња-Радованац о роману Анђелка Анушића „Прозор оиворен на висибabu и кукурек“, Милосав Славко Пешић представља песничку књигу Јовице Ђурђића, а Радован Влаховић поезију Жељка Ђурића. О филозофској есејистици Николе Рацковића пише Витомир Теофиловић. Руској књижевности посвећени су прилози Милете Аћимовића Ивкова (о *Анџолоији руске лирике* М. Сибиновића) и Вере Хорват (о поезији В. Купријанова).

Рубрика „Фокус“ покреће питање реформе календара текстом Радомира Милошевића „Допринос Милутина Миланковића реформи црквеног (јулијанског) календара“, сагледавајући овај проблем из више угла. У „Баштини“, Млађан Џуњак објављује други део свог рада инспирисаног петстопедесетогодишњицом пада српске деспотовине, подсећајући овог пута на ктиторство Бранковића; у истом блоку, Снежана Цветковић документовано сведочи о једном другом раздобљу историје Смедерева и Србије (Обреновићи и Смедерево). Књижевној историји посвећен је запис Милосава Мирковића „Све љубави Лазе Костића“ (рубрика „Годови“). *Mons Aureus* сваке године објављује светосавску беседу изговорену на Смедеревским светосавским свечаностима – историчар Момчило Спремић у својој беседи дао је синтезу деловања и утицаја Св. Саве.

Приче за децу, блиске и занимљиве и одраслима, Весне Видојевић-Гајовић, у избору Градимира Стојковића, читамо у рубрици „Добро“. „Екслибрис“ доноси прилог о страниј и преведеној књизи у српској библиографији из пера сталне сараднице часописа Александре Вранеш.

***Mons Aureus*, 28/2010**

Други овогодишњи број смедеревског часописа за књижевност, уметност и друштвена питања, *Mons Aureus* бр. 28/2010, отвара се „Орфејевим траговима“, у којима је представљена поезија истакнутих савремених српских песника – Владимира Копицла, Јована Зивлака, Зорана Ђерића и Миљурка Вукадиновића.

У „Скрипторијуму“, *Mons Aureus* доноси приче Бранка Милорадовића („Празник“) и Биљане Миловановић-Живак („Пожаревац–Београд“). „Аристотелов дурбин“ на првом месту објављује текст Мирјане Гатарић, надахнуто и вишестрано тумачење једног од најбољих романа објављених прошле године, романа *Forward* Слободана Владушића. О поезији Зорана М. Мандића пише Душан Стојковић, а Миодраг Д. Игњатовић осветљава елегичне и мисаоне стихове Димитрија Николајевића. Препоруку за читање путописно-дневничких записа Миће Цвијетића *У лејој домовини Лужичких Срба* дао је Љубиша Ђидић. Остали прилози у овом блоку представљају читаоцима или остварења смедеревских аутора или издања смедеревских издавача. Тако Милијан Деспотовић осветљава стваралаштво Зосима Попца, Воја Марјановић критику за децу Радомира Животића, Снежана Цветковић роман *Сува чесма* Милана Ј. Стоимировића, а Благоје Нишавић нови роман Миомирке Нешић.

Бројним читаоцима романа Љиљане Хабјановић-Ђуровић пажњу ће свакако привући „Симпосион“, где о роману *Вода из камена* пише и са списатељицом разговара Милица Јефимијевић-Лилић.

Бојан Арсеновић у „Фокус“ уводи **блог** као нову форму интернет комуникације, указујући на различите могућности и друштвену улогу блогова, да би нас „Годови“ („Мали запис о великом Чехову“ Марине Лазовић) и „Баштина“ (приказ репринт издања књиге Николе Беговића *Живот и обичаји Срба Граничара* из пера Анђелка Анушића) вратили у прошлост, али ону у којој су садржане и садашњост и будућност. „Галерија“ и „Сцена“, слично „Дурбину“, афирмишу смедеревске ствараоце: Вера Хорват открива вредности фотграфије Јасминке Надашкић-Ђорђевић, а Милан Б. Поповић музике рок групе „Алогија“.

Идући трагом Станислава Винавера и његове неприкосновене *Панџолоије*, Градимир Стојковић је за *Mons Aureus* сачинио несвакидашњу и надасве духовиту, инвентивну, актуелну и веродостојну *Панџолоију српске ђеленирике за децу*, у којој су „заступљени“ Мошо Одаловић, Бранко Ћопић, Десанка Максимовић, Драган Лукић, Момчило Тешић и др.

„Екслибрис“ доноси прилог Тање Ивановић „Начела библиотекарства“, као својеврстан путоказ за развој ове делатности и меру према којој свака библиотека може да процени колико успева да одговори све сложенијим задацима који се постављају пред ове установе.

Шта се дешава

Едукативни програм упознавања са најзначајнијим завичајним личностима – Владимир Ђорђевић

Владимир Ђорђевић је рођен у Брестовцу, 2. децембра 1869. године. Његов отац Радосав био је свештеник и прва свештеничка служба била му је поверена у Брестовцу, селу данашње борске општине. Његова мајка Јелисавета била је родом из Војводине. Годину дана пре Владимира, рођен је његов брат Тихомир (чувени етнолог). У овом крају се породица Ђорђевић задржала пет година. Основну школу и гимназију Владимир завршава у Алексинцу, а Учитељску школу у Нишу. Од 1983. године борави у Бечу где студира науку о хармонији код професора Роберта Фукса, а касније и науку о контрапункту. Године 1901. борави у Прагу где учи инструментирање. У Србији је обављао послове учитеља и професора музике, певања и хармоније у Алексинцу, Пироту, Врању, Ваљеву, Јагодини, Београду. Поред просветне делатности, он учествује и у раду више оркестара и певачких друштава у поменутим градовима. Његов први штампани рад су народне мелодије забележене у Кулини, а објављене су у *Побрајимсѣву* 1892. године. Године 1896. излази из штампе његова прва збирка, *Српске народне мелодије из Кулине*. Са овим објављеним радовима отпочиње његов разноврсни и богати мелографски рад. Као прилог у *Караџићу* из 1899, са колегом Божидаром Јоксимовићем, објављује „Питања за прикупљање музичких обичаја у Срба“, у којем се по први пут појављује етномузиколошки приступ предмету проучавања народне музике и обичаја који је прате. Сакупља обимну грађу из народног стваралаштва са територија Македоније и Србије и објављује је у двотомном делу *Српске народне мелодије*. Признања за мелографски рад добија од тадашњих познатих музиколога, етномузиколога, музичких фолклориста, композитора Ернеста Клосона, Беле Бартока, Џорџа Херцога, Петра Крстића, Милоја Милојевића. Упоредо са мелографским радом, развијао је и органолошки приступ народној музици сакупљањем и проучавањем народних музичких инструмената. У музичкој школи „Корнелије Станковић“ основао је Музеј народних музичких инструмената. Био је и успешан композитор и музички педагог. Као посебно значајан период његовог педагошког рада издваја се период његовог избегиштва у Француску током Првог светског рата. Оснивач је и члан редакције часописа *Музички љасник* у оквиру којег уређује рубрику „Оглед биографског речника српских музичара“, касније објављену као издање *Музиколошког љасника Српске академије наука* под називом *Прилози биографском речнику српских музичара*. Један од најважнијих радова свакако је његов *Оглед српске музичке библиографије*. Мање је познато да је волео фотографију и да је у својој заоставштини, која се чува Народној библиотеци Србије, поред обимне и разнолике библиотечке грађе, оставио и своју збирку фотографија које је сакупљао, али и сам фотографисао и израђивао.

Народна библиотека Србије је 1969. године обележила стогодишњицу рођења Владимира Ђорђевића објавивши његов најопсежнији и јединствени библиографски рад *Оглед српске музичке библиографије до 1914. године*. Сестричине браће Ђорђевић, Љубица и Даница Јанковић, тестаментом су 1971. године Одељењу посебних фондова Народне библиотеке Србије повериле на чување своју покретну имовину, обимну и разноврсну грађу: своју библиотеку, рукописе, музичке инструменте, фотографије, уметничке слике. У том легату сестара Јанковић налази се и заоставштина Владимира Ђорђевића, као и део заоставштине Тихомира Ђорђевића, Владимировог брата и пионира етномузикологије и етнологије у Србији. Сестре Јанковић биле су признате међу оснивачима српске кореографије и етномузикологије. Поред њихове библиотеке и најразноврсније научне и уметничке грађе, легат садржи обимну документацију и некњижну грађу која сведочи о животу и раду њихових ујака Владимира и Тихомира Ђорђевића: породичну и стручну преписку, старе разгледнице, гравире, географске карте, личне предмете и посебно вредну збирку ретких породичних и других фотографија, као и збирку од око стотину фотографија које је снимио Владимир Ђорђевић. Поред тога, посебно вредна грађа чува се и у легату Тихомира Ђорђевића, који је он са својом библиотеком, једном од највећих приватних библиотека у то доба, завештао Народној библиотеци Србије још за живота, одмах после бомбардовања 1941. године као прилог њеној обнови. У том поклону сачувана је и највреднија рукописна грађа Владимира Ђорђевића, и примера ради, међусобна преписка браће Ђорђевић у преко пет стотина писама.

Звичайно одељење Народне библиотеке Бор је у оквиру „Едукативног програма упознавања са најзначајнијим завичајним личностима“ уредило програм посвећен Владимиру Ђорђевићу са идејом да на ефектан начин прикаже најзначајније сегменте његовог живота и рада. У сарадњи са Народном библиотеком Србије припремљена је изложба из њених фондова. Изложене фотографије избор су колегиница са Одељења посебних фондова Народне библиотеке Србије и овом приликом се, поред осталог, по први пут јавно излажу фотографије које је снимио сам Владимир Ђорђевић. „Легенде“ фотографија, представљају уређени оригинални коментари са полеђина изложених фотографија које је својом руком исписао Владимир Ђорђевић. Изложбу и сам програм отворила је Весна Ињац-Малбаша, заменица директора Народне библиотеке Србије и руководилац Сектора за програме и пројекте, описом и истакнутим значајем легата сестара Јанковић и обимном заоставштином Владимира и Тихомира Ђорђевића, који се чувају у Народној библиотеци Србије. Као стратешки циљ овог програма постављена је и набавка грађе која ће по први пут бити унета у фонд Завичајног одељења и којом ће се условно озваничити статус Владимира Ђорђевића као значајне завичајне личности у Бору. Поред поменуте изложбе и сарадње остварена је и значајна сарадња са Музичком школом „Мокрањац“ из Београда и њеним Етномузиколошким одсеком. Певачка група са пратњом на народним дувачким инструментима и са коментарима професорке Сање Ранковић одржала је концерт традиционалне музике са мелодијама које је забележио Владимир Ђорђевић. Изложба „Моју песму да свириш...“ отворена је у Музеју рударства и металургије. Изложбу су чинили народни инструменти Музичке школе „Станковић“ из Београда и инструменти из етнолошке збирке Музеја рударства и металургије. Аутор из-

ложбе била је Сузана Мијић, етнолог Музеја рударства и металургије. Гости на отварању изложбе у Музеју били су музичари из села Шарбановца и Луке. Због крајње објективних разлога отказано је предавање проф. Димитрија Големовића на отварању поменуте изложбе у музеју. У оквиру едукативног програма одржана су и предавања др Ивана Чоловића, „Гусле као симбол националног идентитета на Балкану“, и предавање Иве Ненић, етномузиколога и теоретичара културе и медија „Између обнове националној и глобалних мрежа: (српска) традиционална музика као творбена пракса друштвеног данас“. Музичка школа Миодраг Васиљевић из Бора уредила је и извела програм композиција које је компоновао Владимир Ђорђевић.

У плану за 2010. г. је штампање зборника који би делом описао живот и рад Владимира Ђорђевића, али и савремене интерпретације тема које је „начео“ и које су биле сфера његових интересовања у оквирима етномузикологије, етнологије, фотографије... У том смислу очекивања су усмерена ка текстовима који ће открити и представити мање познате сегменте заоставштине сестара Јанковић и браће Владимира и Тихомира Ђорђевића, као и ка текстовима који ће се на савремен и критички начин бавити народном уметношћу, бирократизацијом, политизацијом и уопште употребом и контекстуализацијом традиционалне музике.

Весна Ињац-Малбаша, Народна библиотека Србије

Двојица браће и две сестре

(Приликом отварања изложбе „Владимир Ђорђевић“, Бор, 16. 12. 2009)

Двојица браће и две сестре оставиле су своју заоставштину Народној библиотеци Србије из које истраживачи могу да проучавају историју, музикологију, књижевност, књижевну критику, етнологију, етномузикологију, кореологију, фолклористику, биографију, библиографију, композицију, балканологију 19. и 20. века. Није лако ни само набројати све научне дисциплине којима су се они бавили, а камоли проучити ту обимну и богату заоставштину.

Наиме, у Одељењу посебних фондова Народне библиотеке Србије чува се легат сестара Љубице (1894–1974) и Данице С. Јанковић (1898–1960). Сестре Јанковић, књижевни историчари, преводиоци и оснивачи српске кореологије и етномузикологије, највећи део своје покретне имовине са библиотеком, рукописима, уметничким сликама и музичким инструментима, тестаментом из 1971. године, предале су на чување и коришћење Народној библиотеци Србије.

Основу легата чине рукописи и грађа за животно дело Љубице и Данице Јанковић, *Народне истре* у осам књига. Ту се налазе и књижевна и публицистичка дела сестара, њихови биографско-библиографски списи и лични записи, у које спадају и сто двадесет шест запечаћених бележница – дневника који је Љубица Јанковић водила од 1907. до 1971. године. Ове бележнице имају клаузулу да се могу објавити пошто протекне четрдесет година од смрти аутора.

У легату сестара Јанковић налази се и обимна документација о животу и раду чланова њихове уже и шире породице: књижевни рукописи и мемоари мајке Драге Јанковић, аутобиографски записи и успоме не оца Станислава и биографска и библиографска грађа и рукописи њихових ујака, дојице браће, етнолога Тихомира Ђорђевића (1868–1944) и мелографа, музиколога и композитора Владимира Ђорђевића (1869–1938).

Први брат, академик Тихомир Ђорђевић је, као што знамо, својим свеобухватним проучавањем материјалне и духовне културе српског народа поставио темеље српској етнологији и балканологији. Почев од 1888. године, када је штампан његов први научни прилог, он је за живота објавио преко седам стотина радова. Када је умро 1944. године, Љубици и Даници је завештао бригу о својим рукописима.

Други брат, Владимир Ђорђевић, био је признати и угледни учитељ и професор музике; бавио се мелографијом, кореологијом, етномузикологијом, фотографијом.

Поред легата сестара Јанковић, у Народној библиотеци Србије налази се и легат Тихомира Ђорђевића. Одмах после бомбардовања Београда и страдања Народне библиотеке, у априлу 1941. године, Тихомир Ђорђевић је, као прилог њеној обнови, завештао драгоцену личну библиотеку. Завештање о поклону је са

захвалношћу прихваћено, али је оно могло у потпуности да се оствари тек 1946. године, када је преко осамнаест хиљада предмета – одабраних књига и часописа, рукописа, фотографија, музикалија и других вредности – и званично предато Народној библиотеци. Том приликом, међутим, није пренесена целокупна Ђорђевићева заоставштина. Завршене књиге у рукопису, грађа и важни документи који су, заједно са највреднијим рукописима Владимира Ђорђевића, ради заштите од сталног савезничког бомбардовања 1944. године били смештени у трезору Народне банке, стигли су накнадно у библиотеку. Године 1954. сестре Јанковић су предале део Ђорђевићеве преписке са преко шест хиљада докумената, а 1971. године поклониле су и сав преостали материјал. Из овог дела преписке евидентирано је до сада преко пет стотина Ђорђевићевих писама упућених само брату Владимиру!

Владимир Ђорђевић је рођен Брестовцу код Бора 2. децембра 1869. године. Наиме, његов отац Радосав био је свештеник и прва свештеничка служба била му је поверена у Брестовцу, селу данашње борске општине. Годину дана пре Владимира, рођен је његов брат Тихомир. Основну школу и гимназију Владимир завршава у Алексинцу, а Учитељску школу у Нишу. Од 1893. године он борави у Бечу где студира науку о хармонији код професора Роберта Фокса. Године 1901. борави у Прагу где учи инструментирање. У Србији је обављао послове учитеља и професора музике у Алексинцу, Пироту, Врању, Ваљеву, Јагодини, Београду. Његов први штампани рад су народне мелодије забележене у Кулини, а објављене су у *Побрајимсџиву* 1892. Његова прва збирка *Српске народне мелодије из Кулине* излази из штампе 1896. Од тада почиње његов разноврсни и богати мелографски рад. Сакупља обимну грађу народног стваралаштва са територија Македоније и Србије и објављује је у двотомном делу *Српске народне мелодије*. Признања за мелографски рад добија од тадашњих познатих музиколога и композитора Ернеста Класона, Беле Бартока, Џорџа Херцога, Петра Крстића, Милоја Милојевића. У музичкој школи Корнелије Станковић основао је Музеј народних музичких инструмената. Један од најважнијих радова свакако је његов *Оглед српске музичке библиографије*.

Мање је познато да је волео фотографију и да је у својој заоставштини оставио и збирку фотографија које је сакупљао али и сам фотографисао и израђивао.

На овој изложби видећете само један мали део богатог легата сестара Јанковић и заоставштине Владимира Ђорђевића. Највећи део грађе још чека младе истраживаче ентузијасте да је проуче и представе. Фотографије на овим постерима, које је радио сам Владимир, по први пут су баш овде у борској библиотеци угледале светло дана. Срећна сам што је Народна библиотека Србије дала допринос овој изложби и што је бар тај делић богате заоставштине двојице браће и двеју сестара овде приказан.

Душан Кабић, Музеј рударства и металургије Бор

Изложба слика Браниславе и Милоша Стојановића из Бора

Галерија музеја од 22. јануара до 10. фебруара 2010. године

Бранислава Стојановић је рођена у Зајечару где је и завршила средњу електротехничку школу. У Бору живи од 1987. године, а у Рударско-топионичарском басену Бор ради од 1989. године. Сликањем се бави од 1975. године, радећи пастеле и аквареле. Од 2005. године интензивно се бави витражним сликањем на стаклу, пастелима и акрилом на платну. Први пут је своје радове изложила на групној изложби, као члан Удружења ликовних уметника „Ване Живадиновић Бор“, 2009. године, а затим на 8. Међународној изложби жена сликара у Мајданпеку, у марту 2010. године. Прву самосталну изложбу је имала у хотелу „Клуб РТБ Бор“ у Брестовачкој бањи у оквиру манифестације „Дани Брестовачке бање“, 2009. године. Друга њена самостална изложба је била у Радул-беговом конаку у Зајечару, 2010. године.

Милош Стојановић је рођен 1949. године у Бору. Гимназију је завршио у Бору, где је савладао и прве сликарске кораке учећи код академског сликара Јарослава Кандића, а касније је, такође у Бору, изучавао технике сликања код академског вајара Мухамеда Субашића. Прву групну изложбу имао је 1975. године у Бору, као члан ликовног клуба „Мозаик“. По завршетку Рударско-металуршког факултета у Бору, запослио се у РТБ-у Бор и дуго није излагао своје радове, иако је непрекидно сликао. У периоду од 1975. до 2007. године урадио је око 400 слика у свим техникама, које се налазе у приватним колекцијама широм бивше Југославије, у Немачкој, САД-у. Користи све технике сликања, а у последње време ради витраже на стаклу и уља на платну. Осим што слика, Милош Стојановић је и успешни дизајнер ентеријера.

Своје радове излагао је од 2009. године на групним изложбама Удружења ликовних уметника „Ване Живадиновић Бор“ и на 4. Мајском ликовном салону. Први пут је самостално изложио радове 2009. године у хотелу „Клуб РТБ Бор“ у Брестовачкој бањи и 2010. године у Зајечару, у Радул-беговом конаку.

Бранислава и Милош Стојановић се изложбом у Музеју рударства и металургије почетком године други пут представљају борској публици. Изложили су 70 дела рађених различитим техникама: уље на платну, акрилик, пастел, графике, слике на стаклу (витражи), са мотивима портрета човека и жене, као и пејзажа.

Бранислава и Милош Стојановић су се издигли изнад уобичајених стандарда самоуких ликовних стваралаца и успели да остваре истински савремен и дубоко сложен ликовни свет. Њихова појава је необичан случај у борској ликовној продукцији данас, али и шире. Очигледно је да се нису угледали на претходне самоуке ликовне ствараоце (у Бору) и само су потврдили тезу да је уметност ствар инстинкта, а не школе, да је уметност производ потиснутих нагона и неких неостварених и различитих емоција, ствар тренутне инспи-

рације и ситуације, да зависи од снаге фантазије и појединачног осећаја у транспоновану духовних садржаја у ликовни говор или од талента померања свакодневне, уобичајене перцепције ка нечем узвишенијем.

Док гледамо њихова дела, намеће се визуелна перцепција и мисао – шта је мотивисало Браниславу и Милоша да сликају и тако стварају један посве другачији свет, чиме су постали непоновљиви „произвођачи симбола“. Примера за то има много, почев од Милошевих дела „Путовање“, „Непознати човек“, „Лик из мочваре“, до Браниславиних „Мотива са мора“, портрета жена или чудесних пејзажа. У њиховим делима доминира човек и његов вечити дуалитет – жена, аутохтона експресија остварена кроз динамичан покрет, крупне очи, остварену форму помоћу надахнуто вођене линије која има своју посебну поруку и садржај, а све је то добро хармонизовано кроз додатне симболе (најчешће риба). Бранислава и Милош нам шаљу визуелне поруке преко асоцијација, симбола који се могу тумачити као њихово хтење да се превлада животна неправда, савлада судбина, надвлада сурова реалност. Јасна порука коју шаљу је можда инат или утеха или само нова могућност за рад или је то опсесија, насушна потреба или само садржајем богата машта.

Милош Стојановић се својим ликовним „третманом“ рударског мотива из Бора управо издваја и тиме постаје веома занимљив, оригиналан стваралац: „Рударско јутро“, „Жена рудар“ и „Рударски брод“, нова реалност, кроз нову форму доминантне експресије (линије – вертикале, хоризонтале, контрасти су оштри или меки), визуелна рецепција мотива је посве савремена, једино Милош тако види и доживљава свог рудара, па је и хроматику и тонове прилагодио у обради тим мотивима.

У знатном делу свог стваралаштва (изузев мотива из Бора), и Бранислава и Милош су ближи свету универзалног (фактура простора у композицијама), трагичног (кроз нимало улепшане људске форме), скривеног (кроз асоцијативно и симбол). Богати емоцијама, шаљу нам поруке које се на моменте лако читају, а неке траже и повећану визуелну концентрацију. Њихов експресионизам не плени „улепшаном стварношћу“, зато је модеран; на свој начин трансформишу материјално у духовно, умне медитације у занимљива ликовна дела, у оригиналне ликовне доживљаје. Добри су познаваоци основних ликовних законитости и тиме својим радовима трагају за самом природом уметности.

Виолета Стојменовић, Народна библиотека Бор

О изрецивом и неизрецивом

Изложба „Wordless“ Бојане Лукић у Народној библиотеци Бор

Током јуна посетиоци Народне библиотеке Бор били су у могућности да погледају изложбу радова младе академске сликарке Бојане Лукић (1979) из Београда, која је студије сликарства завршила у Милану, мада њен рад, засада, не подразумева класично сликање, већ колажне технике којима у свет уметности уводи, преобликујући их цртежом, начином постављања или комбиновања, разне предмете, као што су књиге или рамови за слике.

Изложба „Wordless“ се састоји из „инсталација“ начињених од књига и пар радова који су одређеним текстовима и начином на који их је ауторка доживела инспирисани. Својим називом изложба упућује на неизрецивост искуства, немогућност да се оно вербално експлицира, али и подстиче на могућност да се то искуство преведе у сугестивне визуелно-тактилне форме. Тако нпр. рад „Ноћ је дивна за Алду Мерини“ представља налепљене одломке реченица из потресног аутобиографског сведочанства ове италијанске песникиње, о њеном боравку у установи за ментално оболеле, око једне од песама из њене збирке *Superba è la notte*, тако да тај рељеф од папира и речи попуни белину око стихова и наметне сазнање и разумевање трагичног контекста њиховог настанка. Постављена на постамент, књига постаје скулптура – од књиге као предмета и текста као материјалног трага поетског, преко дела као имагинарне конструкције која се ствара током чина читања, до објекта „Ноћ је дивна ...“, које то читање и његов контекст враћа у књигу, дозвољава му да се материјализује.

Читавом изложбом доминира инсталација „Зашивене речи“, која сугерише природу трага који прочитано дело оставља у свести свог читаоца, трага који је помало попут музике, али и повезивање свих прочитаних књига у једну нову, за сваког читаоца особену констелацију. Фрагменти различитих вербалних светова образују, или рађају, мноштво нових и увек другачијих универзума – можда јајолик облик читаве инсталације треба да посматрача подсети на то.

Највећу пажњу, и чуђење, посетилаца привукла је насловна инсталација „Без речи“, која подразумева продужавање – цртежом – декорације повеза књиге на постамент на који је та књига постављена, као да је књига изашла и разлила се из својих објективних граница. Уместо у тој експанзији књиге, неки посетиоци су покушали да смисао овог Бојаниног дела открију тако што ће погледати о којој је књизи реч – *Велики Гейтсби* (у преводу на италијански) – роман чија је структура заснована на пракси пажљивог посматрања и „читања“ насловног лика.

Изложбу завршавају, као коначна потврда неизрецивости и безгласности, али и као супротност свим изреченим и неизреченим искуствима, радови „Звук тишине“ – инспирисан песмом Фабриција де Андреа, која опева самоубиство вешањем једног затвореника – и „Тачка“.

У оквиру изложбе „Wordless“ Бојана Лукић открива сасвим нову улогу књиге. То није само објект који кроз речи и слике преноси знање, искуство, емоције... У делима младе уметнице књига постаје визуелни медиј обликован снажно, драматично, неочекивано, а опет тако танано, тихо, у једном даху и без речи. Након што храбро и одлучно сруши логичну перцепцију књиге, Бојана проналази кључ којим отвара многобројне нивое комуникације. Пред очима посматрача брутално постаје кротко, једноставно се претвара у сложено, а црно се утапа у бело. Попут вештог фотографа, уметница хвата тренутак, одузима му покрет, налази му друго место у простору и даје му сасвим ново значење. Уз помоћ контраста и парадокса непомични радови добијају унутрашњу енергију, па стичемо утисак да се чак странице на књигама померају.

Дело „Зашивене“ речи састоји се од шездесетак књига које попут отворених хармоника висе на зиду. Зашивене странице говоре о искуству читача. Прочитана књига за нас остаје увек отворена и проживљена. Али временом, речи се заборављају. Најпре се претапају у магловита сећања, а потом постају лични пртљаг. Па тако, једна иста књига, код различитих читача оставља различите трагове. Свако од нас има свој доживљај који заувек остаје зашивен дубоко у нама.

Дело „Wordless“ („Без речи“) састоји се од књиге, реалног објекта и белог постаментa, иреалног света. Цветна декорација са корица књиге излази на белу површину и постепено се шири ка потенцијалном бескрају. Реално и иреално се преплићу и допуњају, стварајући заокружену целину. На исти начин књига, као реални објект, читаоца одводи у свет идеја. Унутрашњи материјал излази у спољашњи простор и обратно. У делу „Wordless“ уметница без речи говори о речима.

Јасминка Петровић
Matteo Marazzi

Књиге, књижевност

Ц. Д. Селинџер

Последњи дан последњег одсуства

(J. D. Salinger, „Last Day of the Last Furlough“, *Saturday Evening Post* CCXVII,
July 15 1944, p. 26–27, 61–62, 64)

Инжењеријски наредник Џон Ф. Гледволер млађи, идентификациони број 32325200, носио је на себи сиве флаanelске панталоне, белу кошуљу са отвореном крагном, чарапе од аргила, мрке цокуле и тамносмеђи шешир са црном траком; ноге му беху подигнуте на сто, пакла цигарета ту – надохват руке. Његова мајка би сваки час улазила са парчетом чоколадног колача и чашом млека.

Свуда по поду лежале су књиге – отворене књиге, затворене књиге, бестселери, књиге које нико није куповао, класици, застареле књиге, књиге добијене као божићни поклони, књиге из библиотеке, позајмљене књиге.

Тренутно, наредник се налазио у студију сликара Михајлова, са Аном Карењином и грофом Вронским. Пре пар минута стајао је са оцем Зосимом и Аљошом Карамазовим на стубишту испод манастира. Сат времена раније прошао је преко великих тужних травњака који су припадали Џеју Гетсбију, рођеном као Џејмс Геј. Сад је наредник покушавао да прође кроз Михајловљев студио што брже, како би имао времена да застане на углу између Пете и Четрдесет шесте улице. Он и крупни полицајац по имену Бен Колинс чекали су Едит Дол да се провезе туда... Толико је људи било које је наредник желео поново да сретне, толико вредних места...

„Ево нас!“, рече његова мајка, уносећи колач и млеко.

Прекасно, помисли он. *Време је ишло. Можда бих могао да их њонесем са собом. Господине, њонео сам своје књиге. Нећу још неко време њуцајти ни у која. Ви, момци, само навалише, ја ћу вас сачекајти овде са књигама.*

„Ох, хвала, мајко“, рече излазећи из Михајловљевог студија. „То изгледа добро.“ Мајка спусти послужавник на његов сто. „Млеко је ледено“, рече, наглашавајући речи, што га је одувек забављало. Затим седе на хоклицу уз синовљеву фотељу, гледајући његово лице, гледајући његову узану шаку како подиже виљушку, гледајући, гледајући, волећи. Прогутао је залагај колача и спрао га млеком. Било је ледено хладно и није било лоше. „Није лоше“, рече он.

„Било је на леду од јутрос“, рече његова мајка, срећна због овог негативног комплимента. „Мили, кад стиже тај дечко Корфилд?“

„Корфилд. И није дечак, мајко. Има двадесет девет година. Сачекаћу воз у шест. Имамо ли нешто бензина?“

„Не, не верујем, али отац ти је рекао да се купони налазе у претинцу. Рекао је да их има довољно за шест галона бензина.“ Госпођа Гледволер наједном откри стање у коме се налазио под. „Бејб, поспремићеш те књиге пре него што изађеш, зар не?“

„Ммм“, рече Бејб без ентузијазма, устима пуним колача. Прогутао га је и узео још један гутљај млека — човече, баш је било хладно. „Када Мети завршава са школом?“, упита. „Око три сата, мислим. Ох, Бејб, молим те, позови је да изађе. Биће одушевљена због твоје униформе и свега.“

„Не могу да носим униформу“, рече Бејб, жваћући. „Узећу санке.“

„Санке?“ „Аха.“ „О, мајко божја! Двадесетчетворогодишњи дечак.“

Бејб је устао, подигао чашу и попио преостало млеко — било је заиста хладно. Затим прође побочно између књига, као халфбек у псеудо-слоу моушну и оде до прозора, па га подиже високо.

„Бејб, смрзнућеш се на смрт.“

„Неее.“ Напунио је шаке снегом са окапнице и стегао га у грудву; био је то одличан снег, не превише сув.

„Био си тако слadak према Мети“, рече његова мајка замишљено.

„Добро дете“, рече Бејб.

„Шта је тај дечко Корфилд радио пре армије?“

„Колфилд. Режирао је три радио програма: *Ја сам Лигија Мур*, *Пишање живога* и *Марсија Стил, доктор*.“

„Ја пратим Лигију Мур све време“, рече госпођа Гледволер узбуђено. „Она је ветеринарка.“

„Он је такође и писац.“

„Ох, писац! То је добро за тебе. Да ли је *сипрашно* префињен?“

Грудва у његовим рукама је почињала да се топи. Бејб је баци кроз прозор. „Он је фини момак“, рече. „Има млађег брата у армији кога су избацили из гомиле школа. Стално прича о њему. И увек се претвара и труди да га представи као опако ћакнутог клинца.“ „Бејб, затвори прозор. Молим те“, рече госпођа Гледволер.

Бејб је затворио прозор и отишао до ормара. Отвори га оншалантно. Унутра су висила сва његова одећа, али он није могао да их види, јер су сва била у заштитном папиру. Питао се да ли ће их икада поново обући. *Ташишино*, помисли, *име ши је Гледволер*. Све те девојке у милион аутобуса, у милион улица, на милион бучних забава, које га никад нису виделе у том белом капуту којег су му доктор Вебер и госпођа Вебер донели са Бермуда. Чак га ни Френсис никада није видела у њему. Морао би да једном има прилику да буде у истој соби са њом, са тим белим капутом на себи. Увек је осећао да изгледа тако ружно, да му је нос већи и дужи него икада, кад би она била ту. Али тај бели капут. Просто би је згромио у том белом капуту.

„Дала сам твој бели капут да се очисти и опегла, пре него што сам га склонила“, рече његова мајка као да му чита мисли, што га је помало нервирало.

Навукао је свој морнарско-плави пуловер без рукава преко кошуље, па своју ветровку од антилопа. „Где су санке, мама?“, упита.

„У гаражи, претпостављам“, рече мајка.

Бејб прође крај мајке која је и даље седела на хоклици, седела, гледала га и волела. Удари је нежно по подигнутој руци.

„Видимо се касније. Остани трезна“, рече јој.

„Остани трезан!“

Крајем октобра, могли сте да пишете по прозору, а сада, још пре краја новембра, Валдоста, Њујорк, била је бела – трчи-на-прозор-бела, удахни-дубоко бела, између-књига-па-кроз-ходник-и-правац-напоље бела. Па ипак, када је школско звоно тог поподнева означило три сата, неколико најзагриженијих – све девојчице – остале су да дослушају задивљујућу госпођицу Галцер и још једно поглавље *Орканских висова*. И тако је Бејб сео на санке и чекао. Било је већ скоро пола четири. *‘Ајде излази, Метти*, рече у себи. *Немам много времена*. Наједном, велика излазна врата се отворише са треском и негде око дванаест или четрнаест малених девојчица нагрнуше пробијајући се до чистог ваздуха, уз брбљање и вику. Бејб помисли како једва да личе на неку интелектуалну скупину. Можда оне и нису волеле *Орканске висове*. Можда су се само бориле за престиж, *ирудиле се да изгледају боље него што јесу*. Мети ипак не. *Кладио бих се да је њој стигло до свега што*, помисли Бејб. *Кладио бих се да она жели да се Кетти уда за Хитклифа, уместо за Линтона*. Онда угледа Мети, и она у истом трену угледа њега. И чим га угледа, лице јој засја онако како никада ништа није видео да сија, и то је било вредно колико и педесет ратова. Дотрча до њега кроз до колена дубок целац.

„Бејб!“, ускликну она. „Боже!“

„Здраво, Мет. Здраво, дерле“, рече Бејб тихо и смирено. „Помислио сам да си можда за неку возњу.“

„Боже!“

„Каква је била књига?“, упита Бејб.

„Добра! Јеси ли је читао?“

„Аха.“

„Желим да се Кети уда за Хитклифа. Не за оног другог смотанка, Линтона. Ужасно ме нервира“, рече Мети. „Боже! Нисам знала да долазиш! Је ли ти мама рекла када излазим?“

„Да. Пењи се на санке да те провозам.“

„Нећу. Хоћају са тобом.“

Бејб се саже и покупи конопац за вучу саоница, а затим крену кроз снег ка улици, заједно са Мети. Остала деца, остатак гомиле са *Орканских висова*, бленула је у њих. *Ово је за мене*, помисли Бејб. *Срећнији сам него икада у свом живоју. Ово је боље од мојих књија, ово је боље од Френсис, ово је боље и веће од мене самој. У реду, иуцајше сви ви шуњава јанански снајперистији које сам икада видео у филмским журналима. Која је брија?*

Сада су били на улици. Бејб је узео крај конопца, закачио га са стране и опкорачио саонице.

„Ја идем напред“, рече он и смести се на санке. „Океј. Седај иза мене, Мет.“

„Нећемо низ Спринг улицу“, рече Мети нервозно. „Нећемо низ Спринг улицу, Бејб.“ Ако бисте се спустили низ улицу Спринг, ушли бисте право у Локуст, а Локуст је била препуна аутомобила и камиона.

Само велики и груби дечаци, дечаци који говоре безобразне речи, санкали су се низ Спринг. Боби Ирхард је тако погинуо прошле године, и његов отац га је носио док је госпођа Ирхард плакала и све остало што уз то иде.

Бејб је усмерио санке низ Спринг и био спреман. „Седај позади“, потера Мети поново.

„Нећемо низ Спринг. Не могу низ Спринг, Бејб. Једном сам обећала тати да нећу. Било би му жао. Мислим да би још био и повређен.“

„У реду је, Мети“, рече Бејб. „У реду је кад си са мном. Можеш да му кажеш да си била са мном.“

„Не низ Спринг. Не низ Спринг, Бејб. Шта мислиш о Рандолф авенији? Рандолф је добра!“

„У реду је. Не бих те зезао, Мети. У реду је кад си са мном.“

„Мети одједном седе иза њега, гурајући књиге испод стомака.“

„Спремна?“, рече Бејб.

Није могла да му одговори.

„Ти дрхтиш“, рече Бејб, када је коначно схватио.

„Не.“

„Да! Дрхтиш. Не мораш да идеш, Мети.“

„Не, не дрхтим. Часна реч.“

„Да. Дрхтиш“, рече Бејб. „Можеш да устанеш. То је у реду. Устани, Мет.“

„У реду сам!“, рече Мети. „Стварно јесам, Бејб. Стварно! Погледај!“

„Не. Устани, душо.“

Мети устаде.

Устаде и Бејб, па шутну снег са клизача саоница.

„Хоћу да идем низ Спринг са тобом, Бејб. Заиста. Хоћу да идем са тобом низ Спринг“, рече Мети нервозно.

„Знам да хоћеш“, рече јој брат. „Знам.“ *Срећнији сам него икада пре*, помисли.

„Ајдемо“, рече наглас. „Рандолф је исто толико добар. Бољи.“ Узео је за руку. Када су Бејб и Мети стигли кући, врата им је отворио каплар Винсент Колфилд у униформи. Био је то бледуњави младић са великим ушима и избледелим ожиљком на врату од операције из детињства. Имао је предиван осмех који је ретко користио. „Како сте?“, рече он, савршено озбиљан, отварајући врата. „Ако сте дошли да прочитате потрошњу гаса, вас двоје, дошли сте у погрешну кућу. Ми не користимо гас. Грејемо се тако што сагоревамо децу. Одувек. До виђења.“

Кренуо је да затвори врата. Бејб заглави врата ногом коју његов пријатељ поче насилнички да шутира.

„О! Мислио сам да долазиш у шест сати!“

Винсент отвори врата. „Уђите“, рече. „Унутра је нека жена која ће вам обома дати по парче безукусног колача.“

„Стари Винсент!“, рече Бејб, рукујући се са њим.

„Ко је то?“, упита Винсент, гледајући у Мети, која је изгледала благо уплашено.

„То је Матилда“, одговори сам себи. „Матилда, нема сврхе да чекамо на наше венчање. Волим те од оне ноћи у Монте Карлу, када си уложила последњу пелену на дупло „О“. Овај рат не може да траје...“

„Мети“, рече Бејб, смешећи се, „ово је Винсент Колфилд.“

„Здраво“, рече Мети, отворених уста.

Госпођа Гледволер је стајала крај камина уплахирана.

„Имам сестру твојих година“, рече Винсент Мети. „Она није таква лепотица као ти, али је вероватно знатно бистрија.“

„Какве су њене оцене?“, упита Мети.

„Тридесет из аритметике, двадесет из спеловања, педесет из историје и нула из географије. Чини се да резултате из географије не може да доведе на исти ниво са осталима“, рече Винсент.

Бејб је био веома срећан, слушајући Винсента како разговара са Мети. Знао је да ће Винсент бити добар са њом.

„То су очајне оцене“, рече Мети, кикоћући се.

„У реду, ти си врло паметна“, рече Винсент. „Ако А има три јабуке, а Б оде у три сата, колико ће требати Ц да превесла пет хиљада миља узводно, у северним водама, поред Чилеа? ... Немој да јој кажеш, наредниче. Дете мора да научи да ствари решава сама.“

„Ајмо горе“, рече Бејб и плесну га по леђима. „Здраво, мама! Рекао је да су твоји колачи безукусни.“

„Појео је два парчета.“

„Где ти је пртљаг?“, Бејб упита госта.

„На спрату, лепи“, рече Винсент, пратећи Бејба уз степенице.

„Разумела сам да сте писац, Винсенте!“, повика госпођа Гледволер за њима, пре но што су стигли до краја степеништа.

Винсент се нагну преко оgrade. „Не, не. Ја сам оперски певач, госпођо Гледволер. Понео сам сву моју музику, биће вам драго да је чујете.“

„Јесте ли ви онај човек из *Ја сам Лидија Мур*?“, упита га Мети.

„Ја јесам Лидија Мур. Само сам обријао бркове.“

„Какав је био Њујорк, Винс?“, желео је да зна Бејб, чим су се сместили у соби и почели да пуше.

„Зашто си у цивилној одећи, наредниче?“

„Уживао сам у вежбању. Ишао сам на санкање са Мети. Не шалим се. Какав је био Њујорк?“

„Нема више коњских запрега. Уклонили су коњске запреге са улица од кад сам се ја регрутовао.“ Винсент подиже књигу са пода и испитивачки се загледа у корице. „Књиге“, рече презриво. „Некада сам их читао све одреда. Стендиша, Алгера, Ника Картера. Знање из књига ми никада није донело ништа добро. Запамти то, млада јуначино.“

„Хоћу. Последњи пут те питам, како је било у Њујорку?“

„Није добро, наредниче. Мој брат Холден је нестао. Писмо је стигло док сам био код куће.“

„Не, Винсент!“, рече Бејб, спуштајући ногу са стола.

„Јесте“, рече Винсент. Претварао се да гледа кроз странице књиге коју је држао у рукама. „Знао сам да банем код њега у стари Џо колеџ клуб, на Тринаестој и Трећој улици у Њујорку. Пивска забава за клинце са колеца и из при-

премне школе. Одлазио сам тамо само да бих га потражио, за Божић и за Ускрс, када је био код куће. Вукао бих своју девојку кроз гужву и тражио га, све док га не бих нашао негде скроз позади. Најгласнији, најопаснији клинац у гомили. Пио би виски, а сваки остали клинац се држао пива. Рекао бих му: *Јеси ли у реду, морону? Хоћеш да идеш кући? Треба ли ти ништа кинти?* А он би рекао *Неее. Не ја. Не ја, Винс. Здрав, дечаче. Здрав. Ко ти је ња мачка?* Онда бих га оставио тамо, али бих бринуо, јер бих се сетио лудих протраћених лета када је лудак знао да остави своје мокре купаће гаће згужване на степеништу, уместо да их окачи на конопац. Покупио бих их, јер је, све у свему, био исти ја.“ Винсент је затворио књигу кроз коју се претварао да гледа. Кловновски театарно изводи турпијицу за нокте из џепа на блузи и поче да сређује нокте. „Да ли твој отац удаљује госте од стола ако им нокти нису уредни?“

„Да.“

„Шта он предаје? Рекао си ми, али сам заборавио.“

„Биологију... Колико је био стар, Винсенте?“

„Двадесет“, рече Винсент.

„Девет година млађи од тебе“, израчуна Бејбе напамет. „Да ли твоји... Мислим, да ли твоји знају да следеће недеље идеш преко мора?“

„Не“, рече Винсент. „А твоји?“

„Не. Претпостављам да ћу им рећи ујутру, пред полазак воза. Не знам како да кажем мајци. Очи јој се напуне, ако неко само спомене реч *ћушка*.“

„Је ли ти било забавно, Бејб?“, упита Винсент озбиљно.

„Да, прилично“, одговори Бејб... „Цигарете су иза тебе.“

Винсент их дохвати. „Виђао си често Френсис?“, упита.

„Јесам. Она је предивна, Винс. Људи је не воле, али за мене је предивна.“

„Можда би требало да је ожениш“, рече Винсент. А затим оштро: „Није имао још ни двадесет, Бејб. До следећег месеца. Имам толику жељу да убијам, да не могу да седим мирно. Зар то није смешно? Ја сам класична кукавица. Читавог живота сам избегавао чак и туче песницама, увек сам се извлачио тако што сам причао брзо. А сада хоћу да ратујем са људима. Шта ти мислиш о томе?“

Бејб није рекао ништа један минут. Затим рече: „Да ли си се добро проводио... Мислим, док није стигло писмо?“

„Не. Нисам се добро проводио од двадесет пете године. Требало је да се оженим у двадесет и петој. Престар сам да бих водио разговоре са новим девојкама по баровима или у таксију.“

„Виђаш ли уопште Хелен?“, упита Бејб.

„Не. Како ми се чини, она и господин за кога се удала ће имати малог новајлију.“

„Лепо“, рече Бејб суво.

Винсент се насмејао. „Добро је видети те, Бејб. Хвала ти што си ме позвао. Фронтвци, нарочито фронтвци који су пријатељи, треба да се држе заједно данас. Није више добро кад си у друштву цивила. Они не знају оно што знамо ми, а ни ми више не знамо оно што они знају. То више не функционише најбоље.“

Бејб климну главом и повуче дим из цигарете.

„Никада заправо нисам знао ништа о пријатељству, док нисам приступио армији. А ти, Винс?“

„Ништа. То је најбоља ствар тамо. Отприлике.“

Глас госпође Гледволер успео се уз степенице и ушао у собу: „Бејб! Отац је стигао кући! Вечера!“

Два војника устадоше.

Када је обед био готов, професор Гледволер узме да води главну реч. Он је био у „претходном“ рату и упознавао је Винсента са неким од искушења које је човек у том „претходном“ морао да прође. Винсент, син једног глумца, слушао га је са компетентним изразом доброг глумца који је на сцени са звездом. Бејб је седео завањен у столицу, зурећи у дим цигарете и подижући повремено шољицу са кафом. Госпођа Гледволер је гледала у Бејба, не слушајући супруга, испитујући израз синовљевог лица, сећајући га се док је било округло и ружичасто, сећајући се лета када је почело да постаје издужено и мрачно и дубоко. Било је то, по њеном мишљењу, најбоље могуће лице. Није било мужевно као код његовог оца, али је било најбоље лице у породици. Мети је била испод стола, одвезујући Винсентове ципеле. Овај је држао ноге мирно, пуштајући је да то чини, правећи се да не примећује.

„Бубашвабе“, рече професор Гледволер наглашено. „Где год да погледаш, бубашвабе.“

„Молим те, Цек“, рече госпођа Гледволер одсутно. „За столом смо.“

„Где год да погледаш“, понови њен супруг. „Не можеш их се отрести.“

„Мора да су несносне“, рече Винсент.

Изнервиран што је Винсент морао да упуту серију безначајних примедби да би забавио његовог оца, Бејб наједном рече: „Тата, не желим да ти попујем, али понекад причаш о прошлом рату — сви твоји пријатељи то раде — као да је то била некаква бахата сиротињска игра помоћу које је у то време друштво преобраћало дечаке у људе. Не желим да попујем, али ви који сте били у последњем рату, сагласни сте сви да рат јесте пакао, али, не знам, изгледа као да се себе сматрате мало надмоћнијим од других зато што сте учествовали у њему. Рекао бих да и људи из Немачке, који су учествовали у томе, вероватно говоре на исти начин или мисле на исти начин, и када је Хитлер изазвао овај садашњи, млађе генерације у Немачкој су биле спремне да докажу како су исто тако добре или још боље од својих очева.“ Бејб застаде самосвесно. „Ја верујем у овај рат. Да није тако, отишао бих у штаб објективних посматрача и треснуо им жалбу поводом његовог трајања. Верујем у убијање нациста и фашиста и Јапанаца, јер не знам ниједан други начин. Али, верујем, као што никада раније ни у шта друго нисам веровао, да је морална обавеза свих оних који су се борили или који ће се тек борити у овом рату да, када једном буде био завршен, не отварамо више уста, да га не помињемо никада више и ни на који начин. Сада је време да дозволимо мртвима да умру узалуд. Бог зна да никада није није ни било другачије.“ Бејб стеже леву руку испод стола. „Али, ако се будемо вратили, ако се Немци буду вратили, ако се Британци буду вратили, и Јапанци и Французи, и сви остали, и ако будемо причали, писали, сликали, правили филмове о херојству и бубашвабама и лисичјим јамама и крви, онда ће будуће генерације увек бити осуђене на неке нове Хитлере. Дечацима се никада не дешава да осећају презир према рату, да

показују на слике војника у историјским књигама смејући им се. Да су немачки дечаци учени да се гнушају насиља, Хитлер би морао да плете да би загрејао свој его.“

Бејб престаде да говори, уплашен да је направио будалу од себе пред оцем и Винсентом. Његов отац и Винсент не рекоше ништа. Мети наједном изађе испод стола, узвере се уз своју столицу, уживајући у томе. Винсент помери стопало, гледајући је оптужујући. Пертле једне ципеле биле су везане за пертле оне друге.

„Мислиш ли да причам у празно, Винсент?“, упита Бејб, прилично стидљиво.

„Не. Али мислим да тражиш превише од људи.“

Професор Гледволер се насмеши. „Нисам мислио да романтизујем моје бубашвабе“, рече.

Насмеја се, и остали су се смејали са њим, осим Бејба, који се мало увредио зато што нешто што је тако дубоко осећао, може бити сведено на хумор.

Винсент га је гледао и схватао је то, и неизмерно му се допадао.

„Оно што заиста желим да знам“, рече Винсент, „то је – са ким морам да изађем вечерас? Са којом?“

„Џеки Бенсон“, одговори Бејб.

„Ох, она је једна мила девојка, Винсент“, рече госпођа Гледволер.

„Како сте то рекли, госпођо Гледволер, сигуран сам да је ружна као грех“, рече Винсент.

„Не, љупка је... зар не, Бејб?“

Бејб климну, још увек размишљајући о ономе што је говорио. Осећао се недорасло, као комплетна будала. Био је помпезан и баналан.

„Ох, сада се сећам имена“, присети се Винсент. „Зар није то једна од твојих старих љубави?“

„Бејб је ходао са њом две године“, рече госпођа Гледволер нежно и посесивно. „Она је сјајна девојка. Допашће ти се, Винсент.“

„То ће бити лепо. Нисам био заљубљен ове недеље... Кога ти изводиш, Винсент... ма, као да не знам.“

Госпођа Гледволер се насмеја и устаде. Устадоше и остали.

„Неко ми је везао пертле“, објави Винсент. „Госпођо Гледволер. У вашим годинама...“

Мети готово да прасну у смех. Ударила је Винсента у леђа, смејући се готово до хистерије. Винсент ју је посматрао мртав-хладан, а Бејб приђе око стола, смејући се поново, узео своју сестру и подиже је на своја рамена. Скинуо је Метине ципеле десном руком и дао их Винсенту који свечано откопча џепове на блузи и стави ципеле у њих. Мети је вриштала од смеха и њен брат је спусти на под па оде у дневну собу.

Оде до прозора, где је стајао његов отац, и стави му руку на раме. „Опет пада снег“, рече му.

Касније те ноћи, Бејб није могао да заспи. Превртао се и бацакао у мраку, па се наједном опусти, лежећи на леђима. Знао је како Винсент реагује на Френсис, али се надао да јој неће рећи оно што осећа. Шта имаш од тога да кажеш човеку оно што он ионако зна? Али Винсент је рекао. Рекао је пре мање од тридесет минута у тој истој соби. „Дечко, користи своју главу“, рекао је. „Џеки је дупло боља девојка него што је Френсис. Све звони око ње. Боље изгледа него Френсис, топлија је, бистрија, пружиће ти десет пута више разу-

мевања него што би ти Френсис икада пружила. Френсис ти неће пружити ништа. А ако је икада иједном момку било потребно разумевање, онда си то ти, брате.“

Брате. То браће је нервирало Бејба више од било чега. Чак и од Винсента.

Он не зна, мислио је Бејб, лежећи у мраку. Он не зна шта ми Френсис чини, шта ми је одувек чинила. Ја причам њој њеним савезницима о њој. Враћајући се кући возом, причао сам о њој са некаквим војником. Увек сам њој радио. Шта је узалуднија моја љубав према њој постојала, што сам је дуже волео, што сам чешиће одваро своје срце као блесаве ренџерске снимке, већу сам њој требало да следим своје ожиљке: „Погледај, савезнице, овде сам имао седамнаест година и позајмио сам форда од Џоа Мекеја и одвезао је на језеро Вомо на један дан... Овде, баш овде је рекла што што је рекла о великим слоновима и малим слоновима... Овде, баш овде сам јој дозволио да превари Банија Хајерлија у цин-ремију; имала је једног херца међу кароима и она је то знала... Овде, ох, баш овде је викала ‘Бејб!’, кад ме је видела да сервирам ас у меч њој њој Бобија Тимерса. Морао сам да одсервирам ас да бих чуо њако нешто, али када сам то чуо, моје је срце – можеш га видети баш овде – отишло и никада отишло више ништа није било исто... И овде – то мрзим овде – овде сам имао двадесет и једну годину и видео сам је у једном од оних њених у драматичном са Ваделом како клизи њенима напред и назад по жлебовима између зглобова њене шаке.“ Он не зна шта ми Френсис чини, мислио је Бејб. Она ме чини јадним, чини да се осећам ужасно, она ме не разуме – њено све време. Али, њој, њој, она је најдивнија девојка на свету, и то је нешто што нико други није. Због Џеки се никада нисам осећао јадно, али, због Џеки се никада заиста и нисам осећао никако. Џеки одговара на моја њена питања дана када их добије. Код Френсис то је између две недеље и два месеца, њој и вечито, али када ми одговори, она никада не ње о ономе што бих желео да чиним. Али, њена њена чиним то њој њој, а Џекина само једном. Само кад видим рукопис на коверти Френсисиних њена – њених, њених рукопис – ја сам најсрећнији момак на свету.

И то траје седам година, Винсент. Постоје ствари које не знаш. Постоје ствари које ти не знаш, браће. Бејб се окренуо на леву страну и покушао да спава. Лежао је на левој страни десет минута, затим се окренуо на десну. Није било добро ни тако. Устао је. Ходао по соби кроз мрак, саплео се о књигу, и на крају пронашао цигарету и шибице. Запалио је и повукао дим док га готово није заболело, и док га је избацивао, знао је да је желео да нешто каже Мети. Само шта? Сео је на ивицу кревета и размишљао о томе пре него што је обукао огртач.

„Мети“, рече тихо, обраћајући се празној соби, „ти си мала девојчица. Али нико не остаја мала девојчица или мали дечак дуго – узми мене, на пример. Мале девојчице сасвим наједном стављају кармин, сасвим наједном мали се дечаци брију и пуше. Кратка је то работа, бити дете. Данас имаш десет година, трчиш да ме сретнеш на снегу спремна, тако спремна да се санкаш низ улицу Спринг са мном; сутра ћеш имати двадесет, и момци ће седети у дневној соби и чекати да те изведу у провод. Сасвим изненада мораћеш да дајеш бакшиш носачима, бринућеш због скупе одеће, састајаћеш се са другарицама на ручку, питати се због чега не можеш да нађеш правог младића за себе. И све то тако и треба да буде. Али, суштина онога што хоћу да кажем је – ако има неке суштине, Мети – у овоме: покушај некако да проживиш оно што је најбоље у теби.“

Ако задаш реч људима, нека знају да добијају најбољу могућу реч. Ако делиш собу са неком будаластом девојком на факултету, пробај да је учиниш мање будаластом. Ако стојиш испред позоришта и приђе ти нека стара фрајла која продаје жваке, дај јој долар, ако имаш – али само ако то можеш да изведеш без поповања. У томе је трик, дерле. Могао бих пуно да ти причам, Мет, али не бих био сигуран да сам у праву. Ти си мала девојчица, али ме разумеш. Бићеш паметна кад одрастеш. Али, ако не можеш да будеш паметна и – такође – добра девојка, онда не желим да те гледам како одрасташ. Буди добра девојка, Мет.“

Бејб престаде да прича празној соби. Наједном пожелe да то каже Мети лично. Устаде са ивице кревета, обуче огртач, згњечи цигарету у пикслау и затвори врата за собом.

Светло у ходнику пред Метином собом беше упаљено и, када је Бејб отворио врата, соба је била осветљена баш како треба. Оде до њеног кревета и седе на ивицу. Њена рука је била изван покривача и он је продрма нежно, али довољно снажно да је пробуди. Она отвори очи жмиркајући, али светло у соби није било довољно јакo да би јој превише засметало.

„Бејб“, рече она.

„Здраво Мет“, рече Бејб незграпно. „Шта радиш?“

„Спавам“, рече Мет логички.

„Само сам хтео да причам са тобом“, рече Бејб.

„Шта, Бејб?“

„Само сам хтео да причам са тобом. Желео сам да ти кажем да будеш добра девојка.“

„Хоћу, Бејб.“ Сада је била будна и слушала га је.

„Добро“, рече Бејб тешко. „У реду је. Врати се на спавање.“

Устао је и кренуо из собе.

„Бејб!“

„Шшшшш-шшшш-шшш!“

„Ти идеш у рат. Видела сам те. Видела сам кад си једном шутнуо Винсента испод стола. Док сам му везивала пертле. Видела сам те.“

Вратио се до ње и, са озбиљним лицем, сео поново на ивицу кревета. „Мети“, рече јој, „немој ништа да кажеш мајци.“

„Бејб, немој да те повреди! Немој да те повреди!“

„Неће. Неће, Мети. Неће“, обећа Бејб. „Мети, слушај ме. Не смеш да кажеш мајци. Можда ћу бити у прилици да јој кажем то у возу. Али ти немој да јој кажеш, Мет.“

„Нећу. Бејб! Немој да те повреди!“

„Неће, Мети. Кунем ти се да неће. Ја имам среће“, рече Бејб. Сагао се и пољубио је за лаку ноћ. „Врати се на спавање“, рече јој и напусти собу.

Вратио се назад у своју собу и упалио светла. Оде затим до прозора и стаде да испуши још једну цигарету. Поново је снажно вејало, крупним пахуљама које ниси могао сасвим да разазнаш све док не би, она-

ко велике и влажне, искрсле пред прозорским окном. Но, још пре краја ноћи, пахуље ће постајати сувље, и ујутру ће снег по читавој Валдости бити дубок и добар и једар.

Ово је мој дом, размишљао је Бејб. Овде сам био дечак. Овде одраслиа Мејџи. Овде је мајка свирала клавир. Овде ми је оџац показивао ударце за ѿолф. Овде Френсис живи и чини ме срећним на свој начин. Али, овде је и месџи ѿде Мејџи сџава. Без неџријеџеља да нам залуџају на враџиа, да је џробуде, уџлаше. Али моџло би их биџи, ако не одем џамо џред џих са џушком. И ја џу оџиџи, и убијаџу их. Волео бих, џакоџе, и да се враџим. Било би добро враџиџи се. Било би... Бејб се окренуо, питајуџи се ко је сад то?

„Уџи“, рече.

На вратима се појави његова мајка, у кућној хаџини. Приџе му и он је загрли.

„Па, госпоџо Гледволер“, рече он задовољно, „Одељење за гравуре је право преко пута...“

„Бејб“, рече његова мајка, „Ти идеш преко, зар не?“

„Због чега то кажеш?“, рече Бејб.

„Рекла бих да је тако.“

„Стара злослутнице“, рече Бејб, трудеџи се да звучи обично.

„Нисам забринута“, рече мајка – мирно – што запрепасти Бејба. „Изврџиџеш свој посао и вратиџеш се.

Имам такав осеџај.“

„Заиста, мајко?“

„Да, Бејб. Заиста.“

„Добро.“

Мајка га пољуби, па отвори врата да крене. „Има нешто хладне пилетине у ледари. Зашто не би пробу-
дио Винсента, па да сиџете до кухиње?“

„Можда и хоџу“, рече Бејб радосно.

Превео: Бранислав Димџиријевиџ

Бранислав Димитријевић, Бор

Мистерија која траје

Када је смрт задесила великог америчког писца Џерома Дејвида Селиндера, иако у веома дубокој старости, као да је изненадила књижевну и сваку другу јавност. Деценије потпуне самоизолације и живот препун мистерија и неочекиваних одлука допринеле су томе да се од Селиндера очекивало све осим оног логичног и вероватног, оног што би у случају било кога другог било очекивано и једино могуће. Тако је и сâм пишчев одлазак са овог света оправдао све оно што је важило за његовог живота. А ако је неко и помислио да ће тај час допринети разрешењу неке од бројних мистерија везаних за његов живот и рад, остао је разочаран. Потврде о томе да ли је и шта остало од његове литерарне заоставштине и даље нема. Тек штурa информација да је спекулација о забрани објављивања *џоџа шџо не знамо шџа је* у наредних седамдесет година – заиста тачна. Остаје нам оно што смо и до сада имали – његово дело и нада да се промишљањем и анализом може доћи до колико-толико могућих закључака.

Питање које су читаоци, и не само они, све ово време постављали, *џџџање над џџџањима* такорећи – *шџа се доџодило са Холденом Колфилдом*, главним јунаком *Ловца у ражи*, у ствари је релативно лако за одговор који нам је сâм Селиндер пружио и то седам година пре него што је сâма књига изашла. Подсетимо се да се међу његовим необјављеним и несабраним причама налази и седам оних које говоре о судбини чланова породице Колфилд. Прича под називом „Последњи дан последњег одсуства“, објављена у јуну 1944. године, даје нам недвосмислени одговор: Холден се *добровољно* пријавио у америчку војску, да би затим, приликом искрцавања у Нормандији, *несџао у акцији*. То је, наравно, могло значити само једно: да је погинуо, али да му тело није пронађено; да је било разнето бомбом или бројним мецима, уништено до непрепознавања као и многа друга у тој суровој и трагичној савезничкој операцији, у том суровом и трагичном рату. Због чега Селиндер свог јунака није напросто *убио* пред читаоцима, може се вероватно објаснити на више начина, но ја сам најближе уверењу да је желео да сачува наду. Не желим да верујем како је та нада имала за циљ да, као у комерцијалним сапуницама, омогући једног дана и тај дуго очекивани и жељени наставак романа, али се ни та могућност не сме у потпуности искључити.

За темељније читаоце и проучаваоце Селиндеровог дела још је занимљивије питање пишчевог *алиџер-џа* у овом роману, као и у целом његовом делу. Одговори на ово питање чине се на први поглед прилично једноставни но, научили смо досад да, када је Селиндер у питању, ништа није баш тако како се чини, поготово не – једноставно. Док се у *саџи о џородици Глас* сам аутор оглашава кроз глас наратора Бадија Гласа и *џовори* нам како је он сâм тај писац, у *Ловцу у ражи* он то не чини тако директно, али је комплетна нарација препуштена Холдену, сâм се (други) писац нигде ни у назнакама не оглашава, па нам ствари изгледају и ту прилично чисте. Но, ако погледамо особине *браџе* која се у тим делима спомињу, ствари изгледају мало друга-

чије. У *Ловцу у ражи* се појављују тројица и очигледно је да аутор према њима показује снажан однос, сасвим другачији него према осталим ликовима у роману. Најмлађи брат, Али, добро је и паметно дете, изванредних особина. Дете које је *раздвојено између љубави према поезији и бејсбољу*. У време дешавања радње романа, он је већ преминуо од леукемије и појављује се тек у Холденовим сећањима. Средњи брат Холден, главни је лик и наратор романа. Дечак који постаје човек, у сукобу са друштвом, његовим поставкама и захтевима, лажним моралом и циљевима; дечак кога једино донекле интересује књижевност, али чак ни она не на начин који друштво прописује и намеће. Најстарији брат, у *Ловцу* под именом Д. Б. у осталим причама – Винсент, млад је човек, талентован и делимично афирмисан писац *који се њрогао* (Холивуду као симболу ојсене) и сада живи од писања филмских сценарија. Он такође одлази у војску (наравно, о рату и каснијој Холденовој и Винсентовој судбини нема ни речи у *Ловцу*, све се то дешава у повезаним *необјављеним и несабраним* причама), преживљава искрцавање у Нормандији, али касније *ине од залућалој мейка*. Чини се као да је за лик сваког од браће, Селинцер користио сопствену личност, само у различитом узрасном, односно *развојном* ступњу. Али – дечак у коме књижевност надвлађава спорт, свакако одговара пишчевом лику у том периоду; Холден – млади бунтовник на раскршћу, са кога не би никуд да крене, такође. Посебно је занимљив лик под именом Д. Б. (Винсент), који представља оно у шта је сам Селинцер природно требало да се развије. Оно што је било нормално, логично и очекивано, а у исто време нешто према чему је осећао *најдубљи оћйор*. Таква размишљања потврђује нам то што аутор сву тројицу браће (наравно – литерарно) убија, остављајући их у фази развоја у којој их је описао и показујући нам тако да је завршено и са добом детињства и наивне љубави (Али) и са тинејџерским добом збуњености и револта (Холден), као и са идејом *очекиваној сазревања*, односно потпуне предаје и пристајања на *ћућ којим се лакше иде* (Д. Б.). Чини се да и потоње Селинцерово дело, тј. *саћа о љородици Глас*, потврђује овакво размишљање. У мноштву браће и сестара, издвајају се двојица. Најстарији – Симор Глас – представља идеал, како људски, тако и књижевни: човек чија су решења апсолутни пример свим осталим члановима породице (као и самом Селинцеру), али кога остатак света углавном не разуме. Најчешће му се диве, али га не разуме. Овај свет није довољно добар за њега, могућности за промену не постоје и он то решава на најбржи и најбољнији начин – самоубиством. Други по реду – Бади Глас – њему је најближи по свему и читавог живота *сћрели* свом идеалу, али га никада не достиже. Идеал је немогуће достићи, као да нам саопштава Селинцер, или се вајка – да је то немогуће *њему*. Саопштавајући нам да су Бади и писац једна те иста особа, Селинцер не покушава да нас превари, то показује и каснији његов живот који у великој мери коинцидира са Бадијевим. Јер, као што ће и сџм Селинцер касније чинити до краја свог живота, Бади живи у колиби, одсечен од цивилизације, јавности, без телефона и других благодети (или пошасте) модерног друштва, пише, али не објављује...

Мени се ипак чини најинтригантнијим питање *о чему се заиста ради* у „*Ловцу у ражи*“? На први поглед класичан билдунгс роман; књига о одрастању и сукобу једног тинејџера са светом око себе, неспособност и, још много, пре *одбијање* да му се прилагоди, приказ друштва измењеног наглом индустријализацијом, када се сагледа у светлу осталих повезаних прича, добија сасвим другу димензију. Наиме, осим две приче које пред-

стављају основу за настанак романа („I ‘m Crazy“ и „Slight Rebellion Off Madison“), остале приче догађају се *након* догађаја описаних у роману и баве се углавном *рајом* и његовим последицама, односно утицајем који он оставља на људе, било да су директни учесници у њему или не. Сасвим је могуће и *врло вероватно* да је Селиндер започео велику сагу и о Колфилдима, на сличан начин као што је то учинио и са породицом Глас. Започео, па одустао. Сагу која за своју тему има управо рат и све страхоте, несреће, бесмисао и лудило које носи један такав чин *колективног насиља државе над појединцем*. Посматрајући на тај начин *Ловца у ражи*, као *уводни део саге о рају*, долазимо до застрашујуће помисли: уколико је један Холден Колфилд, дечак који је одбијао да се повинује правилима игре у породици или школи, коме је живот у школском интернату био претежак и несхватљив кулук, уколико је, дакле, такав један бунтовник *ушао у клојку државе*, пријавио се добровољно у армију, у *рају* у којем ће *неслајати*, шта преостаје нама осталима?

Тако и форма романа о одрастању поприма сасвим другачије димензије и суштину: друштво је погрешно, држава је погрешна, школство је погрешно, породица је погрешна! Тинејџер који не жели да им се прилагоди није више *бунтовник без разлога*! Он је, *најросио*, онај који је у *праву*! Но, какве су могућности појединца против *свих осталих*? То је борба унапред осуђена на пропаст. Шта остаје човеку који је то *схватио*?

Зна ли неко одговор?

Маријана Николајевић, Београд

Необјављене приче

Белутак

Девојчица је седела на клупи и гледала у своје нове жуто-црне патике. Биле су блатњаве и влажне. Осећала је мокре прсте испод белих чипканих чарапа, то је било врло непријатно. Непријатније је било то што је у то време морала бити кући. Руке су јој лежале на крилу са длановима окренутим ка небу, каткад их је грчила, несвесно. Тишину је прекинуло блејање оваца и звоно. То ју је пренуло и поглед је усмерила ка руменилу неба. Нехотице се насмејала мислећи на боју сладоледа „руменко“. Овце су се већ приближавале, ишле раштркане друмом, једна је већ застала и жвакала нешто прашњаве траве ижцигљале из камене ограда, друга је њушила земљу на друму, тако да је од близине ноздрва направила фини талашчић прашине да је на то само фркнула и продужила, док је трећи био ован који је ишао праволинијски средином друма. Одмах у корак за њим једна изразито мршава црно-смеђег крзна за које се ухватила скорела балега, прашина... Стадо се ширило иза са једним повијеним човеком на самом зачељу. Имао је штап ишаран перорезом и ручно ткану торбу обешену о раме. Кад ју је угледао, застао је и из стопа питао оно што је већ знала да ће рећи:

„А, мала, а чија си ти, а?“

„Мамина и татина.“

„А, ко су ти мама и тата?“, човек се наслонио на штап свом тежином и пиљио у њено лице чекајући одговор. Гледала га је неколико секунди, затим нагло устала и потрчала добацујући: „А чији си ти, а!?“, још једном се окренула и насмејала човеку са подигнутим штапом увис док су овце узнемирено трчкаале у свим правцима.

Задихана, подигла је дашчицу и отворила врата сачињена од неколико танко исечених дасака, ушла и затворила их. На трен је застала окренута главом ка унутрашњој страни врата, помиловала прву даску сиве, мртве боје дрвета. Уздахнула. Наставила тако погнуте главе, ушла у кућу, тихо... Кроз тупо ударање зида ног сата одјекнуо је плусак шамара... и бујица речи се стуштила на њу. Није могла да разазна ишта, осим еха шамара, од кога је бридео зацрвeњен образ. Низ ногу се спуштала топла течност која ју је на трен грејала док се и она није нагло охладила у барици на дашчаном поду. Није могла ништа да каже, чинило јој се да је било шта изустила, угушила би се од суза које су је пекле у оку. Од снажног дрмусања рамена глава јој се клатила горе доле и једна суза нагомилана у оку отела се и склизнула низ врх носа где се стопила са слином и накапала нежну тканину мајице негде на средини груди. Није могла да издржи, шмркнула је и онда је рука полетела и поткачила уво. Зазвонило је металним звуком.

Дуго није могла да заспи. Стопала су јој била ледена под дебелим прекривачем, нос пун, тако да га је с времена на време тихо брисала крајичком јастучнице. Месец је разлио своју млеч кроз мало стакло прозора. Дисање сањача и откуцаји сата. Плашила се да затвори очи. Срце је лудо куцало и када затвори очи, мешало се са имагинарним батом нечијих корака. Бројала је...

Било је око поднева, воденица је хучала тако гласно, али и доносила силину радости. Девојчица је ту брала беле раде. Река је вијугала и личила на сребрну змију. Звук као да неко ломи грање ју је пренуо. Начуљила је уши као прогоњена животиња да послушне боју тишине.

Немој да кажеш никоме. Чак ни тати, а мама би се љутила, знаш, осетила је додир по коси, гледала јабуку у руци и гризла доњу усну. Није знала шта да каже. Мораш да будеш добра, тако су сви говорили, добра девојчица. Јако ју је уштиную за образ док се није појавила мрља као када гњечиш вишњу... Пљунуо је на кажипст и снажно почео да трља њен образ, а онда је престао досетивши се да је то од тога што ју је уштиную. Затрчала се, али се брзо предомослила и кренула кораком, све споријим и споријим, како се кући ближила.

Села је на клупу и гледала у своје руке које су држале јабуку. Чинило јој се да ако загризе, остаће то парче у грлу и да ће се угушити. Од саме те помисли понестајало јој даха и било врело у очима. Устала је и трчала из све снаге. Док ју је пријатно грејала топлота тела, а срце било тако снажно, отварала је уста да узме даха и топлог ветра са трунима прашине.

Опет је каснила, али нису приметили. Јабуку је бацила иза куће. Обукла пижаму и правила се да спава током пола ноћи. Забављала се питањима у глави док ју је напослава успавао синхронизовани хрк.

Дан је био облачан. Сва деца из комшилука сакупила су се и играла нечега. Била је неми посматрач све док није наслутила звук. Правила се да не чује. Два старија дечака мерила су ко може већи лук да направи пишкећи наспред улице. Док их је гледала, мислила је на одраслост, како се сваки део мења, расте. Зачудила се откуда је то исте боје као и њене. Један се окренуо, Милан, он је други разред, отпљунуо је и дрско насмејао крезубим осмехом: „Ви, девојчице, то не можете!“. Окренула је поглед, Слађа и Биља су се отимале око безглаве лутке: „Ја сам мама!“ „Не, ја сам!“, тло се заљуљало и нашла се на земљи, у прашини, подераног колена. Једна рука јој се примакла, опипавала јој рамена и већ се нашла у нечијем наручју.

Седела је на клупи тешко дишући. Милан јој је наилазио из супротног правца, мусав са рукама у џеповима. Ишао је средином, праволинијски... Није му промакла банана која је лежала поред девојчице. „Шта радиш?“ Погледала га је испод трепавица: „Ништа“. „Одакле ти банана?“ „Донела ми је вила“ Милан је завукао руке још дубље у џепове и шутирао каменчиће, а очима је вребао банану: „Дај ми је!“ Она је невољно погледала банану и тихо рекла: „Узми је сам.“ Није му требало рећи двапут, зграбио је банану и потрчао. И док се на трен завијорила њена плава сукњица од силине његових покрета, већ је нестао иза кућа. Осврнула се око себе, задигла сукњицу и пустила један дуги млаз чији је жубор заглаушило звоно које се чуло у даљини. Гледала је у тај млаз и руком равнала наборе на сукњици, мислила је како њеном и без лука дужем млазу, треба само пронаћи место где ће се издужити и бесконачно тећи. Задовољно се насмешила и полутрком кренула кући.

Мајка је прала суђе, није је ни погледала када је ушла. Баба је седела иза њених леђа, у руци је држала тачну са шољом непопијене кафе. Ништа није разумела, а гледала их док наизменично причају. Није се осећала делом те симбиозе. Тихо је села поред њихових ногу и шишала луткама косу. Желела је да се тако јако разболи и умре.

Клали су свињу. Жене су се ускомешале носећи посуде из којих се пушила врела вода. Девојчица је седела крај прозора и све то гледала. Два јача мушкарца држала су свињу за задње ноге док се она ритала и скичала. Била је то врло велика, дебела свиња. Један крупни мушкарац у плавом прљавом мантилу, шчепао ју је за уши, снажно ударио каменом у главу како би је ошамутио, па затим прешао великим ножем преко њеног врата. Отео јој се последњи крик који је раздерао само небо. То је било све. Крв је густо потекла у некакву лимену посуду у рукама комшинице. Окренула се од малог прозора и погледом тражила нешто у полумрачној соби. Дошла су деца из комшилука. Хтели су да се играју свињокоља, али, нико није хтео да буде свиња.

Изашли су напоље да гледају. Свиња, обешена за задње ноге висила је док је из ње капала густа крв, кап по кап, кап која би се распрснула о лимену посуду и правила ситне пеге на зидовима посуде. Онај мушкарац што ју је заклао, отпио је пружену чашицу и окренуо се свињи и почео пажљиво да јој струже длачице. „Тето, шта то раде свињи?“ „Чисте, душо. То није свиња, то је вепар, хаха...“ Пас је залајао и сви су се окренули да виде ко то долази, а девојчица је гледала у лешину која се лагано клатила на летњем поветарцу док на њу весело слећу велике зелене муве.

Ишла је за бабом која је носила лимену посуду и штап, спотицала се док су се сомотске фалте њихале пред очима, понекад би у оку заиграо омот у коме су била црева. Чинило се тада да ће их са гађењем бацити, али баш тада или би прозујао који лептир или би какав цвркулт провирио кљуном лепог летњег дана. Стале су код чесме, баба је развезла омот и полако вадила једно црево, гурала штап у отвор, гужвала кожу црева када би штап наишао на отпор, а са друге стране је изазила фина полусува тамнозеленкаста каша. Раширених ногу и савијених леђа, наднела се баба и испирала црева. Каже, доћи ће један човек да направи кобасице да имају за св. Илију. Поред чесме жуборила је мала речица. Девојчица је стајала наспрам ње и гледала у једну огромну бетонску цев која је је држала мост. Сунце и сенка су се додиривали на метар од њених ногу, ситне рибице пливале су у бистрој води. Било их је толико, да би када би прецизно пружила руку, могла би ухватити бар једну, сићушну...

„Кобасица од свињских црева пуњена сукрвицом и млевеним месом. Снајка, је л' имаш бибера?“

Девојчица је стајала наспрам себе, није знала на коју страну да се окрене, у руци је држала белутак. Отац је уносио дрва, мајка се врпољила тражећи бибер и просипала нешто алеве паприке по поду... Напољу је ромињала фина летња киша.

Сви су седели за столом, пили ракију и вино, а масна тепсија пуна исецканих масних комада гледала их је беоначама од масти. Осетила је врелину у горњем делу леђа. Врат ју је боло. Под некаквом тежином је почела да се смањује, а ствари су попримале безличан облик од магле у угловима очију. Звуци су се губили у далеке одјеке. Наједном, нашла се са рукама пруженим увис огромног црног зида тепсије и грабила до

паса натопљена у свињској масти, топлој... Гушила ју је презасићеност и стварала мехуре у мозгу. Панично је гледала комаде мртвог меса разбацане око себе, и онда ју је тргло гађење у стомаку.

Била је опет изнад тањира, цела и довољно велика. Баба јој је плуснула једну овећу кобасицу у тањир. Тачкице масти испрскале су је по рукама. Он је обрисао дланом маст са браде. Пињила је у кобасицу, узела виљушку и нож и снажно зашкрипала по тањиру. Секла је комад по комад, сва занета, али када је лицу примакла виљушку са комадићем, беспомоћно се осврнула око себе и избацила горку жућкасту течност у сред тањира, а и мало по једном делу тепсије.

Те вечери је имала халуцинације од високе температуре.

„Све што видиш, тренутно јесте оно од чега се удаљаваш. И када гледаш тако уназад, треба да се радујеш што ти се живот десио“, говорио је човек у црном оделу забрађеној стрини чије су груди, прецизним временским размаком, једно одскакале једна од друге под тежином испрекиданог јецаја: „Е, шта је човек данас, ништа је човек!“ слушала је разговор док је тако седела крај прозора. Гледала је људе који су се врпољили, одлазили и враћали. Сви су имали озбиљан израз на лицу и када би погледали једни друге, патетично би развукли усне у нешто слично осмеху. Човек у оделу је отпијао из мале чашице, крајичком ока би крзао стринине груди и благо је тапшао по руци: „Удаљавају се у сваком моменту. Умиру пре но што су стварно мртви. Крећу се тако као биљке без свести о животу. Једу и ходају, спавају, а не сањају. Буде се, ходају и једу. Данас, сутра, већ су мртви... А ти, снајка, треба да живиш. Проћи ће и ово. Млада си, деце немаш.“

Девојчици се чинило да је мртав човек највише жив. Само о њему причају.

Једни су говорили да је умро величанственом смрћу, други негодовали. Али, никада нису сазнали ко га је убио, нашли су га расцопане главе, претпостављају да је камен у питању, али ни камен нигде нису нашли. Лежао је тако у трави сатима, око њега су се сјатиле велике зелене муве, панталоне му биле раскопчане, а уд у ерекцији. И, то је све.

„Сутра постајем ђак првак“, помисли девојчица кад је бацила онај мали белутак који је одскочио неколико пута о дрвени ковчег.

Аниме

Сетих се оне чувене сцене из „Брајановог житија“, када Брајан приповеда, сви ћуте и збуњено слушају, а један из гомиле виче: „Ја нећу да будем различит!“

Управо је то оно што људи желе, да буду баш тај лик из гомиле, да својим делом говоре како не желе да буду исти.

Дакако, са оваквим ставом било је подоста људи које сам знала. Било, кажем, јер временом ишчезну и постану обични, па свакакви и онда једноставно нестану. Пре неки дан, купила сам новине. То, наравно, и

није мој обичај, али хтела сам да прочитам нешто о последицама земљотреса. То је баш актуелно ових дана, а телевизор ми је црко. Помислила сам како мора да се деси нешто безвезно, једна лоша ствар призива другу.

И, тако сам случајно видела у новинама читуљу. Наиме, јуче сам спустила чашу на новине. Када сам је подигла, влажан круг се оцртао на папиру тако да је била заокружена слика једне моје давне познанице. Нисам могла да верујем. Милена! Како?

Цели дан сам само гледала у једну непостојећу тачку. Данас сам се мало прибрала и дошло је до неизбежног; опхрвала су ме сећања на њу.

Упознале смо се једног тмурног јесењег дана, падала је ситна киша. Требало је да се нађем са Петром и његовом другарицом. Петру је нешто искрсло и није се појавио, али Милена је ипак дошла. Била ми је тако другачија. Држала је жути кишобран у руци, а одећа јој је била црна. Фризуру није имала, бар не оно што зовемо фризуром, коса јој је разбарушена, заправо увек је таква била и увек је носила црно. Попиле смо кафу у првој кафани. Добиле смо и ратлук на шта смо се обе насмејале. Видело се да не посећујемо таква места, али отад смо се месечно налазиле у тој кафани и пиле кафу. Нисмо пуно причале. Заправо, никада се и нисмо упознале. Ништа о њој нисам знала нити она о мени. Бар не оне обичне ствари типа коју боју воли, када је рођена, када је изгубила невиност, коју музику слуша, шта воли да једе, коју позу воли у сексу... Обично би ћутале и гледале једна другу. Милена је волела да прави колутове од дима. Увуче тако дубок дим и прави мале плаве колутиће. Пријало ми је ћутање са њом...

Једном ми је причала о свом сну. Сањала је да ју је Петар угризао за брадавицу и сутрадан ју је страшно болела. Ишле смо и у WC да видим „трагове“, уистину их је било.

Те ноћи сањала сам врло чудан сан: Милена је возила некакав камион и зауставила се испред моје зграде. Тако је снажно трубила да сам се пробудила. Осећала сам нелагодност због мрака и тишине. Целу ноћ сам пробдела, али се нисам мицала. Пред јутро сам некако заспала, али када сам се пробудила, осећај утрнулости није ме напустио. Нарочито су десну ногу „нападали мрави“. Жеђ ме је нагнала да се покренем. Подигла сам чашу са новина и на моје запрепашћење, у отиснутом кругу ничега није било — само белина! Где су нестала слова и Миленина слика, као да се ништа није десило. Позвала сам Петра са којим се нисам чула месецима. Нико се није јављао, а он је био једина моја веза са Миленом. Нисам имала идеју кога да питам за њу. Узнемиреност је све више расла у мени. Покушала сам да се исцрпим дугом шетњом.

Нашла сам се на ивици шуме. То ме је збунило зато што сам тај крај прилично познавала. Никада ту није било шуме. Да л' може шума најједном да иждигла? Све је тако невероватно. Радозналост ме је придобила и зашла сам у шуму — и као да сам се нашла у неком новом свету, много мрачнијем него што је уобичајен.

Маријана Николајевић је рођена 20. априла. 1978. у Бору. Студент је Филолошког факултета у Београду. Пише приче, есеје, приказе. До сада је објављивала у *Свескама*, *Think Tanku*, *Балканском књижевном гласнику*, *Авантири*, *Књижевном билтену Црњански* и др. Заступљена је и у зборницима: *Два светла* (СКЦ Крагујевац, 2001) и *Упознавање домовине: The Best of Kišobran 2*, (приредили Бранислав Димитријевић, Јелена Радовановић-Kuckler, Ана Јанковић, Vägskäl, Лександ, Шведска, 2010).

Корачала сам све дубље и дубље, а она је бивала све мрачнија и мрачнија, све гушћа и гушћа, а тако је и мој ход бивао све спорији и спорији. Гране су ме гребале по лицу и рукама. Наједном, потпун мрак, а дрвеће као да налеће на мене. Да ствар буде апсурднија, ослепели су ме фарови камиона али, ипак сам ходао у њиховом правцу – ка чистини. Милена је тако снажно трубила из њега.

Отворила сам очи и видело је испунио мрак. Пекли су ме неки делови лица и шака. Одвукла сам се до купатила, упалила светло и у огледалу се указао Миленин лик уместо мог. Лице јој је било изгребано. Дотакла сам се, а огледало је и даље пројектовало њен лик и свеже огреботине. Умила се. Лавабо је био испрсан бледорозе водом. Мешавина крви и воде. До јутра сам шетала од зида до зида као пантер у кавезу зоолошког врта. Шта ми се дешава? Почела сам да лудим!

Опет сам звала Петра, није било одговора.

„Добар дан, комшинице!“

„Добар дан!“, гледала сам непознату жену пред вратима мога стана.

„Да ли је код вас све у реду?“

„Да, зашто питате?“, покушавала сам да се досетим да ли је знам. Ипак, назвала ме је комшиницом, требало би да познајем људе из мог окружења — и познајем их, али њу као да никада досад нисам видела.

„Зато што већ неколико ноћи чујем чудне звуке који допиру из вешег стана.“

„Какве звуке?“, подилазили су ме жмарци.

„Па, као неко труљење. Јесте ли сигурни да је све у реду?“, гледала ме је сумњичаво.

„Ја заиста не знам о чему Ви...“ несигурно сам промрљала и залупила врата.

Поново сам звала Петра. Огласила се телефонска секретарица: „Добили сте непостојећи број, позовите службу...“

РЕЧ-ДВЕ, ПА ТАЧКА

Афоризми

- ~ Благо онима који умеју да напишу афоризам од једне речи!
Они знају шта је увод, разрада и закључак!
- ~ Грађани више немају пара за појединачна гробна места,
па је зато све чешћа појава масовних гробница!
- ~ Док се свет развијао у свим правцима, ми смо се развијали само у стрелце!
- ~ Државни апарат је превазиђен и спор. То треба све прикључити на струју!
- ~ За десет година радног стажа добио сам златник са ликом друга Тита. За 20 година – 60 одсто личног дохотка. За 30 година – отказ!
- ~ Моле се грађани да уредно и на време регулишу своје обавезе
јер више нема шта да им се попише!
- ~ Научио сам целу азбуку. Дајте још!
- ~ Ово сам писао седећи, а можда ћу после и да одлежим.
- ~ Отићи ћу у бели свет! Да радим на црно.
- ~ Партизански курири су били често гладни, па су морали да једу писма!
- ~ Пишем претећа писма уредницима. Нека бар чита полиција кад не могу читати оци!
- ~ Скупштина је прихватила новог мандатара. Кренуло се опет од нуле.
- ~ Да је мој деда им`о кондом, не би ме сад ћале злостављао!

Рајко Мицин

Пало ми је на памет да се опет погледам у огледало, о Боже, хвала ти – стара ја! То ме је знатно орасположило и охрабрило да изађем мало на ваздух.

Све време сам размишљала о Милени. Да ли је она заиста мртва или је то била халуцинација? Унутрашњи слајдови пројектују њене слике. Нестварне су, па се питам, да ли је она заиста постојала или сам је ја измислила. Али, то је готово немогуће. Након следећег виђења са њом, непосредно после оног са сном о Петру, жалила ми се да јој је цела дојка поплавила. Опет смо заједно ишле у WC и показала ми је. Модроплава, а брадавица је била црвена попут крви. Свако следеће виђење започињало је уобичајеним ћутањем и новостеченим ритуалом где заједно идемо у WC где ми она показује како се модрост шири њеним телом, а брадавица мења боје – зелено-жута-црвена. Кад јој је и врат поплавео, престале смо да се виђамо. Ја сам и даље долазила сваког месеца у одређено време, али ње није било. Временом сам одустала. Прошле су године, почела да заборављам, али не сасвим.

Моје размишљање се распршило звуком сирене. Велики камион био је тик испред мене, затворила сам очи.

Када сам их отворила, видела сам кроз некакав прозор крупне пахуље снега. Ушла је једна непозната жена у белом, погледала ме, а затим изашла. Придигла сам се и посматрала собу. У њој је било још неколико људи, сви су мирно лежали, спавали. Убрзо су ушли човек у белом мантилу и иста она жена.

Он ми је пришао и обратио се:

„Преживели сте тешку саобраћајну несрећу, били сте у коми, месецима ...“

„Који је данас датум?“

„23. фебруар.“

„А сати?“

„15.15.“

„Закаснила сам.“

„Закаснили сте? Сећате ли се свог имена?“

„Да, ја сам Милена.“

„Не, Ви сте Петар Петровић, тако Вам пише у личној карти.“

Јелена Радовановић, Брауншвајг, Немачка

„Крај маскенбала“ и друге необјављене песме

КРАЈ МАСКЕНБАЛА

Кад те смрве:
тржни центри
туризми
погребна предузећа
обданишта гробља
цвећаре људи излози
циганмале кредитне картице
породилишта људи
саобраћај будилник
људи деца салони намештаја
људи људи људи
град семафори поштанско сандуче
новине паркови вести
цркве људи рођендани интернет
зоо-вртови банке супермаркети
људи шминка пакет-аранжмани
у преткоморе срца потрпаћеш све те туге
тушта је то и тма
и ђиха ха забраздићеш самцит сам
странцима знан
ближњима стран
немушт као коњ
крњ као пањ
ражцараћеш те очаје
стрпаћеш их у мамузе
оседлаћеш бес
ено га њишти у обору годинама
зајахаћеш га
нахранићеш пиљевином љутње

струготилама страха
обујмићеш то чудовиште
цимаћеш узде самцит сам
оборићеш га разуларено
слуштићеш му маску
смрвићеш га истином
доста је вала топотало по теби.

АЉКАВУША

Лења ли сам жена –
кићанке прашине коте се по ћошковима
све више мрва по поду крчка
мрзи ме да пајем паучину
пуштам је да виси као нежне огрице
разбуђала сам се од чаме
проћердавам поподнева лежећи
бројим муве мрље зјала
урушавам рутину
шчепале су ме мрза и фјака
жваћу ме и мљацкају из канци
смрдим као пума у кавезу
распустила сам косу
гајим обрве цикљам нокте
једем црно испод њих –
мрзи ме да кувам
киселим се у сосу самоће
чекам час великог спремања
чекам излазак сунца залазак сунца
чекам тај рески зуј из сржи срца

кад ћу да ђипим из кревета
отресем прашину са себе
оперем сећање проветрим срце
исполирам све речи које још треба рећи
почистим срчу бола
изрибам прљаву прошлост
устанем углачана сјајна и чиста
и блеснем као нова кућа
без ентеријера и историје.

НЕРОТКИЊАМА

Препознају се већ
тек очима онако немужте
живе закопане у својим оклопима
на жици лудила оне нормалне ходају
насмејане дању
згрчене у знак питања
у својим ноктурналијама
у кревету као у хумци
оне религиозне оне богохулне
фанатичне вазда
оне од наде од снова од незнања
јадно поносне
робиње биологије
слушкиње суровог времена
празне махуне на сувој земљи
лепе и мутантне
ретке као кржаве наранџе
губе ево разум у такту
овулације менструације пенетрације
дижу главу из бурета туге
хватају се за руке
праве круг око овог
пренатрпаног света

и урлају у свемир
све до самог
глувог Бога.

ПОХВАЛА ПРОСТИМ РУЧКОВИМА

Ајде драги доста је било –
кад прочепркаш те претке у генима
и ражцараш трансилванијска сирота племена
иди испечи нам јаје на једно око
па на друго
па да прогледамо
да побацамо керефеке луксуза
и обести
да умесимо крцкаву проју
без ишта просту као срећа
да умутимо качамак
учваримо сир
влашки стари бели
бритак као јед
слан таман као сузе
од упрженог лука
хрскавог као наши додири
нарендај нам рен
да штипа као речи
па изнеси папричице обелолучене паклене
љуће као наша свађа
расеци и парадајз као што умеш моје срце
посоли му сочном ране
направи ми зазубице простом гозбом
посади ме за сто измири нас
разуздај ме узми ме
као редак зачин
са трпезе наше скромног изобиља.

ПОСЛЕ ТОГ СНА

Устанем
а оно
кавез ребара отворен
срце већ искочило
ено га бубри по поду
бубња по степеницама
чује га цела зграда
а по соби се страст прострла из мене
цури између ногу из уста
из ушију се плези
клизи кроз зидове плави собу
хоће напоље
па сакријем набрзака срце у деп
смотам страст као саг
изађем у гунгулу кад тамо
чудо једно
људи све неки смирени и срећни
шетају са срцима на месту
а моја страст почне да се одмотава
грлим туђу децу хватам мачке
одлазим у зоо врт да мазим магарце
топоћем улицом проћердавам дан
гутам град испомераних органа
вежбам заборав тренирам реалност
чекам да прође рок трајања тог сећања
да испариш из синапси
одћарлијаш из мојих ћелија
чудовиште величанствено
језгру моје среће осовино мог очаја
чекам те у заседи једне ноћи
само ли ми још једном претумбаш анатомију
распршићу те у јутро
увежбавам амнезијом буђења

ЕМИГРАНТ

После печалби и путештвија
светом самлевен свим
дражима ширине сморен и ситан
иде кући на исток.

У поподне у септембру
спусти жалюзине тек
да сунце нацрта решетке по зиду
у тој ћелији среће
гледа плес паукова
слуша крцкање плакара
тишину прашине
склупча се у мук
распростре те мирисе по сећању
као шарену понављу

осмехне се таваници
или јој заплаче свеједно
буде романтичан
брига га ту је сам
смири се заспи потоне
то је његова стара соба зна
једина битна топографија у свемиру.

БАЛКАНОИД

Ево ти и шљиве и њиве блатњаве
на поклон ти ове суве клисуре
носи се ти са овим црним шумама
опевај те пусте гудуре
узми чак и ово море чаробно и грозно
те обале носталгије пуне медуза мржње
дави се ти у овим рекама

и свим зеленим одсјајима
на ти ове страшне планинчуге
носи и пашњаке сочне са стадима и крдима
носи и смеће историје
блатиште прошлости
крв векова
понеси и ове људе
дивље и дивне
племена ова закрвљена
и све њихове грдне ми градове
и ишчашене религије
стрпај у исту врећу и детињство среће
и младост ратова
носи најзад све кабасто и тешко
на поклон ти цео балкан
неотесани балван
носи га најзад носи
ја више не могу
да га гледам.

ПОПИС

Пун је месец.
Има пуно људи.
Чаша је пуна.
Ти си пун себе.
Пун је сат.
Ја сам празна.

МЕДИТЕРАН, МЕДИТЕРАН

Кад у напрслој цркви стара змија запалаца
одрониће се по небу звона
распрштаће се у сунце прхко јато
откотрљаће се мандарине низ скалине

прснуће крв парадајза по тргу
цаклиће се слане маслине на столовима
под олеандрима у лудилу куцкаће цврчки
падаће смокве распукле у крило
и седећемо под набреклим гроздовима пергола
кад штрцнуће срж из наровог срца
и расцветаће се сисе презрелих жена и
заклепетаће сандале и лепетаће хаљине као једра у
бури
древни мермер зазвониће врео
а котвиће се бродови и жамориће пјаца
и плесаће веш благи танго југа
и море ће да се угиба од риба
и мреже биће све теже
кад засијају јарболи у јари
и падну у црвени сутон палме и живот
спустиће се вече феште и страсти
у ноћ сласти и карневал обиља пре него
у јутро дођу Цигани да скупљају смеће
са охолних плажа белих Латина
кад на пустој пучини само црне руке
са склепаних сплавова
вапиће ка лажном рају.

УЗАЛУДНОСТ ПРОВИНЦИЈСКОГ БУНТА (ПОСВЕЋЕНО АФИНИТЕТУ ПРЕМА АФРИКАТАМА)

Буђам у кућу
у цак ове чаме
а оћу да цврчим срцем, да зазвечим чудо
цаба ми овде овај чекић у зубац
цаба овај црн трнац што чучи под језиче
ког ту да дотиче то биберче
што ћипа из моје кљунче

ког ова реч к'о звечка
кад падне ноћ и чађ у овај скучени ћепенак
све за ђабе
ево већ сви зачуђени што сам залуђена
што ржем и режим к'о џукче
кад у чопор сваком живинчету што штрчи
закаче без да жмирну неку боцкаву значку.

ПРИЈАТЕЉИМА, ИЗ ЕМИГРАЦИЈЕ

Где сте били
кад прсло је срце као згњечена купина
кроз светла метропола кад
ходила сам са бунаром у грудном кошу
смождена ноћи
у пустињи мноштва?
Где
кад сецкале су ме ситно
маказе страха на танке ресе
у језгру лета кад дрхтећи сам стала
у језу сенке готских катедрала?
Где
кад морила ме жеђ сувог језика
кад за реч ситну или познат глас
на трговима градова таштих
газила сам странцима сенке
А где
кад и чама и ноћ капале су као смола
са сводова страних соба
кад кроз кулук свих несаница
и пука кап радости шикљала је увис
из мрачних комора срца
без сунца бедна клица тек трица
и искра смешне среће прхтала је

као кржљава птица
у ткање ноћи туђих улица?
Где сте били
где сте
где

БУДИ МАГАРАЦ

Смотај ћутке свој свемир као саг –
само ти знаш боје
свих густих чворова очаја и среће.

То ћилимче на жилава леђа тури
у бисаге као и све сараге
закасај у свет вижљаво живинче
све за својом сочном травом.

Тражи у трњу ту бобу среће
убоги бисер радости у драчу
а кад те бич недаћа салеће
зањачи у ноћ на пустом брвну
хрипај на месец
искези зубе звездама
укипи се јак и сам
прострижи ушима то што слушаш
звизни копитама гониче ума
ни мацац бандоглав пред охолом силом
уједи руку која ти кожу дере
обрсти јој шибу
и шупљу шашу будалаштина растреси
тињај свој инат
никад кротак
њачи своју пркосну ћуд
пргаво пиргаво биће племенито.

СУМА СЛОБОДНОГ УМА

Скучиће ти ум још од првог плача
сабиће га као тесто у тесни суд
доћи ће друштво са оградом од драча
да оправда громко душебрижнички сав труд.

Опасаће те тиранијом рутине благо
обући ће те ћутке у униформу масе
снагом једноумља, поносом родне расе
религијом, традицијом, умишљеношћу своје класе
тесаће ти мисли како год им драго.

Отегнуће се школа и књишки сав јад
конфекцијска знања и привидни склад
све клупе досаде и живота смишљен крој
где удобан и свој нећеш да се скрасиш
јер слобода је смешни кип и скучен је ћошак ума
и збир питке памети само инфинитезимална сума.

Тек мисли и снови слобода су сва
убого море у кршу оштрог стења
светле синапсе у кашу сиве твари
ту само сва су твоја врења
где праћакају се мисли увис дрске
као скуше склиске
ту прскају капи бистре свести, перле сјајне ниске
и муње ума у тој води бљесну
и љесну се речи које ћутиш као шкољке
у које су затворене
све твоје тихе бољке
чисти и без лажи подводни један свет
срж твог срца
пећине твојих тајни

у чиоди мозга сав твој живот врца
из тог језгра само врела лава штрца
негуј ноћу ретке те корале
и со и кристале своје мале увале.

ОПТУЖУЈЕМ

Ружу младости дрчно сте нам стргли
и суву мрву вере очас оповргли
латице покидали, трње избрусили
нерве и синапсе апсурдом умрсили
жрвњем мржње дрчно сте се прсили
мозгове бесмислом у житку кашу згњечили
очи пуне крви ка кроткој маси бечили
крвави качамак вешто сте умутили
да тупи пук кусаће га зналачки сте слутили
ружу младости рекох чупали сте кукама
у туђе земље силом је пресадили
у екстази крви дичили се брукама
племена истог језика зверски сте завадили
лепу земљу лажи занавек огадили
оргије насиља весело окадили
да своја сува муда на нама би ладили
наше руже сад су мрачне и пун је трња жбун
рачваст ти је језик и зуб отрова још пун
накоте змијски премазан си медом
над балканском клоаком, олошом и бедом
шепуриш се неписмен врлим својим делима
гангрено намирисана у скупим оделима
од живота рашчепрка буњиште
од плодне земље љубриште
од баште младих година можда оста суви драч
тек у бодљама нашег ружичњака
поломићеш свој мач.

МАЛА МОЛИТВА

Између Твојих прстију
са неба висим
само на нити голе наде
као ћопави паучић
у ћепенку Твоје васељене
молећи молекул зрна милости

услиши Вишњи услиши

ТУГА И ЊЕНА МАСА

Узми оштру коцку од ове собе
наспи у њу катран снова
покупи и металне шипке мојих мисли
армирај њима бетон страха
побацај на све грумење речи
неизговорене иком
све потпали угљем ноћи
поспи на све то пешчано зрнце наде
положи ме у кревет
стави ми све то на груди
и пусти ме тако да спавам.

Рођена у Бору. Живи и ради у Немачкој. Преводи поезију и прозу са енглеског и немачког језика. Налази се у међупростору истока и запада.

Објављене књиге поезије:

- *Повремени йрекиди са зујањем*, Градска библиотека „Владислав Петковић Дис“, Чачак, 2000.

- *Сийне изнујирице*, Бранково коло, Сремски Карловци, 2002.

- *Цибра*, Бранково коло, Сремски Карловци, 2006.

Награде:

- Дисова награда 1999. године за прву књигу песама,

- Бранкова награда Друштва књижевника Војводине 2001. године,

- награда „Књига године борског аутора“ Народне библиотеке Бор 2003. године,

- две прве награде Универзитета у Брауншвајгу, Немачка за поезију писану на енглеском језику.

Горан Миленковић, Народна библиотека Бор

Три мртве жене (биографски прилози)

Сапуни, кифле са сусамом, власац, маказе за шишање украсних ограда, маринирано воће, карфиол, кесе за смеће, кефир, кромпир-пире, асурица за плажу, украсни папир са врпцом, убруси, водица за испирање уста, чоколадне кугле, лимун и кухињске таве. Мртва је. Девојка је мртва. Сада је – мртва, земља, непосредна маса, универзална енергија, један од милиона небеских бића или нешто што имена нема. Истовремено, она је слика на градским огласним паноима, на олуспалим таблама с којих се труни папир и лепак. Гледам је тамо, међу свом том електроником, папирима, картицама, међу љутим девојкама – роботима које изговарају неку излизану, од употребе уморну фразу и нескромно се смеју, међу црвеним корпама испуњеним млеком, вештачким бојама за колаче, црним чоколадама, пиринчем, то јест испуњеним великим инстинктивним трошењем живота – гледам њен неправилни раздвајање, њене велике испуцале усне које је прекрила најцрвенијим постојећим кармином, гледам њене велике очи, тужне очи, иза којих се грчи у завијуцима незграпног тела надолазећа, можда још давно најављена смрт. Гледам уредне нокте на једној мојем погледу доступној њеној руци, гледам фини набор на простој сукњи, гледам њен отворени новчаник у боји у којем је наслагана хрпица папира, гледам и видим нервозну потребу живота да траје, таложи се, буде фин, користан и смислен. Али, њен поглед је закован за нејасно шаренило иза стаклене преграде. А у њему је... проклетство, има ли смисла писати о њој... Гледам је, док јутром стојећи испред скромног огледала, на своје огромне усне ставља јарки црвени кармин, проверава у сопственим, за њу ни по чему важним очима да можда све то није неки ужасан али пролазан сан, гледам је како чува речи, како их негује, скрива, украшава (о, ни томе није баш вична...), за један једини, жељом освештани трен... Живот је проклето проклетство, јер ако тог трену није било, ако ничега сем равнодушног пролажења постојања крај ње није било... Напољу ветар помера сребрну крошњу.

Воз се креће поред реке, река кривуда у дну видика, воз пролази кроз стене, улази у тунел. У тунелу воз убрза, па затим успори. Бука је у купеу док воз јури кроз мрак. Када изађе из тунела, у возу је тише. Потом воз потпуно успори, на крају стане. Људи спавају, прозори купеа се не спуштају, не чују се гласови. Воз стоји у станици. Станица је све што се види. Огромна зграда, напуштена зграда мале станице, негде међу стена-

ма, висока зграда, прозори без рамова, рамови без стакала. Три колосека, крај којих је мала помоћна железничка гаража. Између велике зграде са очима од прозора и мале гараже, на шљунку који је давно стопалима утиснут у отврдло блато, једна жена расплетене косе, у хаљини и превеликом џемперу браон боје, раширених руку, игра, пева и смеје се. Она игра, пева, смеје се, сама са собом, она се окреће око себе. У возу је тишина, људи спавају у купеима. Станична зграда, огромна четвороспратна, као из злог сна, са ко зна каквим рупама, пролазима у себи. Окреће се око себе, раширених руку. Збогом, свете. Збогом, путеви света. Збогом, мајко. Збогом, брате. Збогом поштару, који није доносио писма. Збогом школским успоменама. Збогом, драги. Збогом правилима, условима, нормама. Збогом, надзорнице на једином мојем послу. Збогом, другарице, више се не сећам – јеси ли ме или ме ниси бар мало волела ... Збогом, једино моје, одвратно, ружно, немогуће, несносно, незамисливо, нестално, зло, људско племе.

Горан Миленковић (Бор, 1973), библиотекар Одељења посебних фондова и периодике Народне библиотеке Бор.

Радове објављивао у *Леттојису Майице српске* (Нови Сад), *Књижевности* (Београд), *Бележници* (Бор), *Књижевном листу* (Београд), *Нашем сива-рању* (Лесковац) ... и у више научних зборника.

Књиге: *Оглед о самосвесности књижевности* (Београд, 2010), приредио са Виолетом Стојменовић зборник радова о Ванету Живадиновићу Бору *ИЗНАДРЕАЛИЗМА: Ване Бор* (Бор, 2009).

Живи и ради у Бору.

У црквици старог манастира на истоку земље, у црквици у коју не може да стане више од десетак људи, стојим и слушам пој монахиња и искушеница. Свештеник стоји крај зида, држи богослужбену књигу у руци, и гледа у под. Монахиње поред њега, спуштених глава, затворених очију. Полусасушене у љубичасто и бело офарбане бабе које су до пре пар минута врштале у аутобусу уз изанђалу касету, такође погнуте. Све је ту погнута, нешто из убеђења, љубави, нешто из глуматања и исцрпљености. Понешто од лудила. Погледом лутам по људима, представама на зидовима, по сенкама што се виде крај позлаћених предмета, по денировској бради свештениковој. Лица монахиња су бела, строга, уоквирена црним платном. Њихови гласови су тврди, тачни и уходани. Сцене осликане бојама су класичне, страствене. Све као камен удара у под. Само она. Само она, лица заруменелог од предвечерње тоpline. Само она огромних очију, уплашена, ужаснута, жељна, бесна. Само она од зноја, од стезања вилица. Само она од ћутања, од отвореног погледа. Само она од црнине, од припадања. Само она, која ме гледа, мене који никако не припадам том свету који гледа у под, у нешто испод пода, у небо које с друге стране упире у тај под. И тако ја излазим, остављајући је њеној смрти. Како је само лепа била, та девојка, у том мирисном часу, у том зноју судбине, у том грчевитом часу, са тим својим очима које умиру.

Милен Миливојевић, Бор

Наши гости Шимо Ешић

Представљање заједничке поеме бољевачког песника Момчила Милошевића (који је преминуо пре три године, тако да није доживео објављивање ове књиге) и песника из борског Шарбановца, Живка Аврамовића „Посрћу вейрови црвени“, објављене 2009. године у едицији „Савремена поезија“ угледне издавачке куће Босанска ријеч из Тузле, била је повод да почетком фебруара ове године гост Народне библиотеке Бор буде главни уредник ове куће, Шимо Ешић. Овај афирмисани аутор дечје поезије (објавио је више од 20 књига песама, неколико драма и радио драма, заступљен је у бројним зборницима и антологијама, као и у читанкама и обавезној домаћој лектури за основне школе у Босни и Херцеговини) представио се својим стваралаштвом и одушевио борске основце млађих разреда на књижевној вечери у Народној библиотеци Бор и у основној школи у Шарбановцу.

Нешто времешнији Тимочани сећају се Шиме Ешића и као учесника манифестације „Млади мај“, која је крајем шездесетих и почетком седамдесетих година прошлог века одржавана у Зајечару. Са групом дечјих песника, Ешић је неколико пута гостовао у Народној библиотеци и у борским основним школама.

Осамдесетих година Шимо Ешић је био и један од уредника Књижевне заједнице „Другари“ у Сарајеву, која је објавила и књиге четворо борских аутора (Јована С. Митровића, Душанке Геочеловић-Андрејић, Бранка Стевановића Сабака и Милене Миливојевића).

Поводом овогодишњег гостовања Шиме Ешића у Бору и Тимочној крајини (том приликом је књига *Посрћу вейрови црвени* представљена и у Зајечару и Бољевцу), објављујемо песме из најновије књиге овог аутора *Како се црпа Сунце*.

ЗРНЦЕ СРЕЋЕ

Једном, кад сам дјечак био,
године – шездесет треће,
имао сам мало зрно –
чудотворно зрнце среће.
Стварно, не бих рећи знао
ко ми га је тада дао...

Живио сам са тим зрнцем,
мањим и од зрнца мака,
и био сам сретан, сретан,
сретнији од свих вршњака.
Све је било пуно среће –
на све стране – сунце, цвијеће...

Али једног сивог дана,
послије неке дуге кише,
ја осјетих, туго моја,
да ми зрнца нема више...

И одједном све потамње,
све поче да бива црње,
неста дивне чаролије –
мјесто цвијећа ниче трње!

Немах чиме бол да блажим –
пођох, тужан, да га тражим.

Обиш'о сам многа мјеста –
деведесет трећа, шеста...
Тражио сам зрнце мило,
ал' га нигдје није било.
Само некад, сјајем својим,
бљесну, да знам да постоји.

Све сам даље од почетка
и пут ми је стално краћи,
али још га тражим, тражим –
можда ћу га некад наћи.

МОМ ОЦУ ШУМУ СИЈЕКУ

Мом оцу шуму сијеку,
јер мени за кров треба,
над шумом све је више
плавих комада неба.

Мом оцу шуму сијеку,
дуб за дубом се руши,
он само замишљен хода,
отхукује и – пуши.

Застаје. Грли стабла –
бајаги мјери, а јеца...
Као да нису стабла,
као да су му дјеца.

Гледа највеће дрво,
тапше га к'о да ће рећи:
„Еј, растао сам с тобом,
а сад ће ми те сјећи...”

А сјећам се: дијете сам био,
а ти – обичан прут,
како сам над тобом бдио,
знаш ли кол'ко сам пут?!“

Ту отац нагло стаје
и окреће му леђа.
– Сине, запамти добро:
овуда ти је међа!
Мом оцу сијеку шуму...
Што јаче чујем јеку,
све ми се више чини
да ми то њега сијеку...

ЉУДИ И ПТИЦЕ

Чим човјек себи направи кућу,
уморан, али сретан до звијезда,
под новим кровом скупе се птице
и почну себи свијати гнијезда.

Сјате се врапци, па цијели дан
гнијезде један по један стан.

Затим голубови дођу, па гучу
и часком себи направе кућу.

Под стрехом, потом, брзо нарасте
гнијездо за мале, немирне ласте.

Има ли димњак још изнад куће –
госпођа рода ту свије пруже.

И кућу онда свакога јутра
лепет крила и цвркут буди,
па тако дуго и сретно живе
под истим кровом – птице и људи.

ШТА СВЕ УЈАК МОРА ЗНАТИ

Нисам хтио, што ћу крити –
ал' морадох ујак бити.

А шта значи ујак бити,
рећи ћу ти да знаш и ти.

Кад си ујак, мораш знати
зашто тата није – мати,
зашто расту брци тати,
због чега је магла – сива,
што на крушци нема – шљива?!

Ујак мора да се сјети:
зашто и слон не полети,
због чега је шишмиш слијеп,
шта ће коњу – коњски реп?!

Ујак мора све да схвата,
мора бити акробата –
и вјештине знати многе:
ходање на четири' ноге,
премет, колут, стој на глави
(и у соби и на трави),
мора добро и да скаче,
да мјауче и да њаче,
да рже и кукуриче,
и – да прича лијепе приче!

Кад мораднеш ујак бити,
све ћеш ово знати и ти!

Потпуно је исти виц
ако мораш бити – стриц!

Одлазак

Приредио: Милен Миливојевић

Слободан Ж. Ракић (1943–2010)

Слободан Ж. Ракић (Мали Дреновац код Алексинца, 15. 5. 1943 – Бор, 16. 4. 2010) завршио је Вишу педагошку школу у Нишу и Факултет политичких наука у Загребу и оставио видан траг као просветни радник, новинар и књижевни стваралац.

Радећи, најпре, као наставник у Бруснику, уређивао је школски лист *Јујиро*, а 1969. године објавио је и избор радова из овог листа под насловом „*Јујиро*“ за *јујира људске љубави*. Као наставник у борској Метовници био је иницијатор и уредник листа *Јасмин*, у почетку намењеног само ученицима Основне школе „Станоје Миљковић“ у Брестовцу, Метовници и Шарбановцу, да би убрзо постао лист ученика свих основних школа борске општине и био један од најзапаженијих у југословенској акцији „Тражимо најбољи школски пионирски лист“.

Истакавши се као вредан сарадник регионалног листа *Тимок* и учесник манифестације „Млади мај“, постаје директор Дома омладине у Зајечару. Одатле одлази у нишке *Народне новине*, а потом у борску информативну кућу „Штампа, радио и филм“, где је провео 20 година на разним новинарским пословима.

Био је иницијатор објављивања заједничких бројева *Борских новосићи* и *Барских новина*, општинских гласила братских градова Бора и Бара, а као главни и одговорни уредник *Борских новосићи* (са ове дужности је отишао и у пензију), дао је значајан допринос културном животу града, уређујући крајем деведесетих година и културни додатак овог гласила под називом „Трагови“.

Са пута по земљама Истока (Турска, Пакистан, Авганистан, Иран...) објавио је серију документарно и литерарно вредних репортажа у *Народним новинама*, а надахнут градовима и људима тог дела света, објавио је 1991. године књигу поезије *Була из Кабула*.

У зборнику литерарног стваралаштва просветних радника Југославије, *Од каишедре до Парнаса*, објављеном у Београду 1972. године, Слободан Ж. Ракић заступљен је песмом „Епитаф“: „Где сам био / нема ме / где ће ме бити / неће ме бити“. Стиховима је, такође, заступљен и у бројним зајечарским и борским зборницима: *Младомајске ситихойворине*, *Носе нас мајске воде*, *Певања Младом мају*, *Трагови несна*, *Од шебе до мене*, *У нама живои*, *Између шебе и мене*, *Lyrica pinus silvestris*, *Теби с љубављу*, у оба зборника *Добројџа Злојџа* Свесрпске књижевне колоније у Злоту, у зборнику *Глас њријашеља* Бранку Миљковићу, објављеном у Београду...

Као коаутор са Миодрагом Ђурђевићем објавио је и две монографије о основним школама у Слатини и у Злоту.

СТИХОВИ ИЗ КЊИГЕ БУЛА ИЗ КАБУЛА

*

Гавхар Шадазом
кондири од сребра
и димије од свиле
иду по воду
и по сан

*

Црвен је барјак на дому
Џамиљу би да удоме

*

Кад воде однесу домове
Авгани нађу другу реку
и на обали граде нови дом

*

Уморне молитве
у хору полеглих глава
Гола земља упија
капље гласова

*

До кандахарског јутра
ноћ је
мртва
свом дужином

ЦАРИГРАД

И џамија и минарета
и утврђења и бедема
и густих зграда

и још гушћих улица
и трговина
на сваком кораку
а Цариград
као да је
некуд измакао

*

Н. Б., Техеран, јануара 1975.

Цела јава подрхтава
у кораку и узмаху
једне танке Персијанке

ВЕЧЕ У ИСЛАМАБАДУ

Трну осмеси трговаца
чиле медљикави
мириси ашчиница
Мир улице
улази
у сан просјака

*

Да ли су
и сада
тужне очи
оних була
из Кабула

*

Пакистанци су ме
мрко гледали
носећи карабине
Авгани су ми
љубазно махали

пењући се на
шарене аутобусе
или спокојне камиле
Иранци су ме
уместо са „Салам“
поздрављали
са „Југослав“
а ја
четири године већ
никако да сазнам
јесам ли још увек тамо
или су сви они
у мојој соби

Жарко Пешић (1946–2010)

Жарко Пешић (Штулац код Лебана, 9. 1. 1946 – Бор, 17. 4. 2010) један је од најзапаженијих енигмата некадашње („велике“) Југославије, али је у једном периоду био и запажен борски песник, а почетком седамдесетих година био је и преседник Књижевног клуба у овом граду.

Песме је објављивао у часописима *Бакарна река*, *Развијак*, *Весели свей*, *Трибина младих* и *Бајдала*, заступљен је и у зборницима *Млади мај живи*, *Песма бакарне реке*, *Младомајске сјихојворине*, *Носе нас мајске воде* и *Lyrical pinus silvestris*.

СТИХОВИ ИЗ ПЕСМЕ БАКАРНЕ РЕКЕ

ПРАЗНИК

У мени се нешто дешава
У мени нешто као звер
Канцама решава битку са сунцем

Срешћемо се на улици
Између дланова
Које стварају погледи
И никаква медаља
Не може вређети
Као откуцаји душе
Где светковине не постављају
Границе снова

А не схватам, осећам
Истакнућемо исте заставе
Или помало заборављене речи
И ко може да ме убеди
Да ово нису наши суверени дани
А они који умеју да славе
Знаће
Данас у мени муња решава
Битку са сунцем

Срешћемо се на улици
Без наочара
И ватромет играчака
Подсетиће ме
Да можда нешто и у вама
Нешто као звер
Канцама решава
Битку са сунцем

РОЂЕНДАН ЛЕПТИРИЦЕ

Дође једном моја девојчица
као лептирица

и додирну ми дланове сна
Ја чух шкргут туге
и заболе ме ујед змије

Дадох јој петнаест свитања
корале и путање без повратка
Она рече:
Пружи ми длан
за моју ређенданску игру

Тога дана
дође тако моја лептирица
и дотаче дланове мога сна
Ја чух вриск светла
и њених белих крила
и сетих се:
Она је
заробљеница пламена била

ОКВИРИ СНА

Када челичне оквире
у пут претвориш
гореће немогући сан
згариште сећања
биће нам вечна храна
Пођи!
Чекају те оквири сна
Моји крикови
весници су моје смрти

На нашој стази

Драгољуб Ђуровић Ђуша

Стари Бор – сећања (одломак)

Нова колонија

После пешачког моста где се завршава Варош, могло би се рећи да почиње Нова колонија. Ту се наставља Нишка улица, идући тако до изласка из Старог Бора. Са леве стране ове улице је Борски поток, све до приземне куће, продавнице кафе „Бразилија“. До ове куће, са леве стране пута, нема кућа. Такав је случај и са десном страном Нишке улице, почев од пешачког моста, па до улазне капије школског дворишта. Него, да кренемо редом.

После пешачког моста, преко којег прелази Нишка улица, је велика кривина. Са десне стране је висока стрма стена. Изнад ове стене је 1937. године изграђена нова основна школа (постоји и данас – Основна школа „Вук Караџић“). О овој школи и осталим објектима са десне стране улице, нешто касније, у наставку. При уласку у Нову колонију са леве стране, налази се поменута кућа у чијем је првом делу продавница кафе, на велико и мало. Власник ове куће и продавнице је неки Драги Димитријевић. Звали су га „Бразилија“. Овај трговац је имао жену Словенку. Имали су сина кога су „из милоште“ звали Драгец (Касније, по завршетку Другог светског рата, завршио је војне школе у ЈНА, радио као официр у Словенији и пензионисан је у чину пуковника. Према његовој причи, када смо се видели 1991. године, нова словеначка власт, након распада СФРЈ, понудила му је да се активира, као и чин генерала у новоформираној словеначкој војсци. Мислим да је ову понуду прихватио.).

Идући даље у другом делу ове куће, налазила се радионица, односно – електромеханичакрски сервис, власника Боре Гајића. После ове куће је мала празнина, затим је једна већа кућа са терасом изнад Борског потока и сутереном, у којој је живео власник Алекса са супругом Сидом. То је била, за оно време, позната кафана „Балкан“, чији је власник био поменути Алекса. Тераса ове кафане ослањала се на стубове. Са терасе се могао видети један део Вароши. Ова кафана је имала и своју „летњу башту“ која је долазила скоро до Нишке улице. До ове кафане је једна велика кућа која је припадала Алексином брату (за њега се говорило да је био веома богат човек). Следећа кућа у овом низу је једна велика приземна куће са сутереном у којем су живеале породице, власника горњих радњи. У првом делу ове куће је бакалска трговина, а у другом делу је продавница са радионицом за сервисирање бицикала. Власник ове продавнице и сервиса, био је познати трговац Бора, звани „Маршал“ (надимак је добио зато што је био командант добровољне ватрогасне јединице која је тада постојала у старом Бору. Припадала је општини Бор. Ватрогасци су били униформисани, а њихов командант је био „украшен“ ширитима и гајтанима. Располагали су, поред лествица, црева, секирица и једном аутоцистерном за воду. Ова јединица је поред повремених гашења пожара у старом Бору, ор-

ганизовала и изводила показне вежбе из „противпожарне заштите“ на некој од зграда у Вароши. Ове приредбе називане су „велики кермес“.

Од поменуте сервисне радионице, лево се одвајала једна узана улица према већ поменутој берберници „Код Кечкера“. То је, у ствари, крај Скопљанске улице која спаја Нишку улицу, почев од „Ловачке касине“ до сервисне радионице за бицикле. Идући даље Нишком улицом, посматрано са леве стране, наилазимо на приземне куће, геометријски распоређене, у два реда, са помоћним зградама и малим баштама. У свакој кући живеће су по четири породице са више деце. Оваквих кућа је било дванаест, а биле су распоређене у два реда и биле су власништво Француског друштва Борских рудника. У овим кућама са леве стране Нишке улице живеће су породице борских мајстора и запослених у погонима ФДБР-а. Неке од тих породица којих се сећам, биле су: Стефановићи, Поповићи, Николићи, Петровићи, Илићи, Балаши, Србуловићи, Цепењори, Лисци, Радуновићи, Влатковићи, Вејићи, Мирчићи, Мијатовићи, Ђенићи, Воронцови, Стојановићи, Вуксановићи, Ђирићи, Милосављевићи, Комљеновићи, Ђурићи, Јовановићи, Гуалтијери, те породице Долар, Ваш, Малтез и други. На завршетку овог низа приземних кућа које су међусобно раздвојене уским уличицама, наилазимо на један празан простор. Нешто даље је једна већа приземна кућа у којој је радила једна кафана чији је власник био неки Нуркић (после рата је ту био Дом армије). Следећа кућа, такође приземна, била је такође кафана (касније названа „Криви оцак“). Нешто даље у овом смеру, налазила се једна велика кућа која је била ограђена високим плотом. Ту је живело, као подстанари, неколико породица: Миловановићи, Ђорђевићи и други. Од ове куће, па до другог потока (Савића поток) није више било кућа. Преко овог потока, у самој кривини, налази се зидани мост преко кога се наставља Нишка улица према излазу из старог Бора. Испод овог моста, са десне стране Савића потока, на неких педесетак метара, налазио се извор хладне воде, кога су називали „кладенац“. У то време, овај крај је био под шумом и високом травом. Служио је као излетиште за многе борске породице (данас је овде бензинска станица испод кафане „Пивница“ и продавнице „Врачар“. И данас овде извире вода, у продавници „Савремени дом“, а испод зграде „Дуплекс“). Толико о левој страни Нишке улице која пролази кроз Нову колонију.

Да би сагледали и десну страну Нове колоније, почећу поново од моста где се завршава Варош.

Полазећи од овог моста, посматраћемо објекте смештене са десне стране Нишке улице. Одмах иза моста налазе се стрме степенице које воде ка школском дворишту (капија са северне стране). Идући даље овом улицом, улазимо у велику кривину, изнад које се уздиже, неких тридесетак метара, стрма страна. Изнад ове „стрмине“ је велико двориште нове основне школе. Поред велике и модерне школе са спратом, у овом дворишту се, са северне стране, налази још једна велика зграда са приземљем и спратом, у којој станују учитељи са породицама (између осталих – Андрићи, Јовановићи и други). У школском дворишту, са западне стране (поред железничке пруге) налази се већа помоћна зграда (женски и мушки тоалет). У ову нову основну школу ишла су деца из Нове колоније и Вароши (у „старој“ школи остала су деца Бор-села, из Француске колоније и Старе колоније). Нова основна школа је коришћена, у вечерњим часовима, за рад занатске (шегртске) трогодишње школе. У овој школи, будући мајстори, стицали су теоретска знања и право да по-

лажу „мајсторске испите“. Ову занатску школу су били обавезни да похађају како шегрти из ФДБР-а, тако и шегрти приватних занатлија из старог Бора. У школу се, углавном, улазило са јужне стране. Из Нишке улице се издвајала, десно, према школи, једна кратка, прилично стрма улица (и сада постоји). Са источне стране школског дворишта налази се стрма страна која се спуштала до Нишке улице. Са западне стране школског дворишта пролазила је железничка пруга узаног колосека. Изнад пруге, на једном узвишењу, налазило се неколико сеоских приземних кућа. Поред њих су се налазиле штале и торови за стоку. Поједине куће из тог времена постоје и данас. Са јужне стране од „школског дворишта“, односно основне школе, налазиле су се, у три низа, око осамнаест кућа, са помоћним зградама (шупе и тоалети). У свакој згради су живеле по четири породице, односно у последњем реду и по осам породица мајстора и радника ФДБР-а. Свака породица је уз стан поред помоћних зграда имала и башту. Ове поменуте куће, са десне стране Нишке улице до железничке пруге, идући према западу, биле су прве куће Нове колоније које су припадале ФДБР-у. Од горњих кућа које су се налазиле одмах испод пруге, ишле су попречне улице према Нишкој улици. Ове попречне улице су одвајале по две, односно четири или шест кућа, зависно од тога колико их је било у низу. У овим кућама живеле су породице Матић, Миличевић, Потковац, Поповић, Цилић, Долар, Виденовић, Лападатовић, Митић, Димитријевић, Костић, Бирић, Ступар, Шовљански, Сологуб и други. Било је ту и више породица руских емиграната, као што су Висоцки, Пачковски, Курко, Чујко, Федајев, Јесков и други. Поред последњих кућа у овом делу Нове колоније ишла је једна доста стрма улица. Она је силазила са брда (данас Старо селиште) и пролазила је поред једне веће куће са приземљем, спратом и мансардом. У приземљу ове куће радио је „Подрум вина“, а на спрату и мансарди су живели власници Мирошевићи. Ова стрма улица пресеца пругу узаног колосека. Силазећи кроз Нову колонију, ова улица се спајала са главном, Нишком улицом, на оном делу где се са главном спајала и Скопљанска улица (ова стрма улица постоји и данас, на истом месту се спаја са главном Улицом Моше Пијаде код семафора, испред Дома културе – данас се зове Улица Бошка Бухе). У делу старог Бора, изнад кућа, најстаријег дела Нове колоније, пролазила је железничка пруга узаног колосека. Изнад пруге је неколико приземних кућа са великим баштама и помоћним зградама. Ове куће су биле приватно власништво више породица, од којих се сећам само неких: Милојевићи, Ђорђевићи, Стојановићи, Павловићи, Мирошевићи. Изнад ових кућа је „ледина“ која је ишла према брду (данас су на овом месту тзв. „Чачански солитери“).

Вратимо се поново у Нишку улицу. Од раскрснице, где се спајају Скопљанска и стрма Црновршка улица, са десне стране су поново приземне куће, геометријски разврстане са помоћним зградама и баштама, власништво ФДБР-а. У четири низа са по шест приземних кућа, у свакој живе по четири породице. Ове куће иду према прузи узаног колосека. У овом делу Нове колоније живе бројне породице мајстора и радника ФДБР-а. У то време, овде живе породице Аврамовић, Миловановић, Јовановић, Јончић, Илић, Бовдурец, Бенкман, Дролц, Милошевић, Првуловић, Марковић, Хаусец, Чујко, Лаловић, Дучић, Кох, Вучетић, Игњатовић, Бељавски, Ђурић, Кирхнер и други. У овим породицама има много деце, о свакоме од њих могло би доста тога да се каже, што би узело доста простора, зато за сада само о неколицини. Петар Вучетић,

голман фудбалског клуба „АЕСВ“ Бор (касније голман норвешке фудбалске репрезентације), Виктор Дролц, члан „Камерног оркестра“ у Бору, где је свирао хармонику, за време рата је био стални члан оркестра на Радио Монте Карлу, Никола Воронцов, технички директор Ваљаонице бакра у Севојну, Миодраг Чујко, први и дугогодишњи „Деда Мраз“ у Бору. Толико о томе.

Од последње куће, у низу кућа, поред десне стране Нишке улице је празан простор након којег је једна велика приземна зграда (срушена ове године, а налазила се поред Експрес-ресторана „Бакар“). Ова зграда је једно време служила као штала. Изнад ове зграде налазиле су се четири приземне куће, власништво ФДБР-а. Ове куће биле су испод пруге. Преко пута ових кућа је једна приземна кућа чији је власник Паун Златаревић. Од ове куће се раздваја пруга – један крак иде према Црном врху, а други наставља према Метовници. Наредна кућа, идући десном страном Нишке улице је велика спратна зграда. У овој кући, у приземљу, је кафана „Код три ружице“, власника Душка Стефановића. На спрату ове куће су просторије „јавне куће“ истог власника. Одмах до ове зграде је већа приземна кућа. У овој кући је пекара Саве Миленковића (у овој породици живе деца Тома и Биба. Тома је познати борски мајстор.). Породица Миленковић станује у другом делу зграде где је пекара. Идући даље, са десне стране Нишке улице, наилазимо на две куће, у једној живи породица Јовановић, а у другој породица Марковић. Од ових кућа, па до следеће, иде једна узана улица која пресеца пругу узаног колосека и води до једне усамљене веће приземне куће чији се власник презивао Савић. Преко пута ове улице, идући десном страном Нишке улице, налази се млин и велика кућа пекара Милана и Јове. (У овој кући су, за време Другог светског рата, живели браћа Милутиновић, касније познати фудбалери.) Даље од ове зграде, у наставку Нишке улице је већа зграда са спратом. У приземљу ове зграде је кафана „Аеродром“. На спрату ове зграде живе власници са породицама. После ове претпоследње куће, са десне стране Нишке улице, силази се стрмо према другом потоку, познатом као „Савића поток“ (породица Савић живи на брду, поред чије куће пролази овај поток, а они су били власници тог имања и потока поред њихове куће). Преко потока Нишка улица прелази преко зиданог моста и пење се у кривини према равном делу пута. Одмах по изласку, са десне стране Нишке улице је и последња кућа старог Бора: то је једна велика приземна кућа, са помоћним зградама и великим ограђеним двориштем, са шталама. У великој просторији ове зграде била је кафана која се звала „Код последњег гроша“. После ове куће, настављале су се ледине и оранице, којима се завршава стари Бор – онакав каквог сам га ја запамтио...

У Бору, 5. децембра 2004. године

(Крај)

Стеван Молнар, Бор

О Ласлу Лукачу

Једна од знаменитијих личности која је за време Другог светског рата била осуђена на принудни рад у борским радним логорима био је још један песник из Мађарске, поред Миклоша Раднотија – Ласло Лукач. Многобројни преживели сећају се познатог песника из тих дана. Он је умро на операционом столу лекарске собе у логору „Берлин“, у својој 38. години.

Због антифашистичких и прокомунистичких чланака у часописима *Зайад* и *Мађарска звезда*, Ласло Лукач је више пута затваран. Био је заточен у логору „Rhön“, тридесетак километара од Бора, од маја 1944. године. Пре него што је депортован у Бор, студирао је медицину на факултету у Болоњи. Говорио је седам страних језика.

О околностима под којима је умро сведочио је логорски лекар Бела Марија (Mária Béla), касније знаменити неуропсихијатар у САД. На основу његовог писаног налаза, Ласло Лукач је због акутног запаљења трбушне марамице пребачен у болницу у логору „Берлин“, где је, и поред стручног третмана, убрзо умро.

Његов политички истомишљеник, сапатник и пријатељ, сахранио га је на затвореничком гробљу у близини логора. Ендре Варга је касније испричао да је присуствовао Лукачевој сахрани и да је том приликом, у свом говору, нагласио да је Лукач био значајан песник.

Посмртни остаци Ласла Лукача, након ексхумације, сасвим сигурно су премештени на Ново гробље у Бору, у заједничку гробницу жртава осуђених на присилни рад у борским радним логорима током Другог светског рата.

Поред Улице Миклоша Раднотија, и једна улица у новоизграђеном делу Бора носи име Ласла Лукача. Ове две улице, назване по двојици мађарских песника, налазе се близу једна другој.

У последњим данима живота, када је већ предосећао свој скорни крај, Ласло Лукач је написао песму о смрти.

Прва и последња строфа (од пет) ове песме гласе:

Мртвацу је у гробу најбоље,
дирати га више нико неће,
стрвокоп и кукац сакрише га тамо,
да неузнемираван почива.
На врата од мрамора закуцати нико неће
ни иследник ни тамничар,
„Одселио се“, прочитаће само,
а трагати даље неће.

Лебдим... к'о честица у зраку,
бљеснем, па ме зачас нема,
до сутра још много је година
ал' и куси час да буде може.
Тридесет и осам, управо ми данас,
колико много! – некад бих рекао,
сад уздишем и питам немо,
зашто, о зашто тако рано?
(Са мађарског превео Стеван Молнар)

Владана Стојадиновић, Народна библиотека „Његош“, Књажевца

Времеплов вароши књажевачке и друге приче

„Судбина свих ствари је да ишчезну. Остаје, међутим, прича.“ Ова мисао Данила Николића у потпуности објашњава мотиве књажевачке библиотеке да покрене едицију каква је „Времеплов вароши“. Њоме може да почне и заврши се свака прича о вароши књажевачкој. Јер, заиста, ова варош, од три чаршије и на три Тимока, препуна је занимљивих прича о људима и догађајима који су обележили нека прошла варошка времена. Већина Књажевчана, па и уредници ове едиције, заљубљеници су у своју варош. Захваљујући таквим Књажевчанима, о вароши се одувек штошта писало и бележило. Понешто је и објављено, мало тога у књигама. У рубрици „Некад и сад“ о књажевачкој вароши писале су последњих деценија прошлога века *Књажевачке новине*, а 2005, у издању Дома културе Књажевац, изашла је књига под насловом *Књажевачком чаршијом*, коју је из обимних бележака Миодрага Милојковића–Мике Маљоза приредио Радиша Драгићевић. Срећом, било је још људи, може се рећи хроничара варошког живота, који су за живота прикупљали приче, па нам оставили своје белешке или, понекад и на срећу, и читаве рукописе. Оваква два рукописа пронађена су у заоставштини дугогодишњег директора књажевачке библиотеке, Бранислава Стојадиновића. Ови рукописи, као и сви остали до којих је уредништво касније долазило, одишу носталгијом за несталим варошким и грађанским амбијентом. Зато су уредници (Љиљана Павловић, новинар, Слађана Јеремић, виши књижевник и Владана Стојадиновић, библиотекар) одлучили да ова едиција треба искључиво да се бави друштвеним и културним приликама књажевачке вароши у прошлости, ма колико она недавна била.

У едицији „Времеплов вароши“, од октобра 2008. до данас, изашле су три књиге: *Књажевачки кафански животи између два светска рата* и *Књажевчани у причама* Бранислава Стојадиновића и *Аутомобили у Књажевицу од 1920. до 1970.* Александра Видојковића и Николе Вучковића.

Квалитетно провођење времена и други специјалитети

Вођени неком чудном интуицијом да ће књига бити апсолутни хит на књажевачким просторима, па и шире, одлучили смо да најпре публикујемо *Књажевачки кафански животи између два светска рата* Бранислава Стојадиновића. У књизи налазимо податке о власницима кафана и њиховим гостима, условима под којима су се отварале и касније радиле, али и о разлозима нестанка живописног кафанског живота у годинама после Другог светског рата.

Читав друштвени, културни и политички живот књажевачке вароши у међуратном периоду одвијао се у педесетак кафана, посејаних по свим деловима вароши – у Доњој, Горњој и Старој чаршији. Кафана су биле места забаве, дружења, размењивања вести из вароши и света. У часовима доколице у кафанама су Књажевчани играли шах, карте и домине. Недељом су виђенији варошани породично одлазили на ручак, у оне

финије. У појединим кафанама у центру вароши богати индустријалци, трговци и адвокати одржавали су пословне састанке и уговарали послове. У многим су политичке странке имале своје штабове. У кафанским салама одржавале су се разне прославе, занатске славе, новогодишња славља, организовале чајанке, игранке, дансинзи, кермеси, матинеи... У бољим кафанама свирали су оркестри и гостовале капеле. До изградње и отварања Народног дома 1935, културних програма и активности било је једино у кафанама. У кафани је основана прва школа играња, Књажевачко певачко друштво, прва аматерска позоришна група... У кафани је отворена прва коцкарница, радио први биоскоп... Поједине кафане имале су и читаоницу. И све ово потврђује мисао једног новосадског кафеџије, Бате Пежоа, да кафански живот никада није био пуко убијање времена.

Ако је веровати сећањима временских Књажевчана и потомака међуратних кафеџија, на добром гласу, по доброј храни, пићу и забави, било је неколико кафана које су варошани радо посећивали – „Букурешт“, „Касина“ и „Мала касина“, „Задруга“, „Бердап“, „Сврљић“ и кафана у парку „Средорек“, у којој се окупљао млађи свет. Међу тадашњим кафанама доминирао је хотел „Париз“, власништво Љубе Божиновића, индустријалца и народног посланика. Хотел су углавном у закуп узимали способни и угледни угоститељи, посећивао га је отмени свет, а у њему су одседали и светски путници који су овуда пролазили. Поменимо само најчувенијег, Ле Корбизјеа, који је Књажевац посетио путујући на Исток. Поред финих кафана, постојале су у Књажевцу и оне друге, попут „Златног топа“ и „Девет Југовића“, у које су залазили књажевачки бојници и да нима лумповали у друштву јавних жена, „кераца“, како су их Књажевчани погрдно називали.

Описујући кафане, аутор слика и слојевито варошко друштво тога времена – грађанску класу, сељачке, људе различитих занимања, политичаре – већ према кафани коју су посећивали. И какве год да су биле, кафане су, по речима аутора, представљале „уточиште сиромашних и богатих, тужних и веселих, идеолошки одређених и неодређених, али и места где су често брисане све социјалне границе“.

На Тргу краља Петра налазила се кафана „Мала касина“ коју је прво држао Влајко Ђокић, затим Гаврило Милетић звани Гаја Кожељац, па Никола Ж. Петровић. У њој су се окупљале присталице трговца Веље Павловића, иначе једног од челника Демократске странке у Књажевцу, па је у време избора овде био штаб те странке.

Изгледа да је кафана најбоље радила за време Гајинове изградње. Гаја је њој природи био манијак. Знао је, на пример, у време њене изградње да понуди кујус са рибом, али се риба није могла прекозвати у јелу. Када би неко од њених њој рекламирао, Гаја би сигурно одговарао да риба има лако и њено месо, па се оно раскувало при њеном њењу. У „Малој касини“ увек се служило квалитетно вино, Вајфертсеново њиво, добар рошћин и мезелуци, а као специјалитет куће нарочито сирењена јајњена цревца и њелећа љава у њембењу. Како се налазила близу школе, њени редовни њени били су професори и учитељи. Нарочито је кафану посећивао професор математике Станислав Јеленковић, који није могао да оде на часове, а да се њејходно овде не њочаси чоканем ракије љећи или њејаном зими. Овде су њени навраћали и недељом њосле службе у цркви, или на њовраћку са њробља да њојричају о умрлом и њојнију коју за њокој њејове душе.

У зајисима Мике Милојковића о књажевачким кафанама хвали се ујосијићелска сјособност Гаје Кожељца. Гаја је био имјозанјине сјољашњосији, имао је дује, лејо шјиуцоване бркове и уредно очешлану косу. Госије је увек служио са чисјом белом кецељом око јаса. Глас му је био јродоран, а умео је и лејо да ђева. Као маскоју у кафани, држао је јравој ђејла, Сјамболију, који је нејресјано сјајао крај келнераја и јокоји јуј закукурао. Када би ја јазда Гаја јозвао да ђева, ђејлао би јо одмах учинио, јусјивши јродоран јлас уз ударање крилима, бележи Милојковић.

Кафана је јосле Друјој свейској рајла национализована, а објекат јорушен ради изјрадње сјамбено-јословне зјраде. (Бранислав Сјојадиновић, „Књажевачки кафански живој између два свейска рајла“, 2008)

Обични – необични Књажевчани

Исти аутор оставио је у својој заоставштини и рукопис књиге коју смо касније назвали Књажевчани у јричама. Аутор је ове приче бележио деценијама, у различитим ситуацијама и мијеима, па је тако сакупио близу сто прича о обичним – необичним Књажевчанима. А многи од њих, Миле Рибица, Алекса Јовановић Целолемоња, Шане Француз, Пера Моћни, Бора Сарма, Љуба Мечка или Божа Ђевабија за кога кажу да је изумео и сада омиљени књажевачки специјалитет – „препржољ“, били су и остали упамћени по духу којим су забављали читаву варош. Да започне прикупљање ових прича, аутора је, како сам каже у предговору, мотивисало то што о становницима књажевачког краја нема забележених анегдота, нити о њима постоје вицери. Бранислав Стојадиновић је, по речима Љиљане Павловић, уредника едиције, „цео свој радни век провео у настојању да од заборава отргне дух вароши. Увек у контакту са људима, кроз рад у библиотеци, у новинама, али и на пецању и у кафани, он је ослушкивао приче, стављао их на папир, знајући да ће оне једнога дана постати део грађанске историје Књажевца“. Свака прича дочарава понеки тренутак књажевачке свакодневице из различитих периода 20. и с почетка 21. века. Приче нису само смешне и духовите, има их и сетних и горких, а многе од њих се у чаршији и данас памте и препричавају.

Јаре за доручак

У „Књажевачким новинама“ од 26. марта 1980. јодине изашао је у рубрици „Занимљивосији“ јексји јод насловом „Надимци Књажевчана између два рајла“, који јотјисује Зоран Д. Јовановић и у коме јорјетјише у вароши чувеној месара, Алексу Јовановића Целолемоњу. Ево јексја у целини:

„Физички изјед био је чесји јовод Књажевчанима да једни друјима надевају ајракјивне и звучне надимке као шјо су Булча, Клијша, Кикирез, Мечка, Рмјалија... Још зјоднији јовод да се изрекне духовији 'јривесак' уз име, биле су разне склоносји јојединаца. И каракјтерне особине биле су јрава инсјирација за надеваче, а навике нејресушно врело из којеј су се цјрили комични надимци. Мноји су их добијали још у раном дејињсјиву, у шјри, у школи, у радионици... Неки су их јримали као живојну неминовносји, друји су их се сјидели, јрећима су чи-

платвој живојти ситајали као омча око враћа. Многи надимци, преношени с колена на колена, наставили су да живе и до наших дана.

Једним од најзвучнијих надимака поносио се Алекса Јовановић Целолемоња, који је овај надимак добио још у време кад је изучавао касайско-месарски занат. У доба о коме говоримо био је већ у годинама – 1930. имао је око шездесет и пет година. Био је власник касайско-месарске радње. У то време све месарске радње, а у вароши их је било пет, биле су лоциране у центру града поред Свртљичког Тимока, у непосредној близини каменој моста. Сви власници, иначе Алексини блиски рођаци, носили су презиме Јовановић – Никола Јовановић Клишиа, Бора Јовановић Помозибој, Драгичин Јовановић Шебек и Мика Јовановић.

Алекса Јовановић Целолемоња, висок преко 185 ст, увек је био обучен у црно сукнено одело преко којег је носио кожух. На глави је носио шубару, а на ногама пешке војничке цокле појковане шунелама. Кружан и добро ујожен, имао је тежину око 135 до 140 kg. Силомак му се преко широког каиша преливао као овећи морски талас, по чему је могао да се закључи да је увек био при добром ајетини. И сам је признавао да је у млађим данима могао за један оброк, поред осталога јела, да поједе цео хлеб. Ни мање ни више – за три obroка три хлеба. Због овога је и позван Целолемоња.

Ајетинија без премеца у књажевачким оквирима, сваког јутра је са својим колегама месарима приређивао обилате доручке. На менију је било печено јаре или јагње, касайски ђувеч, брдо крезли, кременади и бризли, а све су ово заливали добрим црним вином. Алекса је предњачио у јелу и, поред толико ђаконија, уживао је увек да поједе цео хлеб.

Једном га колеге ујеташе иша намерава да доручкује следећег јутра, а он им кроз шалу одговори:

– Сујра да ми за фруишук припремиш обућу Воју Јарета, а на гладне за ручак ојанчара Тимојину Прасе, а за иш Радета Шљивицу, музичара. Вечеру приуштам Марку Амзи. Радо бих ојеташао на сјаване са Лейом Царицом, а ради боље мушкости мораћу да појајим „средство“ од Мике Паритије, ојетинској добошара.

Алекса Јовановић Целолемоња умро је пре више од шездесет година, а ни до данас ниједан Књажевчанин није уживао у јелу да га надмаши, по јест да поред доброг иша и јела поједе и три хлеба на дан.“ (Бранислав Силојадиновић, „Књажевчани у причама“, 2009)

Прва је била „Лимена Лизи“

У часопису Разврт, број 227/228 из 2007, у рубрици „Са старих фотографија“ изашао је чланак Александра Видојковића о развоју аутомобилизма у Књажевцу. Тако се идеја за књигу Аутомобили у Књажевцу од 1920. до 1970. наметнула сама. Аутори, Александар Видојковић и Никола Вучковић, оснивачи су Удружења љубитеља старовременских возила у Књажевцу, а ова књига настала је на основу њиховог вишегодишњег истраживања. Књига се бави периодом од почетка двадесетих, када се на улицама Књажевца појавио први аутомобил, до масовне моторизације шездесетих година 20. века. Трагајући за савременицима тог времена, обилазећи породице и потомке власника ретких аутомобила, људе који су се професионално

бавили возњом, као и Књажевчане који се радо сећају прошлих времена, дошло се до обимне и драгоцене грађе за ову књигу.

Према до сада расположивим подацима, први аутомобил који се појавио на књажевачким улицама, тада још покривеним калдрмом, био је „форд модел Т“, популарни „форд педаљаш“, чувена „Лимена Лизи“, у власништву индустријалца Драгомира Сибиновића. За воланом је био први књажевачки шофер, Драгутин Гута Златановић. Возио је касније Гута и друге Сибиновићеве аутомобиле, оне луксузне – „линколн Л“, модел из 1926. и „пакард“ из 1930, лимузине какве је у свом возном парку тада имала само краљевска породица. Било је у Књажевцу још лимузина, али је најупечатљивији утисак остављао „линколн КБ“ из 1932. Ђоке Цветковића, који је, кажу, вредео као кућа на Дединју, његова цена у Америци била је 5.900 долара, а произведен је у свега 64 примерка.

Током и после Другог светског рата, сваки од предратних аутомобила имао је неку своју, не баш срећну судбину, а многима се заувек изгубио траг. Уместо њих, на књажевачким улицама почела су да се појављују чудна возила, „франкенштајни“, састављени у радионицама вештих мајстора од делова различитих аутомобила. Тек педесетих година, захваљујући љубитељима добрих кола, Драгољубу Ђурићу, Василију Валету Николићу и Милету Милутиновићу званом Холандија, поново су се у Књажевцу појавили, додуше половни, али моћни аутомобили – разни модели „опела“ и „шевролета“. После појаве првог „фиће“, који је 1957. купио др Миодраг Антонијевић, почела је масовна моторизација. Судбина већине ових возила била је да ишчезну, али је, захваљујући ауторима и књажевачкој библиотеци, о њима остала прича.

„Сибиновић је имао и његову лимузину која је имала знак на хладњаку са две руке најпре и неким венцем“, рекао је Љубиша Јовановић Вајанар и њако описује амблем „пакарда“ на хладњаку. Био је то „пакард“, модел из 1930, из серије лимузина за седам људи. Драгутин Златановић Гута возио је „пакард“ обучен у бело одело, са белим ципелама и рукавицама и са белом кациком на глави. Сибиновића је возио на савезнице у Београд, Беч, Словенију... Сибиновићев примерак „пакарда“ пример је врхунској инжењерској из тог доба, комбинован са префиненим занатским радом на детаљима каросерије и енџинерије, што је одлика престижних аутомобила.

Златно доба „пакарда“ биле су двадесете и тридесете године 20. века. „Пакардом“ су се возиле холивудске звезде, бојашни индустријски и финансијски мајнасти и краљевске породице. Чланови династије Карађорђевић имали су у свом возном парку неколико оваквих аутомобила и најчешће су се њима возили. На маси хладњака „пакарда“ из израже Карађорђевића, уместо стандардне амблема марке, налазиле су се краљевске круне, израђене у једној радионици у Швајцарској.

Кажу да је једном приликом Александар I Карађорђевић инконтинентно доживљавао у Књажевац управо „пакардом“. Љубиша Јовановић Вајанар, тада дечак, сећа се тог догађаја. Сликао је на постојку широчаке чаршије, негде испред радњи тадашњих трговаца Милета Ивановића и Андре Тодоровића Кракорца, када се са брда спустио „пакард“, прошао поред ошине и застигао. Из аутомобила је изашао ађушанин и нишао где се налази кућа Аце Симоновића, полицајца и првака Народне радикалне стран-

ке. Неки Књажевчани прејизнали су краља и њовикали: „Живео краљ!“, а ађуџанџи се враџио у ауџиомобил, џа се џовезао још сџоџиџнак меџџара до куће Аџе Сџџанојевиџа. „Моџџор је радио нечуџно“, сеџао се Љубиџа Ваџанар. (Александар Вџдојковиџ и Никола Вучковиџ, „Ауџиомобили у Књажевџу од 1920. до 1970.“, 2009)

Библиотека не може сама

Стручни рад на прикупљању завичајне грађе званично је у Књажевџу отпочео 1970. године, када је при тадашњој Матиџној библиотеџи основана Историјска музејска збирка.

Књажевачка библиотека данас има богату Завичајну збирку која садржи обимну грађу и то свих врста. Нарочито се бавимо њеним презентовањем, организујуџи различите изложбе са завичајним темама и под називом „Записи о завичају“ или едукативне програме какав је „Завичајни појмовник“ који већ неколико година успешно реализују Завичајни музеј Књажеваџ, Народна библиотека „Његош“ и „завичајџи“ – учеџиџи књажевачких основних школа.

Нарочито ваџан посао Завичајног одељења сваке библиотеке јесте публикување завичајне грађе. У данашње време, то није лак нити захвалан посао. А да бисмо га обављали како приличи и библиотеџи и њеној публиџи морамо да имамо подршку читаве локалне заједџице. Књажевачка библиотека у том смислу има среће. У прикупљању прича о Књажевџу и Књажевчанима и реализацији наших издавачких подухвата данас учествује читава варош. Библиотека има подршку оснивача, понекад Министарства културе под чијим је покровитељством, на пример, објављена књига о књажевачким аутомобилима, али и грађана и привредџица. Приче о књажевачким кафанама објављене су захваљујуџи значајној финансијској помоћи данашњих кафеџија.

Најдрагоценију помоћ пружају нам Књажевчани, обично они старији, који нам уступају фотографије из својих породичних албума и са нама деле сећања о Књажевџу којеџ више нема. Тако се књиге из еџиџије „Времеџлов вароши“ могу сматрати и књигама о књажевачким породицама.

Све публикаџије које је библиотека до сада издала изазвале су велико интересовање књажевачке и шире публике. Представљања књига из еџиџије „Времеџлов вароши“ имале су више од 150 посетилаџа. Прва издања распродата су у року од неколико месеџи или готово распродата. А како нисмо одустали од даљих истраживања и прикупљања прича и података о истим темама, свака од ових књига може да има неко наредно – допуњено и проширено издање, или наставак приче.

Ипак, највећа добит коју библиотека има јесу будуће књиге. Како поуздано знамо, међу Књажевчанима има још познавалаџа варошких прилика који су прошлост белеџили и бележе. Циљ уредџиштва је да се ови рукописи прикупе и објави бар једна књига годишње.

Објављивање оваквих књига један је од начина да сачувамо своју културну и историјску баштину. Аутомобили о којима смо писали небригом љуџи нетрагом су нестали. Зграда хотела „Париз“ у центру града, једини објекат са почетка 20. века, грађен у чисто сеџесионистичком стилу, да смо били мудрији, данас би била споменик културе. Срушена је, међутим, 1972, па се чува само у причи и на малобројним фотогра-

фијама. Пуно је оваквих примера. Циљ ове едиције је и да се сачува онај грађански дух Књажевца који, иако у траговима, и данас постоји.

Прикази, читања, расветљења

Записи о Малтеу Лауридсу Бригеу

Перманентна парабаза

Објављен 1910. године, роман или „роман“ *Записи Малтеа Лауридса Бригеа* Рилке је започео још 1904. године. Започет у Риму, писан највећим делом у Паризу, објављен у Лајпцигу, овај роман је заједно са својим аутором путовао тих 6 година по читавој Европи, мењајући се – коначна верзија текста имала је два одбачена претходника, при чему је, као и у случају нпр. Прустовог дела, најбитнија промена прелазак на приповедање у првом лицу. Да употребим наслов једне Бахтинове књиге: ступајући заједно у естетску активност, аутор и јунак су се, временом, међусобно прожели и стопили у један глас који ову прозу, чија је првобитна инспирација чисто књижевна и текстуална, чини изразито аутобиографском и личном. Транспонујући своје опсесивне лирске теме и мотиве у прозни облик, Рилке им у тадашњој романескној традицији не проналази одговарајући жанр. Интимно искуство, утисак, рефлексција, успомена, фантазија, емоција потискују догађај који их је изазвао или га деформишу до непрепознатљивости; призивају други утисак, другу рефлексiju, другу менталну представу, другу успомену... а не догађај који би Бригеово казивање претворио у приповедање, а запис у неки познати приповедачки жанр. Уместо да буде белешка на маргинама неке „целовите“ књиге, запис добија лик битног и вредног, гурајући причу на сопствене маргине, у празнину око и између записа.

Сваки од тих записа, са својом привидном незавршеношћу прибележеног утиска или сећања, у ствари је једна песма у прози, налик Бодлеровим. Међутим, семантички и симболички потенцијал слике око које се запис гради, било да је она дата само у контурама, скицирана, сведена на детаљ, или разложена до најситнијих појединости, постепено се у другим записима и кроз њихово међусобно, реверзибилно дејство, реализује. Као да неколико записа с почетка текста и њихови централни мотиви – смрт, страх, самоћа, однос свести и света – формирају једну музичку фразу која се даље варира, модификује, обогаћује – познавалац музике би могао да „чује“ сонату или фугу, да препозна многим песницима с краја 19. и почетка 20. века тако драгу тенденцију да се књижевна уметничка дела организују по начелима музичких форми. Међутим, богатство и загонетност овог текста произилазе, између осталог, и из тога што не постоји једнообразна структура, што су типови односа између записа вишеструки и различити по врсти. Да ли ће се за опис структуре овог текста користити термини као што је лајт-мотив, контрапункт, монтажа, колаж (у смислу комбиновања фрагмената који не само да су у стилистичком и реторичком смислу разнолики већ и не потичу са истих нивоа стварности – неки су чисто имагинативни, а други документарни) да ли ће јој се аналогije тражити у музици, филму, или, како би то данас било готово природно, у структури хипертекста, да ли ће се та структура визуелизовати у облику мозаика, лавиринта, фрактала, ланца, ризома, зависи. Као што сам

Рилке за сваки од својих опсесивних мотива користи више симбола (поезија и стварање поезије, нпр, кореспондирају са дисањем када се посматрају у односу према језику, са зрењем плода када се истиче однос песник–свет–песма, са смрћу када се истиче временитост поезије и песме као врхунца ка коме тај процес тежи, итд.) у зависности од тога који аспект или који контекст тог феномена тежи да избаци у први план, тако се и структура ових Зайиса... може свести на више различитих матрица, различите хеуристичке вредности, али мање-више једнако плаузибилних.

¹ Рајнер Марија Рилке, *Зайиси Малтеа Лауридса Бригеа и друга њроза*, избор, превод и напомене Бранимир Живојиновић, СКЗ, Београд, 1987, стр. 35.

Понекад њролазим њоред малих радњи, рецимо у гие де Seine. Трјовци сјарим сјварима или мали књијарски анишквари и њродавци бакрореза, њрејуњених излоја. Нико никад не улази код њих, они очиледно не њправе њослове. Али када човек њојледа унушра, види их како седе, седе и чишјају, безбрижни; не брину се за сушра, не сјтрахују за усјех, имају њса који седе њред њима, добро расјоложен, или мачку, која њишину чини још већом идући дуж низова књија и њревлачећи длаком њреко њих, као да брише имена са хришјова.

Ах, кад би њо било довољно: желео бих њонекад да кујим њакав њрејуи излој и да са њсом седнем иза њеја на дваде-сји јодина.¹

... и сјоја оно њако без оклевања улази у мене: у мени је код куће

Говор Малтеа Лауридса Бригеа испрекидан је као потези импресионистичких сликара, тако да се доживљај колеба између, с једне стране, несигурности, тескобе и нервозе, наглих и непредвидивих прелаза у расположењу и теми, сливања сећања и утисака једних у друге и, с друге стране, спокојног таласања духа који као да лебди над сопственим искуством пролазећи кроз сопствене фазе и стања као што би поглед посматрача прелазио с једне слике на другу. У дисконтинуираности текста, његове хронологије и слика око којих се плете, у умножавању временске и психолошке тачке гледишта опстаје јединство чежње за стабилношћу *...да се разјранам, расцвейсам цео, / не бих ли се са свима сјлео / у јединсјивен и складан звук.²*

Иако је прва слика у тексту слика једног смрдљивог Париза у којем све као да трули али не нестаје већ своју трулост преноси на друге, прави почетак записа је онај тренутак када Малте постаје свестан да се мења, да се, тако рећи, продубљује, откривајући у себи нове слојеве до којих његова свест раније није допирала. *Учим да њледам.* Нови поглед, попут погледа самртника – а употреба сродних слика читаоца стално наводи да успоставља метафоричке везе између смри и спознаје-писања – значи да свет у својој појавности постаје све непрепознатљивији: у истом види друго и ново, исто постаје ново и непознато. То је поглед Ибзена – који у самом тексту остаје неименован и у Малтеовој визији готово митологизован – који ослоњен на прозор у ставу бесконачног посматрања одбија да прихвати баналност баналног и у свету што пролази крај њега слути тајну. У том новом погледу учествује читаво биће, сва чула, читаво тело – соматизација искуства и доживљаја гради упечатљиву и снажну физиологију утисака. Као да се тело час шири и у себе усисава околни простор, а час се скупља и из себе у свет око себе избацују своју свест, своје утиске и осећања. Декартовска *res cogitas* задобијају у том процесу просторно-временску протежност *res exstensa*; живот, „живлав живот“, који се задржао у мирису, боји и облику једног трулог зида више непостојеће куће и који он у једном маху из њега „ишчитава“, чита га као што је у његовом детињству његова дадиља читала књигу, као

² из песме „Налазим себе“, Рајнер Марија Рилке, *Изабране њесме*, избор, превод, предговор и напомене Бранимир Живојиновић, Нолит, Београд, 1986, стр. 5.

Прикази, читања, расветљења

да погледом допуњава и попуњава. *Животи који ништа није изгубио ништа заборавио, животи који расту док играју*, како је то сасвим бергсоновски формулисано у студио о Родену³. Јер, познато је Рилкеово уверење да ствари истински постоје тек преображајем у нечију интиму, дематеријализацијом која их чини заувек невидљиво присутним у нечијем духу, у виду утиска или сећања. Унети себе у ствари и ствари у себе, од свог тела начинити место претварања видљивог у невидљиво, „крв“, „поглед и покрет“ освешћених, оживљених, индивидуализованих ствари јесте носталгични идеал Рилкеовог јунака, али и самог Рилкеа који је сматрао да га је својим *Девинским елегијама* потврдио. Попут Гетеа који је у свом Вертеру видео терапеутску пројекцију сопствене тескобе, тако и Рилке у једном писму из 1911. каже да му је Малте био одговор и ослонац на притисак да пронађе себе.⁴

Учинио сам ништа и рођив сираха...

Писању претходи огроман страх, страх од смрти и тоталног отуђења од себе. Писање је и реакција на страх и психоаналитичка сеанса са/над самим собом. Аутопоетика Малте Лауридса Бригеа је поетика само-исписивања, писања сопства: „бити написан“ – преображавање нагомиланих утисака, отисака света, од оних свакодневних, најнеприметнијих, најбаналнијих до најфектнијих и најснажнијих у запис јесте процес њиховог дозревања, до плода који је сопство, али једно неухватљиво и неесенцијално сопство. Сопство без краја и конца које струји светом: *Јер ми, кад осећамо, чилимо; ах, док дишемо / љубимо себе*.⁵

Започињући са садашњошћу, са тренутним утисцима, Малте се креће кроз низ временских слојева сопствене и историјске прошлости, постепено анулирајући категорију времена својим аутопоетичким и ауто-терапијским интерпретацијама историјских догађаја (тачније својих сећања на прочитане историјске приповести). На крају Малте својом интерпретацијом параболе о блудном сину, који у његовој свести постаје архетипски лик бега од љубави као ужасног трпљења обавезујућег туђег вољења над сопством и инкарнација љубави као слободе и просијавања туђег бића, љубави која је непрестани рад на себи, искорачује из времена у безвременост, покушавајући да имажинацијом превлада несавладиве конфликте свог личног искуства и сећања. Тај пут „кроз“ време и с оне стране времена јесте и пут тежње ка постизању истинске синергије перцепције, памћења и сећања, жеље и маште. Параболом о блудном сином, њеном континуираном, линеарном и усмереном нарацијом, Малте као да хоће да „прекрије“ разбијену и наизглед произвољну констелацију записа који сведоче о његовом реалном – календоскопском – искуству света, мада том реинтерпретацијом сопственог живота и лика уствари само потврђује немогућност континуитета и незавршивост прошлости која изнова и изнова тражи своје довршење и испуњење.

Тако, дакле, овамо долазе људи да живе; ја бих рекао да се овде умире.

Париз болница, погребних кола, просјака, богаља, порушених или прљавих грађевина... место је из којег Малте креће ка писању, сећању, трагању за сопственом личношћу и идентитетом. Град фабрика чији се звуци и мириси „производе“ серијски; насртљив град који продире кроз зидове и прозоре, град који је на

³ Rainer Maria Rilke, *Auguste Rodin*, Mladost, Zagreb, 1951, str. 8.

⁴ Рајнер Марија Рилке, *Чистио и рођиврече: писма Лу Андреас Саломе*, превео Небојша Здравковић, Службени гласник, Београд, 2008, стр. 61.

⁵ Друга Девинска елегија, Р. М. Рилке, *Избране ђесме*, стр. 103.

један гротескан и обесмишљавајући начин потро границу између приватног и јавног, дневног и ноћног, болесног и здравог, живог и мртвог, између буке и тишине; град у коме помфрит мирише на страх (или обрнуто), а смех личи на гној из ране; град као смрдљива рана на телу света која не може да зацели. Град који захтева одговор и реакцију читавог тела, јер се дотиче читавог тела, не дозвољавајући да буде покорен и остављен на безбедном растојању погледом посматрача, иако Малте упорно покушава да га погледом и контемплацијом, али и различитим моделима репрезентације, као што је повезивање виђењих сцена и ликова у причу, промена планова као у филму (изненадна „зумирања“ уз помоћ којих се лична вредносна оријентација – значај једног колпортера, једног књижара, и сл – истиче над реалном организацијом простора и понашањем становника/пролазника) савлада и објектификује. Град који прети потирањем идентитета и аутономије сопства постаје узрок и повод судбинског преображаја лика. Рилкеово, лично искуство Париза при првом боравку било је јако трауматично⁶, са чим кореспондира и његов избор градских пејзажа који Париз чине суштом супротносту представама о његовом гламуру, боемству, уметничкој култури. Међутим, то истицање ругобе и беде мање је битно од чињенице да Рилке имплицира активну и делотворну функцију града, настављајући традицију низа деветнаестовековних писаца (Балзака, Достојевског, итд.) у чијим романима град више није само место дешавања, већ мање или више персонификована сила мотивације поступака ликова и догађања. Топографске карактеристике града, његова урбана структура, социјална и културна стратификација, његова економска организација и функција задобијају детерминистичку и симболичну функцију, те је за лик Малтеа Бригеа врло битно то што се његова потреба за препознавањем или стварањем свог идиосинкратичног и аутономног сопства јавља баш у Паризу.

Маске, лутке...

Кроз Бригове записе пролази и низ типичних, али ипак врло упечатљивих урбаних фигура – незнаца који једног лепог јесењег јутра открива да поново може да хода без штате; верглашица са бебом и девојчицом, које Бриге приказује као да их гледа одозго, с прозора, у једном суздржаном опису који је попут крокија за неку сликарску композицију, у духу реалистичке поетике објективног приказа типичних сцена и ликова једне средине. Међутим, једно од питања које Бригови записи покрећу јесте и питање става према доживљеном/виђеном. Да ли је Бриге заиста само обезличена *tabula rasa* која региструје појаве у спољашњем свету и одражава их попут огледала? Велики број приказа из Бригових записа – оних које он случајно уочава док се креће улицом – делују попут описа сцене из неког немог филма⁷: читалац „види“ ликове, њихове позе, покрете и гестове, али ти покрети и гестови остају као исцепкани кадрови који живо људско тело саобраћавају кретању марионете или лутке. Ипак,

Завршено је дело очију,
врши сада дело срца
на сликама у себи, заробљеним
„Преокрет“⁸

⁶ Био сам ишчупан из себе и хитнути у њихов живој... пише Рилке Лу Саломе. В. Чистио иројиврече, стр. 25–37.

⁷ Нпр. Прошао сам поред једне од оних кафана у којима увече свирају лажни Цигани одевени у црвено. ... Глајко зачешљани келнери су чистили иред врајима. Један је сјајао иовијен и расијао је, шаку по шаку, жућкасти иесак по сјолове. Тада ја је један од иролазника јурну лакшом и показао на улици. Келнер, сав црвен у лицу, иледао је неко време оштро на иу сјрану, а онда се иреко њеових избријаних образа ирошири осмех, као да је иредосуй на њих. Махнуо је руком осјалим келнерима, брзо је неколико иутиа с десна на лево окренуо насмејано лице, да све иризове, а да сам нишита не иројусиш. Сада су сви сјајали и иледали доле или ииражили иоиледом, осмехујући се или љућећи се ишито још нису оикрили ишита ијамо има смешно. (Зайиси ..., стр. 50).

⁸ Изабране иесме, стр. 94.

Прикази, читања, расветљења

Овако ће Рилке певати 1914.

Љубављу, која нас, по речима Мајстера Екхарта, претвара у оно што волимо, преобразити пуку сензацију у унутрашње духовно обиље, рекреирати у себи непомичну слику у жив и дејствен догађај у којем учествује читаво биће посматрача, поетичко је и животно начело које Бриге учи док пише. Пре него смирено потврђивање сопственог става, његово „Дело у настајању“ јесте узнемирено и узнемирујуће лутање кроз могуће облике саодношења са светом и самим собом. С обзиром на то да су његова иницијална искуства страх и нешто наклик на гађење, његове реакције на свет у коме живи подразумевају, пре свега, преиспитивање могућности дистанце – емотивне, временске, ироничке – у односу на свет у коме живи. Као нпр. када се сећа како је у Напуљу, у једном трамвају, био сведок изненадне смрти неке девојке, при чему се у његовом приказу те сцене временска дистанца од призора комбинује са карикирајућим и сатиричним описом дебеле (дебљина, у смислу чисте материјалности без духа, без воље, без унутрашњег живота, и сл. јесте један од Рилкеових сталних епитета за лутке; а једно од метафоричних одређења смрти јесте и то да је смрт луткар, онај који вуче конце у луткарском позоришту⁹) помало гротескне девојке и њене мајке која апсурдним поступцима покушава да је спречи да умре. Међутим, тај отклон од света само је једна егзистенцијална могућност. Зато је сваки лик који се у тексту спомене не само илустрација амбијента кроз који се Бриге креће, или оног у којем је некада, ако га сећања не варају, живео, већ је и један могући идентитет, један модус постојања који Бриге својим записима испробава, као што је некада, кришом, испробавао маске и костиме пронађене у неком старом ормару. У свакој од споменутих или приказаних фигура Бриге, пре свега, гледа себе прерушеног, тако да његова иронија, поруга или сажалење и разумевање бивају усмерени како према другом, тако и према сопственом „блудном“ бићу. Ту су разни ексцентрици чији покрети одају психолошке поремећаје и тикове карактеристичне за људе усамљене и изгубљене у великим градовима, богаљи које као да нико не примећује, као да су видљиви само Бригеу, болесници, старице које хране голубове и као да су духом потпуно одсутне, сусед чија хиперсензитивност – карикатура и пародија Малтеове осетљивости на детаљ и нијансу – доводи постојање у простору и времену до апсурда (човек физички осећа протицање времена и кретање земљине кугле, тј. гравитацију) ... распарчан свет у којем су људи једни за друге попут лутака. *Посматрање ужасноћа у свакој чесници ваздуха. Удишеш га с јавним њивом; али се оно шаложи у теби, тврдне, ситиче оштре, њомејирске облике између орјана...*

А, онда, светлост. Светлост која сваком призору даје драж и привлачност, сфумато који умекшава облике и као да све помиче у безбедну даљину, чини свет прозачним и лаганим, бојама даје сјај, свежину и преливе а простору топлину и кохерентност, сједињујући лица и ствари у складну композицију. *Већ и оно најближе има њисенке даљине, одузето је и само њоказано, а не и њружено ...* каже Рилке и као да Валтеру Бењамину даје дефиницију ауре као онога што стварима и појавама обезбеђује (култну) вредност непоновљивог и недостижног.¹⁰ Од девојке са исколеченим очима и натрулим месом до лепршаваг сјаја прозорских окана која се отварају – град непрестано мења своја лица као и његови становници. Попут Поа или Бодлера пре њега и Рилкеов Малте је фасциниран феноменом лица у граду. (Малте је један од оних бодлеровских лута-

⁹ Уп. из записа о смрти Шарла Смелог и његовој луди која посматра леш свог краља на одру: *Смрти му се чинила као љумац у њозоришту с лушима којем брзо њреба један војвода. (Зайиси..., стр. 141).*

¹⁰ *Зайиси..., стр. 17.* Уп. *Шта је заправо аура? Нарочито њкање њроштора и времена: њононовљива њојава даљине, колико њод да је близу њошто је удаљено.* (Валтер Бењамин, „Мала историја фотографије“, у: *О фотографији и уметности, Културни центар Београда, Београд, 2007, стр. 22.* и „Уметничко дело у раздобљу његове техничке репродуктивности“, *Истио*, стр. 104.

¹¹ *La foule est son domaine ... Sa passion et sa profession, c'est d'épouser la foule. Pour le parfait flâneur, pour l'observateur passionné, c'est une immense jouissance que d'élire domicile dans le nombre, dans l'ondoyant, dans le mouvement, dans le fugitif et l'infini. Être hors de chez soi, et pourtant se sentir partout chez soi ; voir le monde, être au centre du monde et rester caché au monde, tels sont quelques-uns des moindres plaisirs de ces esprits indépendants, passionnés, impartiaux,*

que la langue ne peut que maladroitement définir. L'observateur est un prince qui jouit partout de son incognito... comme l'amateur de [65]tableaux vit dans une société enchantée de rêves peints sur toile... On peut aussi le comparer, lui, à un miroir aussi immense que cette foule ; à un kaléidoscope doué de conscience, qui, à chacun de ses mouvements, représente la vie multiple et la grâce mouvante de tous les éléments de la vie. C'est un moi insatiable du non-moi, qui, à chaque instant, le rend et l'exprime en images plus vivantes que la vie elle-même, toujours instable et fugitive. (Charles Baudelaire, „Le Peintre de la vie moderne”), http://fr.wikisource.org/wiki/Le_Peintre_de_la_vie_moderne (poseћено 6. 6. 2010).

Гомила је његово царство... Његова стирасија и занимање јесте да усвоји гомилу. За савршеној доколичара, за стирасијеној поспирача, бескрајно задовољство састоји се у томе да изабере обитавалиште у маси, у несигласији, у покретју, у ономе што измиче и што је незавршено. Бићи изван себе, а ипак се свјуде осећати и себи; видети свега, бићи у центру све-

лица-сањара, flaneur¹¹ чија осетљива перцепција надилази разликовање између хиперреалистичног и надреалистичног, између стварности, визије и алегорије, онај Зимелов странац који је једини у могућности да супротстављеност и дистанцу интегриса у интерактивно јединство и учешће, који је истовремено и близу и далеко¹².) С једне стране је страх од губитка сопственог идентитета који прати препознавање дисконтинуитета између ранијег и тренутног сопства, а са друге – страх од сазнања да је идентитет постао немогућ. Стални напади разноликих сензација, слика, звукова, мириса, захтевају непрестано прилагођавање – *и-стоји мноштво људи, али још многе више лице, јер свако има више њих*. Малте се брани хумором, прича анегдоту о људским лицима која су попут било које друге ствари – неки људи их не мењају скоро никада, а она која су им у вишку, дају својим псима да их носе, други их мењају без престанка, не дозвољавајући им да се похабају, неки су толико расипни да у једном тренутку остају без резервних лица и кад им се и последње похаба због немара, морају да иду без лица. Брани се и сећањем на своје претке, постојане у својим лудостима, страстима и хировима – супротстављање прошлости и садашњости треба да буде супротстављање између племићког замка са његовом аристократском, достојанственом али и готском атмосфером и хаоса модерног велеграда без лица у коме ништа није себи доследно. Међутим, као што покушај карикирања једног од аспеката живота у метрополи завршава језом коју изазива случајан сусрет са једном сиротицом, преплашеном и затеченом – толико уплашеном да јој лице остаје међу шакама а глава без лица – тако је и сећање уместо утехе и неуништиве самоиндентичности људи и ствари открило читав низ унутрашњих противуречности, а пре свега Малтеову немогућност да се несумњиво и чврсто уклопи у ту породичну слику/сећање. Уместо да буду извор жуђене сигурности и потврда сопственог идентитета, памћење и сећање се показују као репозиториј једне митологије сачињене од лица, ствари и догађаја из детињства. Стога он прибегава, између осталог, легендарним приповестима о Гриши Отрепјову и Шарлу Смелом – у његовој интерпретацији они фигурирају као људи који беже од утврђеног идентитета и препуштају своје сопство колективној имагинацији, искушавајући моћ да се буде све и било ко, искушавајући завођивост и податност маске.

Бриге се сећа једне карактеристичне епизоде из детињства, догађаја који је симболичка жижа неколиких записа – сећа се како је у ормару пронашао старе маске и костиме које је редом испробавао уживајући у томе, све док једног тренутка није направио неки лом због којег се успаничио, хтео да свуче маску са себе, не успевајући у томе, почео да виче све док се у једном тренутку није онесвешћен срушио. При том су то његово викање и копрцање од стране послуге и неких укућана схваћени као дао представе, те су се сви смејали маскаради коју су видели, не видевши бледо лице без свести које је маска покривала. Маске, лутке, марионете, глумци, позорница и позориште, огледала, све оно што подразумева непоклапање привида и стварности, тачније, исконструисану природу слике без унутрашње суштине, у Рилкеовом стваралаштву игра велику улогу.

Када говори о бићу и сопству, Рилке, наиме, врло често користи просторне метафоре, као у горе наведеном цитату који каже да је у њему *све код куће*. Сама идеја да људско биће представља место претварања видљивог у невидљиво, место преображаја и дематеријализације света, сугерише слику сопства као храма,

светог и ограђеног места унутар којег се нешто невидљиво али непрекидно zbива. Дакле, сопство поред све-
тости и затворености, поседује и ту димензију догађајности, оно је и позорница, па су стога те слике лута-
ка и маски и једна од незаобилазних асоцијација на његово дело. Оне представљају оне феномене који уче-
ствују у драми унутрашњег живота, у агонима и стихомитијама које су услед судбинског размимоилажења
између људског и космичког, између сопства и живота, неизбежне, истовремено и застрашујуће и блажене,
али и видове постојања који се у сопству боре за превласт. *Ко још са сирејњом није седео / њед завесом сво-
ја срца? (Чейвртја елеија*¹³) Свест која учи да гледа, да посматра свет у свој његовој несводивој замршено-
сти и сложености, истовремено је и посматрач себе саме. У једној од две одбачене варијанте почетка *Зайи-
са*, Малте је из перспективе младића којем је дошао у посету приказан као особа чије је лице позорница на
којој се смењују најразличитије маске, што његовог саговорника запрепашћује и затиче у сазнању да је до
тада виђао само завесу са њеним вечито истим наборима.¹⁴

*Сиоља се мнојо ишја изменило. Не знам како. Али унујира и њед њобом, Боже мој, унујира њед њобом, ље-
даоцем: зар ми нисмо без радње? Ошкривамо, без сумње, да не знамо улоју, ѡражимо неко ољедало, хшели би смо
да обришемо шминку и скинемо са себе ишјо је лажно и да будемо сѡварни. Али нејде се на нама задржава још
делић ѡрерушеносици, који заборављамо. Ошјаје ѡрај ѡрејшеривања у нашим обрвама, не ѡримерујемо да су нам
улови усана искривљени. И ѡако ходамо унаоколо, ѡоруја и ѡоловина: ни бивсѡвујући ни љумци.*¹⁵

Маске симболизују непотпуност људског бића, непоклапање сопства и лика, незавршеност, непостоја-
ност, стално измицање оног суштинског, празнину која се лоше прикрива. Лутке, иако на изглед само шупља
форма без садржине виши су степен постојања јер своју улогу могу да одиграју на потпунији начин, могу да
се до краја и без остатка, без разликовања испуне животом који се у њих пројектује, да, дакле, буду у хармо-
нији са собом. Јединство лутке и анђела¹⁶ је Рилкеов идеал, оно што живи само и искључиво својом споља-
шњошћу и телесношћу и оно што постоји само као чисто унутрашње, инертна материја коју покреће нема-
теријалан дух, апсолутна бесвесност и апсолутно знање – Клајстове марионете којима надљудску грациоз-
ност даје виртуелни плес машинисте чију путању душе лутка следи¹⁷. До њега се стиже интензификацијом
и концентрацијом погледа која представља укидање времена у смислу протицања и прелаза из прошлости
у будућност. Поред тога што је Малтеу приписао још један од детаља из своје личне биографије – тренут-
ке када га је мајка преоблачила у девојчицу, називала женским именом и давала му лутке да се са њима игра
– Рилке је игри са луткама приписао врло важну улогу у процесу сазревања свести и односа према свету. У
есеју „Лутке“¹⁸ из 1914. године, који треба разумевати у односу на Бодлеров „Морал играчке“ и Клајстов
есеј „О марионетском театру“, он сумира: *морали смо имати ѡако сѡвари које су све доушѡјале. У периоду
када је немогуће разликовати Ја од свега онога што Ја није, у шта се то Ја губи без оријентира, лутке примо-
равају на опстанак, на постојање тог индивидуалног Ја, јер када бисмо се ѡредали њој не би више уошѡше ни-
која било. Она нишѡа није одвраћала, и ѡако смо дошли у ѡоложај да за њу ѡреуземо ѡосѡишнућа, да своје ѡ-
сѡишјено све шире знање ѡејамо на један део и ѡејову ѡрошѡивносѡ, да захваљујући њој у неку руку држимо свей
на одсѡјојању од себе, свей који је неомеђн ѡреласио у нас. У том смислу, лутка тј. игра са лутком одговара оно-*

*ија и осѡишѡи скривен у
свейу, ѡо су нека од сѡиш-
нијих задовољсѡјава ових
независних духова, сѡрас-
ѡивених, неѡрисѡрасних,
које језик може само нез-
ѡрајно да ошѡше. Пос-
маѡрач је принц који на
сваком месѡу ужива свој
инѡишѡи... као љуби-
ѡељ слика живи у друшѡ-
ву зачараном сновима
насликаним на ѡаишну...
Мојао би се уѡоредѡи са
оѡедалом једнако неиз-
мерним као ишјо је и ѡа
ѡомила; са калеѡдосѡјом
обдареним свешћу, који,
сваким својим ѡокреѡом,
ѡресѡјава вишесѡруки
живој и дирљиву чар
свих елементарних живојѡа.
То је једно Ја ѡохлејно на
Не-Ја које, у сваком
моменту, захваѡа и изѡ-
жава сликама живљим
неѡ живој сам, увек
несѡабилним и изми-
чућим. (Мој превод).*

¹² Георг Зимел, „Странац“
у: Георг Зимел: 1858–
2008, пр. Душан Марин-
ковић, Нови Сад, 2008.
стр.154–160.

¹³ *Изабране ѡесме*, стр.
108.

¹⁴ *Зайиси...*, стр. 188.

¹⁵ *Исѡ*, стр. 163.

¹⁶ Анђео је „јунак“ и тема
Рилкеових *Девинских
елеија*. С обзиром на
религиозну традицију
којој фигура анђела
припада, Рилке је у

више наврата истицао да анђеоловог елегичара треба да се разумева искључиво у контексту те збирке песама. У писму које је упутио једном чешком преводиоцу, а које се готово неизоставно наводи кад год је о *Девинским елегијама* реч, Рилке се овим речима ограђује од тумачења анђела у ортодоксно хришћанском кључу: *Анђеолов из Елегија је онај сликар, у којему је преобразба видљивој у невидљиво, коју чинимо већ завршена. За анђела из елегија су сви тјорњеви и њалаче из прошлости егзистенцијални, јер одавна невидљиви, а још постојеће тјорњеви и мостови нашег постојања већ невидљиви, њема (за нас) још њејесно трајни. Анђеолов из Елегија је оно биће, које јамчи да у невидљивом може сазнати виши ступањ стварности. Rajner Marija Rilke, „Pismo Witoldu Hulewiczu“, *Arhajski torzo*, Nakladni zavod MH, Zagreb, 1979, str. 386. Дакле, анђеолов је, пре свега, норма или идеал постојања, мада се ова Рилкеова експликација не мора третирати као обавезујућа, с обзиром на то да, у контексту самих песа-*

ме што ће Лакан назвати фазом огледала – процесу који подразумева да се имагинарна целина поставља на место фрагментарне стварности и тиме уводи привид поклапања тј. реципроцитета. А Малте је против реципрочних односа – *Види њог: љубав*. Игра са лутком, пре свега, учи дете опстанку у тишини универзума који је одавно престао да се човеку обраћа или да одговара на његове молбе, питања, недоумице. Она уводи моменат (само)свести, уз сумњу, неверицу и страх, којим се излази из стања неразлучивог јединства.

Љубав...

Малтеова филозофија љубави коју сумира завршна парабола о блудном сину, чији је лик делимице инспирисан Жидовим сином из текста „Повратак разметнога сина“, а којим је Рилке био одушевљен те га је и превео са француског на немачки, симболично је визуелно представљена још једном карактеристичном сликом из детињства чији је централни симбол чипка – мајка и син разматавају предивне чипке чија им финоћа и дезен пред очи призивају халуцинантне или фантастичне призоре; када мали Малте одушевљено каже како су жене које су те чипке направиле зацело морале отићи у небо, његова мајка одговара да су оне у потпуности унутар тих чипака, да је можда то њихово вечно блаженство. Узор те љубави су легендарне и историјске љубавнице попут Маријане Алкофорада, иза које су остала *Поријучалска њисма (Са овим њисми из седамнаестог века сачувана нам је једна љубав њрејуча неуредивој њруда. Као у каквој сјарој чипки, у њима се на несхваћив начин сусјичу њићи бола и усамљености, да би образовале цветове, њућању цветова који нас збуњују.*)¹⁹ Или Гаспара Стампа, Елоиза, итд.

Малтеу и блудном сину у чију судбину он уписује детаље из свог живота конструишући могући повратак у детињство као слутњу која тек треба да се испуни, заједничко је непрепознавање себе у туђој љубави, која тиме постаје неиздржљив терет и приморавање да се сопство прилагоди туђој представи. То непоклапање љубави и њеног предмета представљено је рођенданским поклонима – добити поклон такав да се не може ни замислити каквој би особи он могао да одговара значи бити предмет приписивања, жеље за поседовањем, биће конструисано од туђих жеља и очекивања, дакле, попут лутке. А Малте жели слободу у љубави и за љубав, љубав која је рад и стварање, неузвраћену љубав у којој не постоји однос тлачења и ограничавања, и која је супериорнија у односу на задовољену љубав, која човека размази и учини пасивним. Рад љубави је потпуно поунутарњење вољеног које у том унутрашњем универзуму бића довршава и усавршава своје постојање. Љубав као труд могућа је само онда када предмет љубави вечито измиче, али се никада не удаљава из видокруга. Незадовољена љубав жене за Рилкеа је одувек била симбол егзистенцијалног стања човека, његових чежњи, његових патњи у апсолутној тишини без одговора, у ћутању Бога, у његовој бескрајној, светачкој усамљености. Други узор љубави јесте љубав према Богу која је само правац, јер Бог не може и неће да буде предмет љубави. Зато је таква љубав непорециво неузвраћена, чежња која се свакодневно обнавља и трајање које не чили. И, наравно, Малтеова љубав према преминулој рођаци Абелони, којој се обраћа у неколико кључних записа, обраћајући се непостојању, тишини, немогућој, дакле, опет неузвративој љубави.

... и смрт

...као дете у утроби, као коштица плода, зри и сазрева у човеку током читавог његовог живота. Смрт мора бити сопствена, особена, индивидуална, мора изронити из опште безличности, као смрт Бригеовог деде, која је, једном, запосела читав замак и његову ширу околину, објављујући се као громогласна, снажна, захтевна, дрска, ћудљива, као господар, пуна енергије... Хипостазирана смрт чији се лик у потпуности саображава лику човека у коме је боравила, која његове потенцијалне карактеристике развија и довршава до крајњих могућности и консеквенци јесте смрт као органски део живота. 1903. године Рилке је написао три песме посвећене смрти²⁰, од којих најпознатија гласи

СОПСТВЕНУ СМРТ, о Боже, сваком дај.

Мрење шито ниче из оној живој

где му се љубав збивала и сјај

и смисао и беда и страхој.

Ту и такву танатологију заговара и Бриге. Згражава се над умирањем у болницама, где се умире немарно, безбојно, серијски. Грози се смрти која човека затиче, дошавши му од споља, као нешто страно, као одело, уместо да он буде љуска сопствене смрти. Страх од смрти, та тако људска појава, бесмислен је, али га Бриге ипак тешко савладава. Једно је веровати да смрћу човек дозрева до своје пуноће, да њоме постаје целина за којом је читавог живота чезнуо и трагао, а друго живети – као човек – то сазнање. ГОСПОДЕ, сиромашнији смо ми / од сиромашних звери: јер све оне, / иако слепо, у смрти своју роне...

ма, референцијални и симболички потенцијал анђела, скуп атрибута и релација које га конструишу, далеко превазилази ову дефиницију.

¹⁷ Хајнрих фон Клајст, *О јовору шела: Маркиза од О, О марионетском шетњу*, изабрао и превео Небојша Здравковић и Јовица Аћин, *Последње јојлавање, Службени гласник, Београд, 2009*, стр.59.

¹⁸ „Лутке“ у: *Зайиси...*, стр. 244–252.

¹⁹ „Пет писама калуђерице Маријане Алкофордо“ у: *Зайиси*, стр.219. Уп. и: *Зар не бисмо моли покушајти да се јомамо развијамо и да јолако и мало-јомало преузимамо свој удео рада у љубави? Пришитојена нам је сва њена шетоба, и јолако нам је склизнула међу разоноде, као шито у фиоку с ширачкама некој дејетиа јонекад јадне комад јраве чийке и обрадује ја, ја више не радује и најзад лежи јолако међу слоњеним и расшављеним једмејима... Зайиси...*, стр. 99.

²⁰ *Изабране јесме*, стр. 13–14. Реч је о ненасловљеним песмама из збирке *Часловац*, које су у преводу означене као: „Сопствену смрт“, „Јер ми смо само“ и „Господе“.

Избор Бележнице

Мр Милица Црнојевић, виши библиограф, Народна библиотека Србије

Библиотека као огледало васељене – неопходна књига

(БИБЛИОТЕКА као огледало васељене : огледи из савремене руске науке о библиотекарству / изабрао, приредио и превео Добрило Аранитовић. – Београд : Службени гласник ; Инђија : Народна библиотека „Др Ђорђе Натошевић“, 2009 (Београд : Гласник). – 563 стр. ; 20 см. – (Библиотека Lexis. Едиција Слово)

Заузећи нимало једносјавном и дакако њлеменијом њежњом да одговоре на све захтеве и ујитије својих корисника, библиотекарџи као да немају довољно времена да њосијаве нека суштинска њијтања о сврси и смислу власитијој њосла. А мноја од њијтања која се њичу мисије књџа и библиотека у новом миленијуму њревазилазе њијтересе библиотекарске стџруке и указују на њемељне дилеме савременој друштџва и култџуре.

(Жељко Вучковић, „Библиотекарство на размеђи миленијума“, у: Библиотека као огледало васељене)

Зборник *Библиотека као огледало васељене* је скуп огледа о савременом руском библиотекарству, библиотекама и књигама, библиотекарима и читаоцима, новим технологијама и освајању информација, али и о етичким проблемима библиотекарске професије. Заокруженост и утемељеност руске теорије библиотекарства, представљене овим зборником, доказују да је таква теорија могла настати само у народу богате духовности, културе и књижевности. Све ово је представљало више него довољан разлог да се преводиоцу и приређивачу Добрилу Аранитовићу по други пут додели престижна награда „Стојан Новаковић“ за 2009. годину.

Добрило Аранитовић је један од наших најплоднијих библиографа, а зашто не рећи – и најбољих. Уз библиографски рад, његова професионална ин-

тересовања укључују и филозофију, етнологију, преводилаштво с руског језика, лексикографски рад, сакупљање народних умотворина, књижевну историју, књижевну критику, публицистички и приређивачки рад.¹

Полазећи од већ усвојених ставова у српском библиотекарству, које је, уз преглед девет тематских целина зборника, у изванредној уводној студији „Библиотекарство на размеђи миленијума“, изложио Жељко Вучковић, покушаћемо да прикажемо ставове аутора студија у овом зборнику који доказују њихов значај и применљивост у српском библиотекарству.

Зборник *Библиотека као огледало васељене* чине тематске целине – од филозофије библиотекарства до тема као што су библиографија, култура читања и библиотерапија.

¹ Душан Мартиновић, „Добрило Аранитовић“, у: *Глас библиотеке*, Чачак, бр. 15, 2008. стр. 119–159.

Ставови руског мислиоца Николаја Фјодоровича Фјодорова за нас су изузетно значајни. Сматрао је да библиотека има функцију духовног просвећивања, као и наглашену образовну функцију (29), те тако за библиотекара треба поставити ерудиту, и за рад у библиотеци ангажовати научнике и стручњаке из различитих области знања.

Основна идеја његове филозофије јесте идеја васкрснућа, а библиотеци је додељена значајна улога, јер она, по његовој замисли, није само збирка књига већ споменик прецима, у коме су књиге душе писаца (36).

Навешћемо принцип који треба усвојити у целини – по Фјодорову, библиотека не треба да одбацује ни најбезначајнија дела пошто она носе на себи печат епохе и њихових творца (37) – свака селекција значила би „присвајање права на пресуду и привилегију знања истине“ (37–38).

Други тематски круг носи назив „Библиотечка митологија и професионална самосвест“. Скрећемо пажњу на текст Аркадија Васиљевича Соколова који у тексту „Библиотечка митологија: јуче, данас, сутра“ наглашава да „либерална идеологија глобалног *ошвореној друштва* и *ошворене економије*, која проглашава националне државне границе застарелим, а покушаје заштите локалних економских интереса од отимачине транснационалне корпорације оцењује као испољавање агресивног национализма који подлеже неодложном спречавању и кажњавању“ служи као демократска маска поробљавања *незайадној свейи* (105–106).

Трећи тематски блок посвећен је етичким дилемама библиотечке професије, обухватајући специфичне моралне и социолошке теме, као што су мобинг и феминизација библиотекарства. Гали-

на Алексејевна Алтухова пише о мобингу као о појави која није нова у библиотеци – бирократски систем погодује његовом стварању у колективу: негативно се односи према индивидуалности и не дозвољава талентованим, самосвојним личностима да испоље свој интелект (165). Алтухова истиче озбиљност овог социјално-психолошког проблема наводећи познате чињенице – у зависности од структуре личности, јављају се различита обољења – долази и до озбиљног психичког растројства, депресије, осећаја угрожености и свакодневног страха (169), као и ставове психолога – „једнополни“ колектив чешће је у конфликту, у комуникацији у „мешаном“ колективу компромиси се лакше остварују (167).

Преглед ставова наредних поглавља: „Институционална и комуникативна рационалност библиотекарства“, „Библиотеке пред изазовима информатичке цивилизације“ и „Библиотеке и култура читања“, показују нам колико су нам блиска мишљења руских аутора и применљива готово без остатка у нашој средини. „Нове информатичке технологије омогућују библиотеци да потпуније реализује функцију социјалног памћења“ (192), отварају нове могућности унапређења квалитета и доступности образовања широким слојевима становништва (271). Библиотеци је својствена педагошка функција, а основни циљ библиотечке педагогике јесте слободан развој личности (205), стваралачка личност која самостално размишља (264).

Да би се библиотечки стручњаци интелектуално и професионално развили и остварили, изграђује се систем непрекидног професионалног образовања (195), јер „душа библиотеке, њена основна карика, јесте библиотекар“ (203).

Потреба познавања психологије представља аксиом за већину библиотекара (215). Валентина Александровна Бородина чак сматра да „уважавајући чињеницу да је библиотечко услуживање повезано са сложеним интелектуалним и емоционалним оптерећењима, библиотеке треба да имају и кабинете за психолошко растерећење“ (218), потребно је и оснивање специјалног факултета библиотечке психологије (222).

Одсуство нових идеја у библиотеци показатељ је неподесности колектива – присуство или одсуство свежих идеја представљају, према Слави Григоријевној Матлини, главно мерило оцене рада библиотека. Став о компјутеризацији библиотека, који ова ауторка наглашава, сматрамо да треба навести у целини – „Модернизацију библиотека, њихов постепени развој, постало је уобичајено доводити у везу у првом реду с информатизацијом, тачније са нивоом компјутеризације. Компјутеризација знатно повећава ефективност услуживања, али не треба заборавити да је другачија техничка опрема библиотеке само средство за усавршавање њене делатности, за продубљавање њених функција.“ (233)

Поглавље „Библиотеке пред изазовима информатичке цивилизације“ централни је део зборника, а текст Татјане Григоријевне Кисељове „Глобализација друштва и светска култура“ позива на дубље промишљање, било да њену оцену прихватамо или оспоравамо. Ауторка истиче упадљиве симптоме усложњавања индивидуалног доживљаја света и односа према животу – дезоријентацију личности у сфери социокултурних норми, вредности и образаца, душевни умор, али и осећање протеста против унификације начина живота, о чему сведоче контра-

културни облици протеста као реакција на глобализацију у целини (252).

Напореда с хомогенизацијом културе, под утицајем стандарда постиндустријског грађанског друштва, јача тежња националних култура ка сопственим етничким изворима и традицијама (253).

Културне контакте олакшавају савремена средства масовне комуникације, помоћу интернета се отвара приступ светском културном наслеђу. У условима културне размене и интеракције међу народима и земљама света све више се бришу просторне, временске, социјалне и друге баријере; настаје јединствен информатички простор (253–254), иако „многи истраживачи културну глобализацију данас виде као несумњиву претњу америчке културе самобитним културама других народа.“ (254–255) За нас је изузетно значајна слика стања руског друштва коју даје Кисељова – „У Русији се запажа *омасовљење* разноврсних облика антисоцијалног или социјално-деструктивног понашања – пораст броја различитих екстремистичких организација, квазирелигиозних секти, националистичко-сепаратистичких покрета, паравојних структура, паранаучних друштава и *академија* и сл. Међу узроцима који условљавају поменуте појаве јесу: пораст економске неједнакости људи, социјалне и националне противречности, мањкавост закона, слабости правосудног система, јачање администрације, масовна корупција чиновника, рушење претходних, али и одсуство нових вредносних идеја и слично.“ (261) Кисељова сматра да је за решење ових проблема важно „обједињавање напора свих грана културе (у њеном најширем значењу): образовања, уметности, религије, науке, средстава масовних комуникација, издаваштва, културних институција у ужем смислу – музеја, библи-

отека, система организације слободног времена у оквирима јединственог државног програма социо-културног развоја друштва.“ (262) Истоветан став налазимо у тексту „Формирање уметничке културе“ Наташе Борисовне Крилове: „Бездуховност, комбинована с моћним технологијама разарања, бременита је најтежим последицама које воде ка глобалним катаклизмама. Једино је сфера образовања и културе у стању да поправи насталу ситуацију. И управо је библиотека, као информатичка, културна и образовна институција у стању да притекне у помоћ у разрешењу кризне ситуације.“ (438)

Као одговор на општи проблем опште доступности информација, јер данас ни највеће библиотеке не могу сопственим ресурсима да задовоље читав спектар информатичких потреба, руске библиотеке стратегију располагања информатичким ресурсима замењују стратегијом обезбеђивања њихове доступности, нарочито доступности електронских каталога и електронских копија целовитих текстова других библиотека (307).

Професионални задатак библиотекара у савременим условима јесте да постану организатори самообразовања људи (455).

О читаоцима и корисницима библиотеке у зборнику налазимо да су према истраживањима Руског центра за испитивање јавног мњења читаоци већином жене, а њихова главна страст су љубавни романи (459) – ова ситуација нам је позната, а разлози су прочитати и без дубљих анализа.

Кориснике библиотека чине и људи нестандардног или девијантног понашања. Та категорија читалаца захтева од библиотекара посебна знања и добронамерност и поштовање људског достојанства (463). Александар Јевгењевич Шапошњиков

даје и условну поделу читалаца са девијантним понашањем на следеће типове: напорни дечасти, гневни старци, читаоци давежи, психопате и чудаци, говорљиви читаоци, библиотечки преступници (крадљивци), библиотечки дужници (читаоци који не враћају на време позајмљене књиге) (464–467). У нарушавање норми друштвеног понашања сврставају се сви покушаји коришћења читалонице од стране религиозних и политичких фанатика ради ширења својих гледишта (468).

Следе радови о сарадњи и партнерству библиотечног и образовно-васпитног система, под заједничким насловом „Библиотеке у огледалу школе“.

Валентина Борисовна Антипова даје следећу дефиницију: „Образовна функција школске библиотеке јесте њена специфична делатност у систему узајамних односа унутар школског образовног простора усмерена на развој и саморазвој личности ученика путем њиховог снабдевања системом знања о књизи, информацији и информатичким ресурсима, на формирање укупности умења и навика тражења, оцењивања и коришћења информације за ефективну наставну делатност, задовољавање сазнајних и естетских потреба и перманентно усавршавање.“ (485)

Завршни круг текстова руских аутора – „Библиотека као медицина душе“ бави се библиотерапијом, граничном облашћу медицине и библиотекарства. Библиотерапија помаже човеку да дефинише склоности и интересе, да олакша последице стреса, да достигне психолошку зрелост и самосвест и оствари свој људски потенцијал (19).

Можемо овде навести и почетак текста Веселина Чајкановића „О библиотекама“, настао компили-

рањем текста Дидодора са Сицилије, Аула Гелија, Плутарха, Цицерона и Сенеке: „Најстарија библиотека до које допире наше сећање је она коју је у Египту саградио краљ Осимандија и на чијем су прочељу биле написане речи: *Радионица за лечење душе*“;² те видимо да је та улога библиотеке остала неизмењена до наших дана.

Закључак који се спонтано намеће након читања зборника јесте потврда општеприхваћеног става да ће упркос тезама о превазиђености, библиотеке савим сигурно не само опстати већ, захваљујући промишљеном, заснованом библиотекарству, испунити своју и данас више него значајну улогу. Руски ставови о односу библиотека према општој доступности знања, националном културном наслеђу, објектив-

ности информација, важни су нам, јер и после укључења у светски информациони простор, библиотеке морају остати националне институције (13), а тај став је усвојен и у нашем библиотекарству.

Питања сврхе и смисла библиотекарства, у овом зборнику на завидном нивоу теоријског промишљања, ретко су била у нашем видокругу и тим је већа заслуга приређивача и преводиоца Добрила Аранитовића.

На крају је потребно нагласити да је овај зборник радова руских аутора правилно одабрана књига за наше библиотекаре, а „правилно одабрана књига која побуђује позитивне емоције није мање важна од успешно изабраног лека“ (558).

² Светлана Мирчов, „Библиотека – леџбеница душе“, у: *Гласник Народне библиотеке Србије*, Београд, год. 1, бр. 1, 1999, стр. 191–195.

Драгослава Барзут, Београд

Под „Кишобраном“

(Уйознавање домовине: *The Best of Kišobran 2*, приредили Бранислав Димитријевић, Јелена Радовановић, Ана Јанковић, Vägskäl, Лександ, Шведска, 2010)

Када ми је Бане Димитријевић затражио да напишем овај текст, у четбоксу Фејсбука, дошли смо до једног малог термиолошког неспоразума. Наиме, када сам му обећала да ћу написати приказ о зборнику *Уйознавање домовине*, Бане ме је исправио написавши ми да за њега приче које су у њему нису зборник, и да *Уйознавање домовине* више воли да посматра као антологију. Сложила сам се са њим да антологија лепше звучи, али покушала сам да објасним да речи „зборник“ и „антологија“ нису синоними. Антологију (долази од грчке речи *anthos* — цвет и *legein* — избрати) чине избрани књижевни текстови, али њихов избор заснива се на чврстим естетским мерилима и увек носи у себи вредновање, док зборник није избор, он је више селекција чији аутори не морају имати исту поетику и исти став према уметности, они наиме, могу завршити у истом зборнику по генерацијском кључу или критеријуму топоса, али не условно естетском. Приликом селекције зборника уредник се не држи „прописаних“ естетских правила, већ се упушта у избор који евентуално треба да изазове на проглашење неке естетске нормe. Добро, одговорила сам Банету, написаћу приказ о антологији *Уйознавање домовине*. И управо то чиним; сада ћемо видети колико нам антологијског доноси уреднички посао Банета Димитријевића.

Када говоримо о критеријуму топоса поводом *Уйознавања домовине*, у ствари не говоримо о географском пореклу већ о интернет локацији. Тако је топос *Уйознавања домовине* сајт „Кишобран“, који је покренуо Бане Димитријевић желећи да створи простор за неафирмисане писце. Сви прозни радови објављени у *Уйознавању домовине* у ствари су *body text* „Кишобрана“ који је убрзо прерастао у књижевни веб портал. Ако је на „Кишобрану“ било свега и свачега, прозних, есејистичких, поетских, афористичких и неких других хибридних остварења, штампано издање је ограничено само на прозу и, за разлику од електронског издања, приметан је одређен избор, што је разумљиво с обзиром на то да је књига просторно ограничена. Био би то *The Best of Kišobran* како се звала прва књига коју је „Кишобран“ штампао, те *Уйознавање домовине*, дакле, носи и поднаслов *The Best of Kišobran 2*. Као уредник *Уйознавања домовине*, Бане Димитријевић је показао да се данас домовина чува отварањем интернет странице, а упознаје путем веб дизајна. То је био његов циљ, примећује се, различит од оног који у његовој причи истог наслова, а која је и уводна прича *Уйознавања домовине*, има отац приповедача, који покушава да на путу до мора упозна своје двоје деце са домовином, али може једино да их упозна са распоредом кафана у неким од мес-

та кроз која путују. Свако од нас данас има по неку своју виртуелну кафану, неко интимније место које посећује сам или са људима који су ми блиски у свакодневном смислу. Једно такво виртуелно кафанско место управо је и „Кишобран“, где сам се и упознала са неким од аутора.

Приче, осим појављивања њихових аутора на списку аутора „Кишобрана“, немају ништа заједничко. Аутори су различитих година рођења и занимања, а занимају их сасвим другачије теме. Поједине ауторе немогуће је чак поредити. Прича „Екерт и син“ Војислава Стојковића, као школски пример дословног спровођења стила и наративног тока, а која говори о краху једне породице која је деценијама уназад преносила породични посао са оца на сина, у ствари говори о пропасти једног погледа на свет, неупоредива је на пример са причом „Рупа“ Ирене Цветковић, која говори о краху једне генерације одрасле деветесетих, користећи се сасвим другачијим језиком, не обраћајући толико пажњу на логичност приче. Или прича „Ухо у шаци“, која такође савременим језиком пише о старим проблемима у чове-

ку — подношењу сопствене немоћи. Две приче Адријана Сарајлије („Џони“ и „Бурек и праћка“) тек ће мало заеСеФити овај зборник, али недовољно да бисмо их посматрали као део неке СФ антологије. Аутори који су се нашли у овом зборнику углавном се књижевношћу баве из хобија и љубави, и то јесте пут којим треба ићи и који води до књижевности, али на том путу треба понекад застати и преноћити у неком од хотела у којима су наши претходници заборављали, случајно или намерно, своје речнике. Да се разумемо, не мислим да људи којима је књижевност професија имају више шансе да напишу добру причу од људи који то раде из љубави према записивању, јер не мислим да је неопходно бити књижевник да би се постао писац, али се исто тако без читалаца не постаје ни једно ни друго. Многе приче које су се нашле у овом зборнику прозни су првенци, па тако остаје да се види шта ће још од њих постати и остати.

Једно је, међутим, несумњиво, штампање зборника данас је подвиг за сваку похвалу.

Ствари које су прошле

Ствари које су прошле _____

Мини-анкета

Како живе шверцери?

М. Б. (35 година)

– Имам, бре, шес деца, буразеру. Сви оће да једу, то се мора нарани. Идем по Турску, доносим робу, шверцујем, мора живим од нешто. Име немој да ми пишеш, ал све у оригинал да пренесеш што сам реко. Зарађујем за живот, продајем техничку робу и ђинђуве, излазим на крај, углавном.

Ш. К. (38 година)

– Муж не ради, деца гладна, ја дежурам по цео дан на овај пијац. Имам фармерке, кошуље, женске блузе, мушке јакне, све што оћеш! Бирај и пиши да је код мене јефтиније него код други.

Б. З. (27 година)

– Пуст, бре, шта има ти причам. Напустио сам поса, сад се бавим шверцом, путујем стално и шта

друго. Напиши само да ми ни Анте Марковић ништа не може. Каква девалвација, какви бакрачи! Снађем се ја у сваку ситуацију.

Д. Ђ. (32 године)

– Боље ово да радим, него да чистим улице. Ово је, буразеру, културан поса.

К. С. (17 година)

– Ја дођем понекад. Не идем у школу. Брат ми да кесе и сатови, па то продајем по пијац и на улицу. Сви радимо у фамилију. Сестре скупљају старе новине, а ђале и кева примају социјално.

(Анкета је направљена на борској пијаци, а сви анкетирани су захтевали да остану анонимни, *Борске новостии*, Бор, 16. јануар 1991, број 2, стр. 7)

Забележио са намером и предлогом

Смеј се, бајацо!

Човек је наследник својих дела!

Индијска народна пословица

Позориште Тимочке крајине ускоро, по свему судећи, неће више бити међу живима. Привреда широм овога, источнога, краја Србије не може „обезбедити“ довољно пара да тридесетак посленика Талијиних овог позоришта наставе да нас узбуђују са „дасака које живот значе“.

Забравне (старије) да подсетим, а млађима да кажем: у овом позоришту, глумишту, стварали су: Милан Срдоц, Милан Поповић, Буда Јеремић, Бора Јаре, Ненад Цигановић, Милан Свилар, Милена Свилар, Миша Петровић... нека ми опросте они великани ове сцене које нисам поменуо. На њој су режирали: Соја Јова-

новић, Стево Жигон, Љуба Милошевић, Душко Родић, Дејан Мијач... и опет тражим опрост што нисам поменуо све. И рећи ћу вам ово: пре двадесетак година на овој сцени Соја Јовановић је режирала представу „Пендери равнице“ Зорана Петровића. Ту представу сам гледао овде, у Бору, а само недељу дана касније у чувеном, старом и недостижном „Атељеу 212“. Представа Зајечараца била је боља. Обе је режирала Соја, прва дам српске режије. Питао сам госпођу Соју: „Како то?“, „Па, рекла ми је, Зајечарци су имали више душе“.

Репертоар овог позоришта се кретао од класичних Шекспира, Ибзена, Гогоља, до најмодернијих српских позоришних писаца Љубе Симовића, Иве Брешана, Аце Поповића, Жарка Команина и тако редом.

Зашто ово пишем? Пишем зато што, када је грађена сцена (позоришна) у Музичкој школи, једно од објашњења било је и то да ћемо, поред осталих позоришта из Србије (рачунајући и она из Београда), моћи редовно да гледамо и ово позориште. Више од две године оно овде није гостовало. Зашто? Ко му је „забранио“ да дође? Који је то позоришни стручњак у Бору одлучио да зајечарског позоришта не буде више у Бору? Колико ми је познато, у Бору нема стручњака за позориште.

Није ни потребно да кажем да ови глумци примају лични доходак мањи од квалификованог радника (не РТБ-а, нафтне индустрије или електропривреде), него, рецимо, трговца. О банкама да и не говоримо. Смеј се, бајачо!

Сви се одричу позоришта које би да наредних година „слави“ педесет година постојања и опстајања, увек у беспарици, али увек са дивним, људским ентузијазмом, са љубављу каква се ретко виђа. Изгубисмо ли ми то душу своју? Због тога предлажем: сво који ове године у Бору треба нешто да славе, прослављају, обележавају и тако редом, да та средства даду за опстанак овог, јединог позоришта од Ниша до румунско-бугарске границе, од Крагујевца, преко Пожаревца, опет, до те границе.

Милан Стојадиновић Бас

(Борске новине, Бор, 6. фебруар 1991, број 5, стр. 7)

Мини-анкета

Да ли је пас члан домаћинства?

Т. М. (трговац)

– Пас јесте члан домаћинства, али само на селу. Тамо може, брате, да се шири колико му је воља. Овде, у граду, он није члан домаћинства, јер није ни грађанин. Кад се донесе закон да је пас грађанин, онда – свака част! – ја ћу и то да прихватим.

С. К. (ученик)

– У Риму је коњ био сенатор, па не видим зашто у Бору пас не би био члан домаћинства. Он није ништа гори од људи. Можда је чак и бољи. Кад не уједа, наравно.

Ствари које су прошле _____

К. Т. (пензионер)

– Е, добро си ме то питао. Ја сам баш намеравао да се жалим Уставном суду Србије због овог што се дешава у Бору у вези са кучићима. То се, бре, накопило толико да нормалан човек више не може да истрпи. Многи их чувају по кућама и становима, као да су им деца, Боже ми опрости. Троше струју, воду, хлеба, месо, а ми све то плаћамо! Ја ћу се жалим. Морам да се жалим, нема друге!

П. С. (домаћица)

– У моје време пас је био животиња, а ово сад – живи боље од нас поједини који немамо ни пензију, ни плату. Све то треба шинтери да потамане!

К. Р. (студент)

– Ја чувам догу. Имам трособан стан. За мене је пас домаћа животиња и мислим да они који мрзе животиње, мрзе и људе. У то сам се лично уверила, јер и мене мрзе ови старији људи и то само зато што шетам пса, а не момка.

Ц. В. (аутопревозник)

– Немам време да мислим на те глупости, али кад ме баш питаш да ти кажем: за мене је члан домаћинства све оно што доноси лову, па макар било и длакаво и имало четири ноге.

С. Ц. (радник)

– Ја уопште не третирам кучиће. Мени је посао важан.

Р. Р. (пензионер)

– Пси ометају саобраћај. И на улици, и на тротоару. Ја не знам шта раде ови наши шинтери, што их не похватају и пошаљу у Јужну Америку. Кажу да тамо воле кучиће и да на њима може да се заради. То би било корисно и за државу.

(Анкета је направљена на иницијативу станара зграде бр. 34 у улици „3. октобар“, који су се овим предлогом обратили нашој редакцији, *Борске новосице*, Бор, 20. фебруар 1991, број 7, стр. 7)

Летопис библиотеке

Летопис библиотеке

2009.

30. септембар: Семинар библиотекара у организацији Подружнице библиотекара Тимочке крајине: „Вођење библиотечке статистике“;

2. октобар: Представљање књиге *Пламен буне над Тимоком 1883*; о књизи говорили аутор Драгојло Милић, Божин Јовановић и Миодраг Ђурђевић;

5. октобар: Циклус „Слушања“: Дициталне јуноше: представљање ауторских пројеката: *Сйам-йедо за шйейу* ЕЛУД (Душко Спасојевић), *SIG-МА!* Убиквитетна еритрофобија (Саша Д. Ловић), *Соларни анус* Стерео дзива (Драган Стојменовић);

6. октобар: Дечја недеља – трибина за тинејџере и родитеље: „Превентива болести уста и зуба“; гост предавач др Ана Гађић, стоматолог;

7. октобар: Филмски програм за чланове Дечјег одељења узраста до 10 година;

8. октобар: Дечји програм „Покажи шта знаш“; учесници: предшколци и ученици основних школа;

15. октобар: Циклус „Листања“: *Одговори*: Анри Мишо „Крпа“, Браћа Лауенштајн „Равнотежа“, „Горибор“ „Сјајне нити“; програм поводом општинске манифестације „Златна свадба“; представљање Књижевног клуба „Бранко Миљковић“ из Књажевца; гости: Далибор Филиповић, Небојша Ђорђевић и Петар Геров;

21. октобар: Презентација КЕФ-а (Кратка електронска форма) и позив за учешће на десетом КЕФ-у на тему: „Тридесет секунди у Ех Ју“; гост: Небојша Миликић;

6. новембар: Филм: „Под вулканом“ Џона Хјустона;

26. новембар: Завршно вече Месеца књиге: библиотека и пријатељи; конференција за штампу поводом Конкурса за необјављену кратку причу НБ Бор; музички програм ученика Школе за основно музичко образовање „Миодраг Васиљевић“ у Бору;

01. децембар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке; „Светски дан борбе против СИДЕ“ и „Светски дан људских права“;

15. децембар: Почетак Едукативног програма упознавања са најзначајнијим завичајним личностима: Владимир Ђорђевић; отварање изложбе фотографија из Посебних фондова Народне библиотеке Србије: легат сестара Јанковић и заоставштина Владимира Ђорђевића; изложбу отворила Весна Иђац, заменик директора и руководица Сектора за програме и пројекте Народне библиотеке Србије; концерт традиционалних мелодија које је забележио Владимир Ђорђевић у извођењу Етномузиколошког одсека Музичке школе „Мокрањац“ из Београда са коментарима професора Сање Ранковић;

17. децембар: Филм: „*Latcho Drom*“ (1993); радионица „Учимо слова“ на Дечјем одељењу;

18. децембар: Народна библиотека Бор представила своје програме у Центру за културу у Сопоту; представљен зборник *Изнадреализма*, пројекат дигитализације некњижне грађе у НБ Бор и одржано предавање „Феликс Ромулијана – цареви, богови и туризам“ као програм Одељења посебних фондова и периодике НБ Бор; о делатности библиотеке говорили библиотекари Горан Миленковић, Виолета Стојменовић и Драган Стојменовић; преда-

вач — сарадник библиотеке Далибор Добершек, туризмолог из Бора;

22. децембар: „Моју песму да свиреш“ – отварање изложбе традиционалних инструмената које је сакупио Владимир Ђорђевић и завештао Музичкој школи „Станковић“ у Београду са инструментима из Етнолошке збирке Музеја рударства и металургије; аутор изложбе: Сузана Мијић, виши кустос и етнолог; гости: музичари из села Шарбановца и Луке;

23. децембар: „Гусле као симбол националног идентитета на Балкану“ – предавање етнолога др Ивана Чоловића у оквиру Едукативног програма упознавања са најзначајнијим завичајним личностима „Владимир Р. Ђорђевић“; креативна радионица за децу;

24. децембар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке: „Нова година и Божић“; радионица за децу „Учимо слова“;

25. децембар: „Између обнове националној и глобалних мрежа: (српска) традиционална музика као творбена пракса друштвеног данас“ – предавање Иве Ненић, етномузиколога и теоретичара културе и медија;

29. и 30. децембар: Новогодишња (креативна) радионица;

2010.

14. јануар: Радионица за децу „Учимо слова“;

16. јануар: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке: „Гроздана Олујић, добитник НИН-ове награде за роман године“;

21. јануар: Радионица за децу „Учимо слова“;

26. јануар: Изложба текстова и књига из фонда библиотекe: „Свети Сава“;

лиотекe: „Свети Сава“;

27. јануар: Прослава Дана Народне библиотеке Бор – концерт ученика Школе за основно музичко образовање музичке школе „Миодраг Васиљевић“ у Бору, који су свирали композиције Владимира Ђорђевића;

28. јануар: Обележавање „Bibijako give“ (Теткин дан) у организацији Одељења за ромску културу Центра за културу Бор; радионица за децу „Учимо слова“;

2. фебруар: Трибина и дебата на тему „Шта је све дискриминација“; организатори Народна библиотека Бор и невадина организација „Кокоро“;

3. фебруар: Дружење с песником – Шимо Ешић борској деци; представљање заједничке књиге Живка Аврамовића и Момчила Милошевића *Посрћу ветрови црвени*; о књизи говорили уредник Шимо Ешић и Милен Миливојевић;

04. фебруар: Радионица за децу „Учимо слова“;

10. фебруар: Представљање двоброја 20-21 *Бележнице*, часописа за библиотекарство, књижевност и културу Народне библиотеке Бор; о часопису говорили: Ана Јанковић, главни и одговорни уредник и чланови редакције Бранислав Димитријевић, Драган Стојменовић, Горан Миленковић, Весна Тешовић и Слађана Ђурђекановић-Мирић;

11. и 25. фебруар: Радионица за децу „Учимо слова“;

26. фебруар и 1. март: Радионица „Како написати матурски рад“ на Одељењу посебних фондова и периодике;

4. март: Радионица за децу „Учимо слова“; програм: „200 година од рођења Алфреда де Мисеа“;

8. и 9. март: Радионица (креативног) писања;

9. март: Представљање пројекта „Друштвено укључивање: регионална подршка маргинализованим за-

једницама“;

10. март: Представљање књиге *Бојородичино Јеванђеље* Вулка Шћекића; о поеми говорили аутор, Есад Пеко Лаличић и Милен Миливојевић;

11. март: Радионица за децу „Учимо слова“;

15. март: Предавање и трибина поводом Светског дана вода (22. март) и изложба текстова и књига из фонда НБ Бор; организатори: Технички факултет Бор, Институт за рударство и металургију Бор;

18. март: Филм: „Деца века“, рађен на основу Мишеовог аутобиографског текста „Исповести једног детета“ и епистоларне прозе „Она и он“ француске књижевнице Жорж Санд; радионица за децу „Учимо слова“;

22. март: Трибина поводом Светског дана шума, вода и метеорологије у организацији Друштва младих истраживача;

23. март: Изложбе текстова и књига из фонда библиотеке: „Топ-десет првоаприлских шала“ и „Васкрс“;

24. март: „Археологија данас“ – предавање о месту археологије у контексту хуманистичких наука, о археологији као универзалној дисциплини и њеном месту у Србији и свету; предавачи: Александар Капуран и Александар Булатовић (Археолошки институт Београд) и Игор Јовановић (Музеј рударства и металургије Бор);

25. март и 1. април: Радионица за децу „Учимо слова“;

7. април: Предавање о значају здравствене превентиве поводом Светског дана здравља; организатори: Здравствени центар Бор и Завод за јавно здравље Зајечар;

8. април: Радионица за децу „Учимо слова“.

9. и 10. април: Седми сајам лековитог биља и меда;

учесници: удружења „Нана“, „Мента“ и „Албина“ (Бор), Удружење за развој туризма општине Бор, „Мелиса“ и „Лејди Емили“ (Зајечар), „Сарлах“ (Пирот), „Фловита“ (Гаџин Хан), „Имела“ (Мајданпек), „Лековито биље“ (Крагујевац), „Пчелиња породица Васиљевић“, Мира Грујић (Горњане), Славка Јанкуцић (Кривељ), Зоран Ђурић (Александровац), Славиша Жикић (Бор); организатори: Туристичка организација Бор и Друштво за лековито биље „Нана“ Бор; предавање проф. др Горана Голубовића „Место и значај фитотерапије у званичној медицини“;

12–14. април: Општинско такмичење рецитатора „Песнице народа мог“; учесници: ученици нижих и виших разреда борских основних школа, као и ученици борских средњих школа;

15. април: Радионица за децу „Учимо слова“;

21. април: Представљање 10. броја *Трајова*, листа ученика Економско-трговинске школе;

26. април: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке поводом Међународног празника рада; састанак „Клуба књигољубаца“ на Одељењу посебних фондова и периодике;

29. април: „Ако у неком од вас не сајрадим гео... Па и није ме било“ – књижевно вече посвећено покојном борском песнику Венку Христову Борејну; учесници: борски књижевни ствараоци, уметници и новинари; креативна радионица за децу;

05. мај: Округли сто на тему „Образовањем до рециклаже“, део пројекта „Бирам да рециклирам“ Техничке школе у Бору;

06. мај: Представљање књиге Мирослава Радуловића *Бор у 500 слика*, поводом Ђурђевдана, градске славе;

18. мај: Поетско вече за децу „*Кад још мало њорасиш, њисаћу њесме леје као њролеће*“: гост Влада Стан-

ковић, књижевник из Зајечара;

19. мај: Уметнички програм поводом Дана школе „Ђура Јакшић“ из Кривеља;

20. мај: Презентација резултата рада и плана уписа за нову школску годину Техничке школе у Бору; изложба текстова и књига из фонда библиотеке поводом Светског дана биодиверзитета;

28. мај: У оквиру програма обележавања Дана града предавање и трибина на тему „Промоција и презентација борских културних и туристичких потенцијала“; учесници трибине: Народна библиотека Бор, Музеј рударства и металургије, Друштво младих истраживача, Удружење „Соко“ и „Српска круна“ из Брестовачке бање; представљање Народног универзитета „Божидар Ација“ из Београда; организатор: Центар за културу општине Бор и Народна библиотека Бор;

31. мај: Циклус „Слушања“ бр. 3: „13 Most Beautiful... Songs for Andy Warhol's Screen Tests (1964–1966)“; изложба текстова и књига из фонда библиотеке поводом Светског дана без дуванског дима;

1–3. јун: Креативна радионица „РАЗ-ХОД ЧИТАЊА“;

3–19. јун: Продајна изложба књига издавачких кућа „Змај“ и „Архипелаг“;

4. јун: Отварање изложбе објеката начињених од расходованих књига „WORDLESS“, сликарке Бојане Лукић;

5. јун: „Екоолимпијада“ – поводом Светског дана животне средине; радионице за ученике основних школа „Дискриминација НЕ!!!“ у организацији Републичког олимпијског комитета и општине Бор; гости Народне библиотеке Бор – Владе Дивац и Боранка Бобана Величковић, светска првакиња у

стрељаштву;

9. јун: Представљање романа *Константиново раскршће*; гост: Дејан Стојиљковић, аутор;

10. јун: У оквиру размене библиотечких програма, а поводом 150 година читалаштва у Књажевцу, Народна библиотека „Његош“ је представила своју издавачку делатност: књиге из едиције „Време плов вароши“ (*Књажевачки кафански животи између два рата, Књажевчани у причама, Аутомобили у Књажевцу од 1920. до 1970.*) и књигу *Вековима јалово знање*, штампану поводом јубилеја; о издавачкој делатности библиотеке говориле су Владана Стојадиновић, директор библиотеке, Слађана Јеремић, библиотекар и Љиљана Павловић;

14. јун: Представљање књиге *Први век борске експерименталне металургије* мр Милована Николића и др Жарка Станковића; осим аутора, о књизи говорили и проф. др Оскар Ковач (Мегатренд универзитет Београд), проф. др Илија Илић (Технолошки факултет Београд), Божин Јовановић и мр Милан Дејановски;

15. јун: Представљене књиге издавачке куће „Архипелаг“ из Београда: *Свет око нас: европски прагови у новој српској историји* (уредник Гојко Божовић, 2009) и књиге италијанског писца Клаудија Магриса *Напојања о једној сабли* (2007), *Ви ћете, дакле, разумети* (2007) и *Микрокосмоси* (2009); о књигама говорили Горан Миленковић и Виолета Стојменовић, библиотекар НБ Бор;

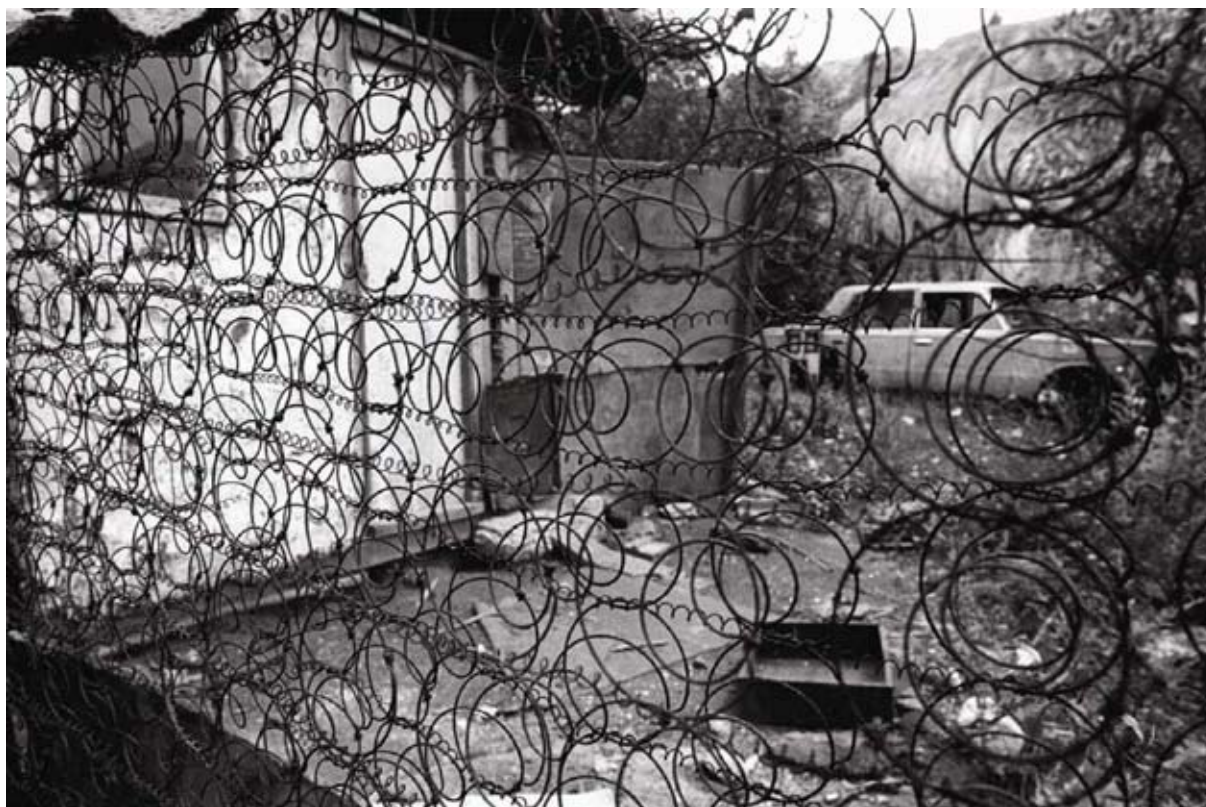
16. јун: Поетско вече ученика и наставника ОШ „3. октобар“;

18. јун: Представљање 2. специјалног издања *Бележнице – Боросане*;

24. јун: У оквиру размене библиотечких програма, Народна библиотека Бор представила је своју из-

давачку делатност у Народној библиотеци „Вук Караџић“ у Крагујевцу; представљени су *Бележница*, часопис за библиотекарство, књижевност и културу, 2. специјални број *Бележнице – Боросане* и зборник *Изнагреализма*; о издавачкој делатности говорили су директор библиотеке Весна Тешовић и библиотекари Ана Јанковић (главни и одговорни уредник *Бележнице*), Виолета Стојменовић (један од приређивача зборника *Изнагреализма*) и Драган Стојменовић (уредник специјалног издања *Боросане*);
26. јун: Изложба текстова и књига из фонда библиотеке: „26. јуни, Међународни дан борбе против злоупотребе и кријумчарења дроге“;

22. јул: У оквиру размене библиотечких програма, а поводом градске славе у Прокупљу, на књижевној вечери „Борски писци“ у Народној библиотеци „Раде Драинац“, Народна библиотека Бор представила своју делатност и завичајне књижевнике; о књижевној сцени у Бору и о делатности Народне библиотеке Бор говорила је Ана Јанковић, библиотекар и главни и одговорни уредник *Бележнице*; књижевници Радиша Драгићевић и Милен Миливојевић, чланови Удружења књижевника Србије, представили су свој књижевни рад.

Белешка

Марија Јанковић, Београд

Шта сам тражила у Бору?

Моја веза са Бором почиње вероватно онда кад сам „почела“ и ја, случајно рођена у комшијском Зајечару, док је моја сестра рођена у Бору. То је било пре више од 30 година. Пре неколико година сам се вратила, са великим бројем прича које су долазиле из времена просперитета, братства и јединства. И већом залихом црно-белих филмова.

Некада, то је био најбогатији и један од најпросперитетнијих градова.

Данас, то је град на маргини, ког је држава коју је „градио“ заборавила, а која га се сети само онда када се појави могућност да прода његово „срце“, огромну фабрику која држи становнике Бора на окупу, због које су сви ту, која им је неопходна као кисеоник који удишу, ако кисеоника још увек има.

Иако сам студирала сликарство, у време када сам одлучила да Бору посветим доста свог времена, била сам окорели фоторепортер. Имала сам утисак да не обављам довољно добро улогу социјалног аларма, коју сам себи доделила и због које сам и заволела овај посао. Успут, хтела сам да то буде, ако икако може, моја уметничка прича на социјалну тему.

И док је аутобус улазио у град, поглед на јало-виште ме је збунио. У ствари, поглед на све ме је збунио. Није ми било јасно како неко уопште икада може да се навикне на тај пејзаж. Све што се видело било је последица човекових активности, само је сада деловало некако запуштено, напуштено. Као да је сваки милиметар града фотографија. Сиве фа-

саде, наранџаста вештачка брда, тиркизне отпадне воде које мењају боју, рупа величине обрнуте планине, огромни камиони и застрашујућа величина фабричког комплекса. Сиромаштво покривено киселим ваздухом, депресија оних који се никада неће навићи. Време као да стоји још од онда кад сам се ја родила јер промене као да су заобилазиле овај град у великом луку. Титове речи и даље су дубоко у ушима свих становника: „Шта год да радите, не дајте фабрику, јер и немате ништа друго“. Добро, можда није рекао баш тим речима, али је мени тако звучало и ја сам тако запамтила.

Хтела сам све то (про)живети, бити осам сати у јами или топионици. Пити кафу са свима, од радника и чувара до директора, не бих ли сазнала шта је то што их држи ту. Често и нема разлога за остајање, млађи прижељкују да напусте брод. Пустили би да коров свему затре траг.

А онда, једног дана пред сâм одлазак, после два месеца фотографисања сваког ћошка, седела сам са пријатељима у кафићу с погледом на димњаке и – схватила. Ништа ми више није било чудно, пејзаж више није вређао моја естетска мерила, фабрика је имала неку своју логику, а имала сам и пријатеље. Моја дистанца је нестала. Била сам саставни део свега. Потпуно сам се навикла, и штавише, заволела сам овај град.

(Марија Јанковић је аутор фотографија које су објављене у овом броју Бележнице.)

Упутство ауторима, преводиоцима и приређивачима

Да бисмо избегли извесне недоумице на које наилази редакција приликом приређивања текстова за штампу, али и ради једнообразности текстова, поготово када је реч о навођењу литературе и фуснота, молимо ауторе, преводиоце и приређиваче да се придржавају следећих упутстава:

За *Бележницу* се пријављују радови чији садржај није објављиван;

Радови (и други прилози) треба да буду достављени редакцији ИСКЉУЧИВО у дигиталној форми и-мејлом, са знакомом „За Бележницу“, написани у формату Microsoft Word;

Све остале прилоге који иду уз текст (односи се само на рубрику „Живот библиотеке“ – у осталим рубрикама неће бити штампано ништа осим самог текста) – илустрације: шеме, дијаграми, табеле и сл – треба доставити одвојено од текста, такође у атачменту, јасно обележене и са знакомом у ком делу текста треба да буду штампане, најбоље што је могуће ближе тексту где се први пут помињу;

Илустрације уз текстове за прву рубрику „Живот библиотеке“ треба да буду у одговарајућим форматима, а не „Word document“.

Стране свих текстова треба да буду формата А4, текст у једној колони;

Текст мора бити ћириличан (изузев неопходних термина и скраћеница који морају да буду на страном језику и ако је матерњи језик аутора – хрватски или бошњачки) – style: Normal + Justified, font: Times New Roman (Serbian Cyrillic), font size 12, без прореда;

Текст треба организовати следећим редоследом: у истом реду – (титула) име и презиме аутора, (назив установе у којој је запослен), место, испод – јасно одвојени (наднаслов), наслов и (поднаслов), текст рада (са фуснотама), напослетку – (литература);

За писање наслова књига и часописа у самом тексту треба користити *курзив (italic)*; за наслове песама, приповедака, текстова у часописима или књигама, филмова, позоришних представа, изложби и сл. користити наводнике као у примеру: „Искрена песма“, а у оквиру цитата, уколико је потребно – полунаводнике (апострофе): ‘Искрена песма’;

У раду се могу користити искључиво фусноте обележене основним бројевима;

Списак коришћене литературе је на крају текста; извори се наводе језиком и писмом коришћене публикације;

Стил цитирања у фуснотама и литератури је Chicago Style (Humanities) и молимо ауторе, уколико их текст садржи, да се овог правила придржавају;

Упутство како се овај стил користи можете пронаћи:

- у тексту мр Драгана Сабовљевог у рубрици „Одраз“ у *Панчевачком читалишту* број 13 (новембар 2008),

- на сајту www.citaliste.com

- на веб адресама:

- http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

- http://www.citaliste.com/pdf_stamp/cikago_zaj_sajt.pdf

Молимо све ауторе да уз текст пошаљу следеће податке:

- ако је текст за рубрику „Живот библиотеке“, осим имена и презимена треба написати титулу (ако је има), тачан назив установе и место;

- уз текстове за остале рубрике уз име и презиме треба написати само место (назив пребивалишта);

- пожељно је да сви аутори прилога доставе личну и-мејл адресу ради евентуалног контакта и консултација у вези са послатим текстом (и-мејл адреса неће бити објављена);

Списак литературе треба саставити по азбучном реду (ако је текст писан ћирилицом) или абecedном реду (уз рад писан латиницом), узимајући у обзир прво слово презимена аутора или наслова анонимног дела; на крају списка иду URL адресе.

Редакција *Бележнице* ради лектуру и коректуру текстова и задржава право да у договору са аутором измени наднаслов, наслов или поднаслов текста, као и дискреционо право да рад процени и не објави уколико не одговара утврђеним критеријумима, квалитативним, садржинским и формалним.

Објављени радови ни на који начин не смеју повредити ауторска права других појединаца или организација. За право објављивања, оригиналност и квалитет радова одговарају сами аутори. Аутори су одговорни и за чињенице, податке и ставове изнете у тексту, који не морају бити у складу са ставовима редакције.